

ANALYSRAPPORT FÖR MORA KOMMUNS LUPP 2018

Mora kommun

Rapport 2019-06-12

attityd

SAMMANFATTNING

Nedan presenteras en sammanfattning av vad unga i Mora berättar om sina liv. Det baseras på resultat från 2018 års Lupp-undersökning och utgår från respektive frågeområde: Fritid, Skola, Politik och samhälle, Trygghet, Hälsa, Arbete och Framtid.

Vidare i rapporten finns siffror, mer utförliga resultat och analyser för varje enskilt frågeområde.

FRITID

Strax över hälften av ungdomarna i Mora tycker att det finns ganska eller mycket saker att göra på fritiden. Som mötesplats är det vanligast att ses hemma hos varandra, i centrum eller på internet via sociala medier. Generellt sätt är killar och högstadieelever mer nöjda med mängden fritidsaktiviteter än vad tjejer och gymnasieelever är. Fyra av tio unga svarar att de tycker att det saknas fritidsaktiviteter i Mora och en tredjedel svarar att de inte vet om det saknas fritidsaktiviteter. Främsta anledningen till att de unga tycker att det saknas aktiviteter på fritiden uppges vara att det inte finns något som intresserar dem.

De tre mest populära fritidsaktiviteterna i Mora är träning och idrott, spela tv-spel, onlinespel eller dataspel samt att vara ute i naturen. Vilka som gör vad skiljer sig beroende på kön och årskurs. Exempelvis spelar killar och högstadieelever i högre utsträckning tv- och dataspel än vad tjejer och gymnasieelever gör.

Jämfört med resultatet av Lupp 2015 är det fler som anger att de aldrig ägnar sig åt estetiska fritidsintressen såsom att spela teater, skapa musik, pyssla, fota och filma. Det är även fler som uppger att de aldrig läser böcker eller besöker bibliotek.

SKOLA

Sju av tio ungdomar trivs med stämningen på sin skola enligt Lupp 2018, vilket är en minskning sedan 2015. Överlag är gymnasieeleverna mer nöjda med skolan och skolmiljön än vad högstadieeleverna är.

I jämförelse med tidigare undersökningsår visas en ökning i hur unga uppfattar att olika diskrimineringsformer förekommer på skolan. Andelen som upplever att det förekommer mobbning, rasism, sexuella trakasserier eller våld har totalt sett ökat.

De unga tycker att det finns en god tillgång till datorer på skolan men att maten är dålig. Maten är även det som flest unga uppger att de i lägst grad får vara med och bestämma om i skolan. I störst utsträckning uppger de unga att de både vill och får vara med och bestämma om hur de ska arbeta i till exempel grupparbeten och projektarbeten.

POLITIK OCH SAMHÄLLE

Intresset för politik har ökat sedan Lupp-mätningen 2015. Det är 38,6% av de unga som är intresserade av politik. 53,4% av ungdomarna som är intresserade av vad som händer i andra länder och 43,4% är intresserade av samhällsfrågor i allmänhet.

Strax över hälften av alla unga vill vara med och påverka i kommunen. Vad som byggs i kommunen, frågor om trygghet, fritidsaktiviteter och kollektivtrafiken är områden som de unga uttrycker att de vill vara med att påverka. De skulle först och främst vända sig till någon som de

känner för att påverka. De som uttrycker att de inte vill vara med och påverka i kommunen uppger att den främsta anledningen till detta är att de inte har tid.

TRYGGHET

De unga känner sig som tryggast i sitt hem och som minst trygga på buss, tåg eller liknande. Killarna känner sig totalt sett tryggare än vad tjejerna gör.

En fjärdedel av de unga har utsatts för mobbning enstaka gånger under de senaste sex månaderna och de allra flesta av dessa utsattes i skolan.

Strax över fyra av tio unga har de senaste sex månaderna minst en gång blivit så orättvist behandlade så att de mått dåligt. De som uppgett att de utsatts för orättvis behandling svarar i störst utsträckning att det är andra elever eller andra unga som utsatt dem. Närmare en femtedel anger att personal inom skolan är de som utsatt dem. Majoriteten av de unga vet var de kan vända sig om de blivit orättvist behandlade.

HÄLSA

Totalt sett skattar närmare sju av tio ungdomar sin hälsa som mycket eller ganska bra. Sett till kön uppskattar killar sin hälsa som bättre, jämfört med tjejer. Jämförs killar och tjejers mående och hur ofta de upplever stress, sömnsvårigheter, magont och huvudvärk har tjejerna genomgående oftare dessa besvär.

Fler unga hoppar över frukost, lunch och middag i årets Lupp-undersökning jämfört med 2015 års undersökning. Ökningen visas främst hos tjejer och bland eleverna på gymnasiet.

Tre av tio unga dricker stark-alkohol minst en gång i månaden och närmare 70% av de som brukar alkohol en gång i månaden dricker även så mycket att de känner sig berusade. En fjärdedel av de unga får dricka alkohol för sina föräldrar. Bruk av alkohol samt bruk av snus är vanligare bland killar och gymnasieelever.

ARBETE

Fem av tio ungdomar i Mora har ett extrajobb och hälften av alla unga hade i somras ett sommarjobb. Det är 11,5% av de unga som har sökt sommarjobb, men inte fått något och närmare fem av tio önskar att de hade ett extrajobb. De unga som har eller har haft sommarjobb har främst fått det med hjälp av någon i familjen. Att få sommarjobb genom att själv kontakta arbetsplatsen är också vanligt. 24,4% fick sommarjobb via kommunen. Hälften av gymnasieungdomarna kan tänka sig att starta eget företag.

FRAMTID

Nio av tio ungdomar ser positivt på framtiden. Den största andelen av gymnasieeleverna vill och tror att de kommer att arbeta efter gymnasiet, direkt eller senare. Majoriteten av högstadijeleverna vill och tror att de kommer läsa på gymnasiet efter grundskolan. Fler tjejer vill gå gymnasiet medan killarna i större utsträckning inte vet vad de vill göra eller vill jobba efter grundskolan. Närmare tre av tio som vill läsa vidare vet inte vad de ska välja för gymnasieprogram.

I Lupp-undersökningen uttrycker ungdomarna att det bästa med Mora är familjen, kompisar och deras fritidsintressen. Sex av tio unga tror däremot att de kommer att flytta från Mora och det med anledning av studier eller arbete.

INNEHÅLLSFÖRTECKNING

Bakgrund.....	6
Syfte.....	7
Målgrupp och genomförande.....	7
Datahantering.....	8
Disposition.....	9
Kontaktinformation.....	9
Läsinstruktioner.....	10
Rapportens tabeller läser du så här.....	11
Ungdomarnas demografi.....	12
Bakgrund.....	13
Ekonomisk oro.....	15
Nöjdhet med livet.....	16
Fritid.....	17
Saker att göra på fritiden.....	17
Fritidsaktiviteter som ungdomar vill ha.....	18
Hur ofta ungdomar gör saker på fritiden.....	19
Var man umgås.....	23
Avslutande Analys och reflektion - Fritid.....	24
Skolan.....	27
Stämningen på skolan.....	27
Diskriminering i skolan.....	30
Skolmiljö och undervisning.....	32
Att få och vilja bestämma i skolan.....	33
Avslutande reflektioner och analys - Skolan.....	36
Politik och samhälle.....	41
Intresse för politik.....	41
Förtroende för vuxna och politiker.....	41
Hur engagerade har ungdomar varit?.....	42
Att vara med och påverka.....	43
Det här vill unga påverka i Mora kommun.....	45
Att inte vara med och påverka.....	46
Kommunspezifika frågor.....	46
Avslutande reflektioner och analys - Politik och samhälle.....	49
Trygghet.....	54
Mobbning.....	55
Orättvis behandling.....	57
Trygga och otrygga platser.....	60
Avslutande reflektioner och analys - Trygghet.....	63
Hälsa.....	68
Självskattad hälsa.....	68
Mat och träning.....	70
Bruk av anabola steroider, cigaretter, snus och alkohol.....	71
Narkotika.....	73
Avslutande reflektioner och analys - Hälsa.....	74
Arbete.....	80
Avslutande reflektioner och analys - Arbete.....	81
Framtid.....	84
Högstadiееleverna vill studera efter grundskolan.....	84

Gymnasieelever vill jobba efter studenten	85
Att flytta eller stanna	87
Det bästa med Mora	88
Att få gifta sig med vem man vill	89
Ungdomarna ser positivt på framtiden.....	89
Vad kan kommunen göra för de unga.....	90
Avslutande reflektioner och analys - Framtid	91
Longitudinell studie	95
Fritid	95
Politik och samhälle	96
Trygghet	97
Hälsa.....	98
Arbete.....	101
Framtid.....	102
Fördjupning	104
Attityd föreslår	108
Referenser	113

BAKGRUND

Mora kommun genomförde 2018 undersökningen Lupp (Lokal uppföljning av ungdomspolitiken) för sjätte gången. Lupp är en enkät som har utvecklats och tillhandahålls av Myndigheten för ungdoms- och civilsamhällesfrågor (MUCF). Enkäten är ett verktyg för att få veta hur ungdomar tänker, känner och mår.¹ Senaste Lupp-undersökningen i Mora genomfördes 2015. Genom att genomföra Lupp får Mora kommuns invånare, politiker och tjänstepersoner kunskap om ungas liv och erfarenheter och därigenom möjlighet att förbättra ungas situation i kommunen. Därmed inte sagt att ungdomar som grupp är homogen, utan givetvis ska ses som en heterogen grupp med en mångfald av olika individer. Resultatet från Lupp är ett bra underlag för att ge ungdomar, vuxna, verksamma politiker och kommunala tjänstepersoner en gemensam syn kring ungas livssituation. Resultatet ger en sektorsövergripande bild över hur ungdomar i Mora mår, tycker och känner. Lupp gör det även möjligt att följa resultat över tid i ett långsiktigt arbete. Resultat från Lupp, tillsammans med andra lokala, regionala och nationella undersökningar ger en bra grund till att kunna identifiera Mora kommuns behovsområden.

Mora kommuns arbete med Lupp ingår i den regionala satsningen om att Dalarna ska bli Sveriges bästa ungdomsregion. En del i den regionala avsiktsförklaringen är att varje kommun i Dalarna avser att arbeta kunskapsbaserat med ungdomsfrågor. Lupp är ett av verktyg som löpande ämnas genomföras för att *"kunna mäta att det arbete och de insatser som görs faktiskt gör skillnad"*². Även nationellt finns direktiv om hur samhället strategiskt ska verka för att ge alla ungdomar inflytande och makt till att forma sina liv såsom de vill. Nedan skrivet mål är sektorsövergripande, det innebär att alla insatser som politiken gör bör ha ett integrerat ungdomsperspektiv.

*Alla ungdomar ska ha goda levnadsvillkor, makt att forma sina liv och inflytande över samhällsutvecklingen*³

För att på ett bra sätt kunna göra insatser som riktar sig till ungdomar i en kommun, måste underlaget baseras på verkligheten. Ungdomarna är experter på sina liv och det bästa man kan göra är att fråga de unga själva. Lupp har genomförts av cirka hälften av Sveriges alla kommuner för att ta reda på hur ungas livssituation ser ut lokalt och fungerar som en vägvisare på samhällets utveckling. Datainsamlingen genomförs av kommunerna där mestadels av enkätsvaren samlats in på skolorna.

Genomförandet av Lupp görs i samverkan med Dalarnas 15 kommuner. Region Dalarna sammanställer en regional resultatrapport, och kan om kommunerna så önskar även leverera lokala diagramrapporter.

Attityd i Karlstad AB har på uppdrag av Mora kommun genomfört övergripande sammanfattning av Lupp-resultat och statistikanalys per frågeområde, med beskrivande text och reflektioner. Mora kommuns ungdomsstrateg har definierat flera fördjupningsområden och i samarbete med Attityd i Karlstad AB valdes följande tre fördjupningstema; Landsbygd ur ett ungdomsperspektiv, Ungas delaktighet och inflytande samt Ungas hälsa. Mer information kring denna process finns under kapitel Fördjupning.

---

¹ MUCF, *Det här kan du göra inom ungdomspolitik*, <https://www.mucof.se/det-har-kan-du-gora-inom-ungdomspolitik> (Hämtad 2019-03-28)

² Region Dalarna, *Dalarnas – Sveriges bästa ungdomsregion* (2015) Strategidokument

³ Prop. 2013/14:191, s. 16

SYFTE

Syftet med framtagna rapporter är att ge Mora kommun en överskådlig och fördjupad bild av Moras Lupp-resultat 2018. Den ska hjälpa Mora kommun att förstå hur ungdomar i Mora har det.

MÅLGRUPP OCH GENOMFÖRANDE

Målgrupp för Lupp-undersökningen är ungdomar som går i grundskolans högstadielklasser, samt gymnasieskolans åk. 1–3.

Enkäten är uppdelad i de sju temaområdena Fritid, Skola, Politik och samhälle, Trygghet, Hälsa, Arbete och Framtid. Enkäten genomförs elektroniskt i skolan där MUCF står för den programvara som behövs för datainsamlingen. Datainsamlingen genomfördes mellan den 8 oktober – 30 november 2018. Majoriteten av ungdomarna har svarat i klassrumsmiljö under lektionstid. Ett fåtal ungdomar har nåtts via telefon och/eller mail och svarat på annan plats.

Alla kommuner i Dalarna har ingått avtal som gjort det möjligt att dela svar över kommungränserna. Det gör det möjligt att inkludera ungdomar som är bosatta i Mora men studerar på annan ort.

Urval, svarsfrekvens och bortfallsanalys

Bruttourvalet i denna undersökning har varit skolor som tackat ja till att delta i 2018 års Lupp-enkät. De deltagande skolorna i Mora kommun är: Morkarbyhöjdens skola, Noretskolan och Mora gymnasium.

Totalt bruttourval för 2018 års Lupp är 1 560 ungdomar, 656 högstadielever och 904 gymnasieelever. Av dessa har 1239 ungdomar svarat på enkäten, vilket ger en svarsfrekvens på 79 procent.

Svarsfrekvens	Antal elever:	Elever som svarat:	Totalt (%)
Högstadiet	656	540	82
Gymnasiet	904	699	77
Totalt:	1560	1239	79

Vad gäller kön är fördelningen jämn mellan tjejer och killar, det är något färre tjejer som svarat på enkäten. Andelen som svarat att de har annan könstillhörighet/identitet är få, (*). I de statistiska analyserna kommer dessa att selekteras bort, endast skillnader mellan killar och tjejer redovisas.

Kön	Hög	Gy	Totalt
Tjej	47,5	45,8	46,5
Kille	51,4	53,3	52,5
Annan könstillhörighet/identitet	1,1*	0,9*	1,0*
Summa procent	100	100	100
Summa antal	531	690	1221

DATAHANTERING

Efter genomförd datainsamling har databas skickats från MUCF till Mora kommun. Mora kommun har sedan levererat databas till Attityd i Karlstad AB, som genomfört alla statistiska analyser som presenteras i rapporten. För att kunna göra jämförelser har Attityd i Karlstad AB slagit samman databaser till att innehålla resultat från både 2015 och 2018 års undersökningar, samt båda målgrupperna; högstadieelever och gymnasieelever.

Undersökningens resultat är hanterat på totalnivå där resultatet genomgående har delats upp på variablerna kön, årskurs och undersökningsår. I rapporten redovisas dessa när det finns *signifikanta (betydande) skillnader* inom gruppen. Resultatavsnittet Skola innefattar alla ungdomar som går i skolan i Mora. I övriga resultatavsnitt har ungdomar som uppgett att de inte bor i Mora selekterats bort. När dessa ungdomar selekterats bort ingår 1009 ungdomar i basen.

Vad gäller kön är fördelningen jämn även mellan tjejer och killar som bor i Mora. Andelen som svarat att de har annan könstillhörighet/identitet är få, (*), i de statistiska analyserna kommer dessa att selekteras bort, och endast redovisa skillnader mellan killar och tjejer.

Kön	Hög	Gy	Totalt
Tjej	47,8	47,6	47,7
Kille	51,0	51,9	51,5
Annan könstillhörighet/identitet	1,1*	0,4*	0,8*
Summa procent	100	100	100
Summa antal	525	466	991

Samtliga 66 enkätfrågor av olika karaktär och storlek har hanterats och presenteras i rapporten. Lupp-enkätens mer kvalitativa frågor har hanterats genom att kategoriseras för att få fram om ungdomarna uppger liknande svar. Utifrån kategoriseringen har relevanta citat plockats ut och presenteras i citatbubblor. För att se frekvensfördelning, mer likt en resultatrapport med tabell och/eller diagram, hänvisar vi till kontakt på Mora kommun som kan tillhandahålla relevant material. För närmare beskrivning av hur du läser rapporten, se kapitel Läsinstruktioner.

Attityd har genomgående ställt Mora kommuns Lupp-resultat i relation till det nationella totalresultatet för 2018 års Lupp. Detta har gjorts genom en egen resultatbearbetning med hjälp av Lupp-portalens⁴. Jämförelser har växelvis skrivits i text och i tabeller. I det nationella Lupp-resultatet ingår totalt 49 kommuner; Avesta, Borgholms, Borlänge, Dals-Eds, Eksjö, Emmaboda, Falköpings, Falu, Gagnef, Halmstad, Haparanda, Hedemora, Hultsfreds, Hylte, Härnösands, Högsby, Kalmar/Kalmarsunds gymnasieförbund, Kramfors, Laholm, Leksand, Ludvika, Lycksele, Malung-Sälens, Marks, Mora, Mönsterås, Mörbylånga, Nybro, Nyköpings, Orsa, Oskarshamns, Rättviks, Skara, Skellefteå, Smedjebackens, Sundsvalls, Sätters, Timrå, Torsås, Vansbro, Varbergs, Vimmerby, Värnamo, Västerviks, Växjö, Ånge, Älvdalens, Örkelljunga, Örnsköldsvik. Samtliga kommuner innefattar resultat från både åldersgruppen 13–16 år och 16–19 år, förutom Borgholms, Dals-Eds, Gagnef, Malung-Sälens, Mörbylånga, Orsa, Smedjebackens, Sätters och Torsås som endast finns representerade i resultatet för åldersgruppen 13–16 år.

⁴ Luppportalen är den webbaserade plattform som används för Luppundersökningen från och med 2015.

För analys och reflektioner som belyser viktiga och betydande Lupp-resultat har sekundärkällor använts i rapporten. Bland annat har hänvisat vi till: BRÅ – centrum för kunskap om brott och åtgärder mot brott, Folkhälsomyndigheten, Friends, MUCF (Myndigheten för ungdoms- och civilsamhällesfrågor), SCB (Statistiska Centralbyrån), Internetstiftelsen, Tillväxtverket samt andra forskningsrapporter inom de områden som ingår i Lupp. För total förteckning över källor, se kapitel Referenser.

Mora kommun har genomfört Lupp sex gånger; 2004, 2006, 2009, 2012, 2015 och 2018. Därför finns möjlighet till en longitudinell studie där resultat kan följas över tid. Attityd i Karlstad AB har gått igenom respektive års databaser och hanterat de frågor som är jämförbara över tid. För att kunna göra alla statistiska analyser och årsjämförelser har Attityd i Karlstad AB slagit samman databaser till att innehålla resultat från 2006, 2009, 2012, 2015 och 2018, samt båda målgrupperna; högstadiel elever och gymnasieelever. Databas för 2004 fanns inte tillgå och inkorporeras därför inte i den longitudinella studien.

Garanter för att resultat ska vara longitudinellt jämförbart är att frågekonstruktionen, antal svarsalternativ och frågeformulering är lika, eller liknande. Efter genomgång landade antalet jämförbara frågor på 17 stycken. Viss bearbetning av tidigare Lupp-undersökningars svarsalternativ har gjorts. Exakt beskrivning återfinns i avsnitt Longitudinell studie under respektive fråga. Resultatet i den longitudinella studien beskrivs per fråga med en kort sammanfattande text efterföljt av tabell som visar frågans frekvensfördelning.

DISPOSITION

Rapporten är indelad i fyra större avsnitt och följs av områdesavsnitt. Inledande avsnitt redogör för ungdomarnas demografi som visar hur ungdomar i Mora svarat på frågor om bland annat kön, sexuell läggning, födelseort och oro för sina föräldrars ekonomi. Därefter följer rapportens resultatavsnitt som delas in enligt Lupp-enkätens områden; Fritid, Skola, Politik och samhälle, Trygghet, Hälsa, Arbete och Framtid. Varje områdes resultat presenteras med tabeller och beskrivande texter och avslutas med en analys och reflektion kring särskilt intressanta eller betydande resultat. Därefter följer redogörelse för den longitudinella studien. Dess resultat presenteras med kort sammanfattande text tillsammans med tabeller. Rapporten avslutas med en fördjupning inom tre valda områden; Landsbygd ur ett ungdomsperspektiv, Ungas delaktighet och inflytande samt Ungas hälsa.

KONTAKTINFORMATION

Mora kommun

Lina Pettersson, ungdomsstrateg

Telefon: 0250-26 097

E-post: lina.pettersson@mora.se

Attityd i Karlstad AB

Anna Staake, projektledare

Telefon: 054 – 77 70 605

E-post: anna@attitydikarlstad.se

LÄSINSTRUKTIONER

Rapporten du nu läser är en sammanställning och en analys av Mora kommuns Lupp-undersökning för 2018. Rapporten är indelad i tre delar; bakgrund, resultat med tillhörande analys och reflektioner samt fördjupning.

Lupp-undersökningens resultat presenteras tematiskt i samma ordning som Lupp-enkäten följer; Fritid, Skola, Politik och samhälle, Trygghet, Hälsa, Arbete och Framtid. Resultatet presenteras i tabell och i text, med vissa diagram som belyser särskilt-intressanta resultat. Signifikanta (betydande) skillnader mellan killar och tjejer, högstadieelever och gymnasieelever samt förändring mellan 2015 och 2018 års undersökning, markeras med rosa i tabell och beskrivs i text.

Vi presenterar frågorna med hjälp av olika mått. Vilket mått som används avgörs beroende på hur frågan är ställd i enkäten:

Medelvärde: Används för skalfrågor och visar det genomsnittliga värdet för frågan. De som svarat "vet ej" eller de som inte besvarat frågan beräknas inte med i medelvärdet. Skalan för vad medelvärdet baseras på varierar beroende på fråga och förtydligas genom att beskrivas i tabellhuvudet. Luppens skalfrågor varierar mellan 1-3, 1-4 och 1-5.

Standardavvikelse: Standardavvikelse är ett mått på hur mycket målgruppens svar avviker från medelvärdet. Om de olika värdena ligger samlade nära medelvärdet blir standardavvikelsen låg, medan värden som är spridda långt över och under medelvärdet ger en hög standardavvikelse.

Andel "Ja": andel som svarat ja på en fråga eller ett påstående. Presenteras i procent (%).

Andel "Minst en gång i veckan": andel som svarat alternativ "I stort sett varje dag", "Flera gånger i veckan" och "En gång i veckan". De svarande har summerats och presenteras som andel som svarat "Minst en gång i veckan". Presenteras i procent (%).

Andel "Minst en gång i månaden": andel som svarat alternativ "I stort sett varje dag", "Flera gånger i veckan", "En gång i veckan" och "Någon eller några gånger i månaden". De svarande har summerats och presenteras som andel som svarat "Minst en gång i månaden". Presenteras i procent (%).

Vi presenterar också ungdomarnas svar utifrån ett antal olika statistiska begrepp. Här följer en kortfattad beskrivning av vad begreppen innebär:

Signifikans (Chi-square test): Statistiskt test som jämför två eller flera olika gruppers svar på en envalsfråga och ser om skillnaden i svar är tillräckligt stor för att inte bero på slumpen. När det är en signifikant skillnad mellan grupperna markeras det som rosa i tabellen samt beskrivs i text under respektive tabell. Vid frågor där respondenterna kan svara flera svarsalternativ kan inte detta test göras. Då skriver vi istället att det finns en skillnad, men det innebär inte att vi kan säga att den är statistiskt signifikant. För testet Person Chi-Square Asymp. Sig använder vi 0,050 som gränsvärde för att kunna säga att det finns en statistisk skillnad mellan grupperna.

Bas: antal som besvarat en viss fråga.

RAPPORTENS TABELLER LÄSER DU SÅHÄR

Här visas det värde som beskriver frågan. Vi använder antingen **Medelvärde, Andel "Ja" (%)** eller **Andel "Minst en gång i veckan/månaden" (%)**

Standardavvikelse: Används vid medelvärde, är ett spridningsmått.
Vet ej (%): Andelen som svarat vet ej

Om rutan är rosa finns det en **signifikant skillnad** mellan grupperna, om rutan inte är rosa är skillnaden inte signifikant

	Andel "Ja" (%)	Bas	Standardavvikelse	Vet ej (%)	Signifikant högst för:		
					Kön	Årskurs	År
H5. Får du gifta dig med vem du vill?	88,0	824	-	4,6	K		

Här ser du vilken eller vilka frågor som behandlas

Bas: Hur många som svarat på frågan

Markeringen i rutan visar vilken grupp som har det högsta värdet.
K = Kille / **T** = Tjej
Hög = Högstadiet / **Gy** = Gymnasiet
15 = 2015 / **18** = 2018

Efter varje tabell följer en text som beskriver tabellens innehåll i ord. Om det föreligger signifikanta skillnader mellan någon eller några av grupperna lyfts detta i texten. Var den skillnaden mellan grupperna ligger beskrivs med andelar (%).

För att öka läsbarhet och för att belysa det högsta och lägsta värdet i tabeller med många underfrågor markeras dessa med orange och grönt. **Orange** står för det negativa värdet, oavsett om det är det högsta eller lägsta, och **grön** står för det positiva värdet.

I exempeltexten nedan beskrivs innehållet i exempeltabellen:

"Majoriteten av ungdomarna, 88,0% svarar att de får gifta sig med den de vill. Sett till **kön** är det något fler tjejer som svarar ja på frågan, 92,0% jämfört med 85,3% av killarna. Killar svarar i större utsträckning att de inte vet om de får gifta sig med vem de vill, 6,2% jämfört med 2,8% av tjejerna. Killarna svarar också i större utsträckning än tjejer att de får gifta sig men bara om personen har ett annat kön än en själv, 3,3% jämfört med 0,8% av tjejerna."

UNGDOMARNAS DEMOGRAFI

Nedan presenteras demografin bland de ungdomar som svarat på enkäten. Fördelningen presenteras i tabeller. I tabellerna framkommer procentuell fördelning, summerad procent och summerat antal personer som svarat.

De unga har som en bakgrundsfråga fått svara på hur de definierar sin sexuella läggning. Majoriteten av ungdomar uppger att de har en heterosexuell läggning.

Det finns en viss skillnad mellan **årskurserna**. Det är fler gymnasieelever än högstadieelever som uppger att de är heterosexuella eller bisexuella. Högstadieeleverna uppger i högre grad att de är osäkra på sin sexuella läggning eller att de inte vill definiera den. Andelen som svarat att de har en homosexuell läggning eller annan sexuell läggning är få (*). I de statistiska analyserna kommer de som definierar sig som annat än heterosexuella att behandlas som en grupp.

Sexuell läggning	Hög	Gy	Totalt
Heterosexuell	83,2	90,0	86,4
Bisexuell	2,3	3,0	2,6
Homosexuell	0,4*	0,6*	0,5*
Osäker på min sexuella läggning/Vet inte	5,3	1,5	3,5
Annat	1,1	1,3	1,2
Vill inte definiera	7,7	3,6	5,8
Summa procent	100	100	100
Summa antal	530	469	999

Frekvens av frågan "Vilken är din sexuella läggning?"

Vidare har de unga fått frågan om de har någon sjukdom eller nedsatt funktion. Det är cirka en av tio ungdomar som uppger att de har någon sjukdom eller nedsatt funktion som innebär att de har svårigheter att delta i olika aktiviteter i t.ex. skolan, på sin fritid eller tillsammans med vänner. Sett till **årskurs** är det fler ungdomar i högstadiet än i gymnasiet som inte vill svara på om de har en sjukdom eller nedsatt funktion.

Sjukdom el. nedsatt funktion	Hög	Gy	Totalt
Ja	12,3	12,2	12,3
Nej	81,4	83,1	82,2
Vill ej svara	6,3	4,7	5,5
Summa procent	100	100	100
Summa antal	527	467	994

Frekvens av frågan "Har du någon sjukdom eller någon nedsatt funktion, som inte är tillfällig, och som innebär att du har svårigheter att delta i olika aktiviteter, t.ex. i skolan, med vänner eller på din fritid?"

BAKGRUND

De unga har vidare fått svara på frågor som rör deras bakgrund och var de är födda. Större andelen av de unga är födda i Sverige. Jämförs **årskurserna** är det något fler som är födda utanför Europa bland gymnasieeleverna än bland högstadieeleverna, och i högstadiet är något fler av de unga är födda i Europa jämfört med de unga i gymnasiet.

Född i:	Hög	Gy	Totalt
Sverige	90,6	88,1	89,4
Norden	1,3	1,9	1,6
Europa	3,8	1,3	2,6
Utanför Europa	4,3	8,7	6,4
Summa procent	100	100	100
Summa antal	531	471	1002

Frekvens av frågan "Var är du och din förälder eller dina föräldrar födda? [Du själv]"

Antal år i Sverige	Hög	Gy	Totalt
10 år eller längre	50,0	26,8	37,7
4 - 9 år	24,0	21,4	22,6
0 - 3 år	26,0	51,8	39,6
Summa procent	100	100	100
Summa antal	50	56	106

Frekvens av frågan "Du angav att du inte är född i Sverige. Hur längre har du bott i Sverige?"

De som inte är födda i Sverige har fått följdfrågan om hur länge de bott i Sverige. Här svarar närmare fyra av tio unga att de har bott i Sverige i 10 år eller längre eller att de bott i Sverige i 0-3 år. 22,6% svarar att de bott i Sverige mellan 4-9 år.

Fördelningen ser lite annorlunda ut mellan **årskurserna**. På gymnasiet har cirka hälften, av de utlandsfödda ungdomarna, bott i Sverige i 0-3 år och en fjärdedel svarar att de bott i Sverige 10 år eller längre. På högstadiet är siffrorna omvända. Där är det cirka en fjärdedel av de ungdomar som är födda utanför Sverige som bott i Sverige 0-3 år och hälften uppger att de bott i Sverige i 10 år eller längre.

De unga har också fått svara på hur deras föräldrars bakgrund ser ut, var föräldrarna är födda och vad de har för sysselsättning.

Totalt är det 87,1% av alla ungdomar som har minst en förälder som är född i Sverige (bas=994). Var förälder A och B är födda korrelerar med varandra, som visar att ungdomarnas föräldrar i stor utsträckning har samma födelseplats. 81,2% uppger att båda deras föräldrar är födda i Sverige (bas=994).

Det är 9,3% av alla ungdomar i Mora vars båda föräldrar är födda utanför Sverige. Det är 5,5% som uppger att båda deras föräldrar är födda utanför Europa, och 3,1% vars båda föräldrar är födda i Europa inklusive Norden. (bas=994).

Förälder A	Hög	Gy	Totalt	Förälder B	Hög	Gy	Totalt
Sverige	87,2	86,4	86,8	Sverige	85,8	83,7	84,8
Norden	2,1	1,9	2,0	Norden	1,9	2,8	2,3
Europa	6,0	1,9	4,1	Europa	6,3	3,4	4,9
Utanför Europa	4,7	9,8	7,1	Utanför Europa	6,1	10,1	7,9
Summa procent	100	100	100	Summa procent	100	100	100
Summa antal	531	470	1001	Summa antal	528	467	995

Frekvens av frågan "Var är du och din förälder eller dina föräldrar födda? [Förälder a och b]"

På frågan om vad den svarandes föräldrar har för sysselsättning svarar majoriteten att föräldrarna arbetar. Det är 96,2% av alla ungdomar som har minst en arbetande förälder och 83,5% har två arbetande föräldrar (bas=967).

I Mora uppger 3,8% av alla ungdomar att de inte har någon arbetande förälder. Flertalet inom denna grupp uppger att de inte vet vad deras föräldrars sysselsättning är. De som vet uppger att deras föräldrar studerar, är arbetslösa eller sjukskrivna. Ett antal föräldrar är föräldralediga och ålderspensionärer. 27,0% av föräldrarna gör "annat" inom gruppen.

Sysselsättning	Förälder A	Förälder B
Arbetar	92,5	86,3
Studerar	1,1	2,1
Föräldraledig	0,5	0,6
Arbetslös	1,2	2,4
Långtidssjukskriven/sjukpensionär	1,4	2,5
Ålderspensionär	0,6	1,2
Annat	1,0	2,0
Vet inte	1,6	3,0
Summa procent	100	100
Summa antal	988	967

Frekvens av frågan "Vad gör din förälder eller dina föräldrar huvudsakligen? [Förälder a och b]"

EKONOMISK ORO

I Lupp-undersökningen har de unga fått svara på om de känner sig oroliga för sina föräldrars ekonomi. Totalt är det 13,5% av ungdomarna som uttrycker att de är ganska eller mycket oroliga för sina föräldrars ekonomi.

	Hög	Gy	Totalt
Inte alls orolig	52,6	51,0	51,8
Inte särskilt orolig	35,3	34,2	34,8
Ganska orolig	9,4	10,1	9,8
Mycket orolig	2,6	4,7	3,6
Summa procent	100	100	100
Summa antal	530	473	1003

Frekvens av frågan "I vilken grad är du orolig för sina föräldrars ekonomi?"

Vidare har ungdomarna även fått svara på om de under det senaste halvåret fått stå över ett köp eller inte kunnat delta i en aktivitet på grund av att familjen inte har haft råd. Totalt uppger omkring två av tio ungdomar att de inte kunnat göra något eller köpa något för att deras familj inte haft råd, hälften av dessa uppger att det skett flera gånger.

	Hög	Gy	Totalt
Ja, flera gånger	10,4	11,9	11,1
Ja, en gång	11,0	10,2	10,6
Nej	78,6	77,9	78,3
Summa procent	100	100	100
Summa antal	519	470	989

Frekvens av frågan "Under de senaste sex månaderna, har det hänt att du inte kunnat göra någon eller inte kunnat köpa något som många andra i din ålder gör eller köper för att din familj inte har haft råd?"

NÖJDHET MED LIVET

Nedan presenteras resultatet för frågan om hur nöjda eller missnöjda ungdomarna är med skolan, kompisar, familjen, fritiden samt livet som helhet. Gymnasieelever har fått svara hur nöjda de är med sin utbildning och sin ekonomi. Högstadiееlever har fått svara på nöjdhet när det gäller sina pengar. Det som ungdomarna uttrycker att de är mest nöjda med i sina liv är familjen och kompisar. Det som de unga är minst nöjda med är skolan och sina pengar.

A9. Hur nöjd eller missnöjd är du med ditt liv när det handlar om följande?	Andel "Mycket nöjd" (%)	Andel "Mycket och ganska nöjd" (%)	Bas	Signifikant högst för:		
				Kön	Års-kurs	År
Skolan	18,5	76,8	1006			15
Utbildningen	19,5	80,9	471			15
Kompisar	55,1	89,9	998			
Familjen	63,6	91,3	1000	K		15
Din ekonomi	26,5	71,4	472			15
Dina pengar	40,3	82,1	531			
Fritiden	42,3	83,1	993	K	Hög	15
Livet som helhet	33,1	82,1	1001	K	Hög	15

Sett till **kön** är det fler killar än tjejer som är nöjda med sin familj. 94,7% av killarna är ganska eller mycket nöjda med sin familj, jämfört med 88,3% av tjejerna. Killarna är också mer nöjda med sin fritid, 86,9% är ganska eller mycket nöjda jämfört med 79,8% av tjejerna. Även när det gäller livet som helhet är killarna mer nöjda, 86,9% är ganska eller mycket nöjda jämfört med 78,1% av tjejerna.

Sett till **årskurs** är fler högstadiееlever än gymnasieelever nöjda med både fritiden och livet som helhet. 87,6% av högstadiееleverna är ganska eller mycket nöjda med sin fritid jämfört med 78,0% av gymnasieeleverna. 85,7% av högstadiееleverna är ganska eller mycket nöjda med livet som helhet, jämfört med 78,1% av gymnasieeleverna.

Sett till **undersökningsår** var nöjdheten högre 2015 jämfört med 2018.

- Gällande skolan sjönk andelen som var ganska eller mycket nöjda från 82,9% till 76,8%.
- Gällande utbildningen sjönk andelen som var ganska eller mycket nöjda från 85,9% till 80,9%.
- Gällande familjen sjönk andelen som var ganska eller mycket nöjda från 95,2% till 91,3%.
- Gällande sin ekonomi sjönk andelen som var ganska eller mycket nöjda från 77,6% till 71,4%.
- Gällande fritiden sjönk andelen som var ganska eller mycket nöjda från 88,5% till 83,1%.
- Gällande livet som helhet sjönk andelen som var ganska eller mycket nöjda från 86,7% till 82,1%.

FRITID

Nedan presenteras resultatet för området fritid. Resultatet behandlar frågeområdena om hur mycket ungdomarna tycker att de har att göra på fritiden, om de tycker att det saknas fritidsaktiviteter där de bor, vad de ofta gör på sin fritid samt om de är medlem i någon förening.

SAKER ATT GÖRA PÅ FRITIDEN

Strax över hälften av alla ungdomar, 52,6%, tycker att det finns ganska eller väldigt mycket att göra på fritiden. På en fyrgradig skala, graderad från väldigt lite/ingenting till väldigt mycket, får frågan ett medelvärde på 2,57.

	Medelvärde Skala 1-4	Bas	Standard- avvikelse	Signifikant högst för:		
				Kön	Års- kurs	År
B1. Hur mycket eller lite tycker du att det finns att göra på fritiden? *	2,57	1009	0,857	K	Hög	

Sett till **kön** är det fler killar än tjejer som tycker att det finns mycket saker att göra på fritiden. 56,2% av killarna tycker att det finns ganska eller väldigt mycket att göra jämfört med 49,3% av tjejerna. Tjejerna svarar i större utsträckning att det finns ganska lite eller väldigt lite/ingenting att göra, 50,7% jämfört med 43,7% av killarna.

Det finns även skillnader mellan **årskurserna** där högstadielärover i högre grad än gymnasieeleverna svarar att det finns saker att göra på fritiden. 61,2% av högstadieläroverna svarar att det finns ganska eller väldigt mycket att göra jämfört med 42,9% av gymnasieeleverna. Gymnasieeleverna svarar även i större utsträckning att det finns ganska lite eller väldigt lite/ingenting att göra, 57,1% jämfört med 38,8% av högstadieläroverna.

Vidare har de unga fått svara på om de tycker att det saknas fritidsaktiviteter där de bor. Fyra av tio ungdomarna tycker att det saknas fritidsaktiviteter där de bor. Det är en stor andel som också svarar vet ej på frågan, 33,5%.

Det är 60,3% av alla ungdomar som uppger att de är medlem i någon typ av förening, såsom religiös förening eller församling, kultur- eller idrottsförening, politiskt ungdomsförbund, friluftsförening, data- eller spelförening m.m.

	Andel Ja (%)	Bas	Vet ej (%)	Signifikant högst för:		
				Kön	Års- kurs	År
B5. Tycker du att det saknas fritidsaktiviteter där du bor?	39,5	998	33,5	K	Gy	
B6. Är du medlem i någon förening? Till exempel religiös förening eller församling, kultur- eller idrottsförening, politiskt ungdomsförbund, friluftsförening, data- eller spelförening m.m.	60,3	1000			Hög	

Sett till **kön** är det något fler killar tycker att det saknas fritidsaktiviteter där de bor, 39,9% jämfört med 38,6% av tjejerna. Däremot så svarar tjejer i större utsträckning att de inte vet om det saknas aktiviteter, 38,8% jämfört med 29,1% bland killarna.

Även mellan **årskurserna** skiljer det sig där fler gymnasieeleverna tycker att det saknas fritidsaktiviteter där de bor, 42,9% jämfört med 36,4% hos högstadieeleverna.

Sett till årskurs skiljer det sig också om man tittar på medlemskap i en förening. Det är fler högstadieelever som är medlemmar i en förening, 63,5% jämfört med 56,7% av gymnasieeleverna.

FRITIDSAKTIVITETER SOM UNGDOMAR VILL HA

I undersökningen fanns möjligheten att lämna en kommentar för vilka aktiviteter som saknas i Mora. Här svarade 345 unga med önskemål. 19,1% av de som svarade uttryckte en önskan vad som helst. De uttryckte att det saknas saker att göra överhuvudtaget. Näst populärast bland svaren var olika typer av sportaktiviteter. Det var 15,4% av de svarande som ville ha fler och nya sportaktiviteter. 13% uttryckte önskemål om nya typer av anläggningar för aktiviteter.

Fritidsaktiviteter
"Något för oss
bilintresserade."
Kille, 16-19 år

Sett till **kön** är det fler killar som önskar nya anläggningar, 23% jämfört med 6,5% tjejer. Tjejerna önskar i större utsträckning sociala platser att umgås på inomhus, till exempel caféer eller ungdomsgård. Det är 11,9 % totalt som har önskat nya platser att hänga på och av dem är 23,6% tjejer och 7,4% killar.

Fritidsaktiviteter
"Det finns inte så mycket att göra om man inte är intresserad av tex sport. Jag har inget intresse av sport och jag är bara hemma på fritiden..."
Tjej, 13-16 år

Ungdomsgård eller liknande
"Ställen där ungdomar har skapat platsen och inte vuxna."
Kille, 16-19 år

Anläggning
"Inomhuskatepark som man kan skatea året runt"
Kille, 13-16 år

Anläggning
"En multiarena så alla sporter är tillsammans"
Tjej, 16-19 år

På en tregradiggradig skala, från stämmer inte alls till stämmer helt, har ungdomar fått ta ställning till fyra påståenden om varför de inte tar del av fritidsaktiviteter. Högst medelvärde får påståendet att det finns saker att göra på fritiden, men inget av det intresserar mig. Det är 8,7% av alla ungdomarna som svarar att det stämmer helt, och ytterligare 59,5% att det stämmer delvis.

Den lägsta medelvärdet får påståendet att det finns saker att göra men min familj säger nej. 2,9% uppger att det stämmer helt, och 14,7% uppger att det stämmer delvis.

B2. Hur stämmer dessa påståenden in på dig?	Medelvärde Skala 1-3	Bas	Standard-avvikelse	Signifikant högst för:		
				Kön	Års-kurs	År
Det finns saker att göra men inget som intresserar mig	1,77	1006	0,593	T		
Det finns saker att göra men min familj säger nej	1,21	1001	0,469		Hög	
Det finns saker att göra men jag kan inte ta mig dit	1,49	996	0,639			
Det finns saker att göra men det kostar för mycket	1,51	1003	0,659			18

Sett till **årskurs** finns det skillnad i hur de unga har svarat på detta påstående. Det är fler i högstadiet som uppger att familjen säger nej än vad det är i gymnasiet. 25,6% av högstadieeleverna uppger att det stämmer helt eller delvis, jämfört med 8,9% hos gymnasieeleverna.

Sett till **undersökningår** är det fler unga som 2018 upplever att det finns saker att göra men att de kostar för mycket jämfört med resultatet 2015. 34,6% upplevde att påståendet stämde helt eller delvis år 2015, i årets Lupp-undersökning har de som svarat samma sak ökat till 42,3%.

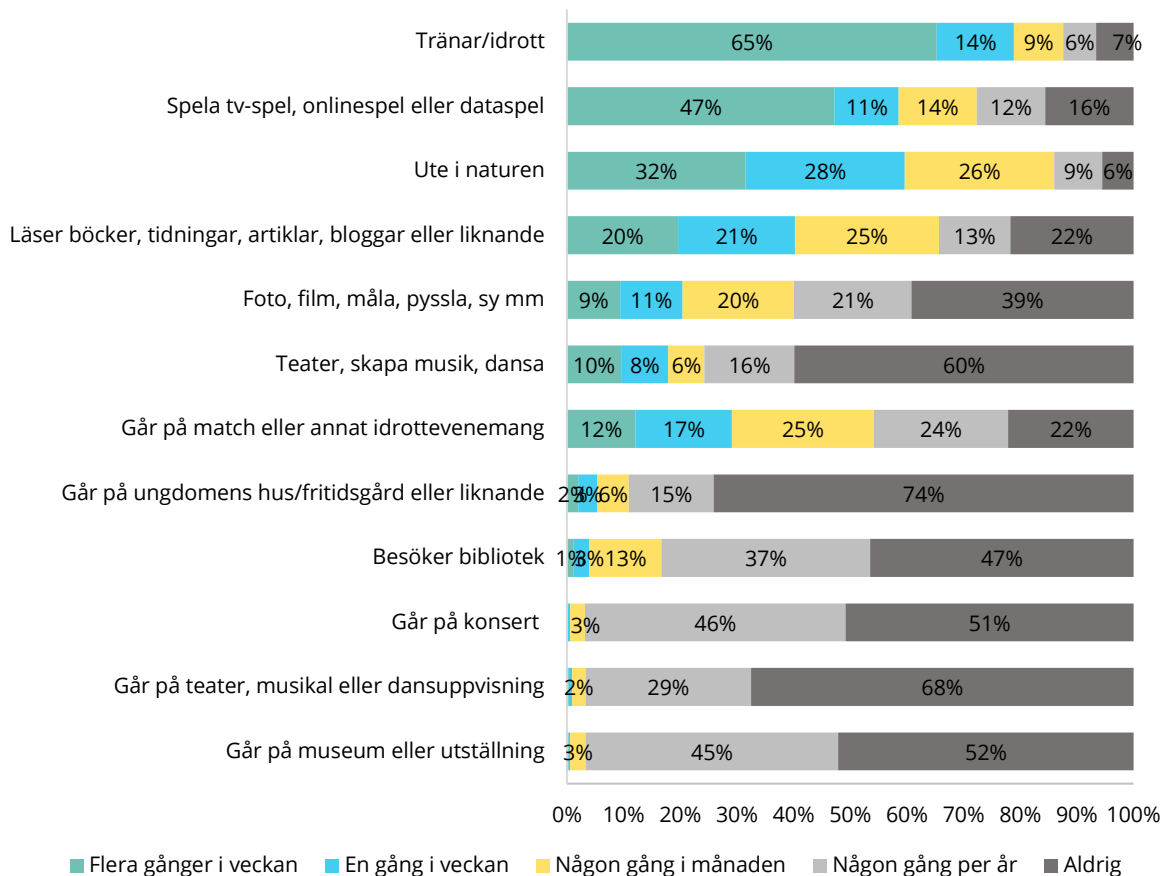
HUR OFTA UNGDOMAR GÖR SAKER PÅ FRITIDEN

Träning och idrott är den aktivitet som flest ungdomar gör minst en gång i veckan. 78,9% av alla unga uppger att de tränar eller idrottar minst en gång i veckan. Det som de unga gör mest sällan på fritiden är att besöka ett museum eller en utställning eller gå på konsert.

45% har svarat **"Annat"** på frågan om vad de gör på sin fritid. Här anger de flesta att de umgås med vänner och familj. Flera anger också att de håller på med motorer av olika slag, mekar med bilar, kör EPA, moped eller cross och liknande. Att plugga, vila och se på tv-serier och film är också vanligt bland svaren. Övriga kommentarer handlade om att ta hand om djur, hjälpa till hemma, laga mat och baka, hänga på sociala medier eller bara ha tråkigt.

B3. Hur ofta gör du följande saker på din fritid?	Andel "Minst en gång i veckan" (%)	Bas	Signifikant högst för:		
			Kön	Års- kurs	År
Tränar/idrottar	78,9	1000	K		
Spelar teater, skapar musik eller dansar	17,8	992	T	Hög	15
Håller på med foto eller film, tecknar/målar, skriver, pysslar, syr eller liknande	20,5	996	T	Hög	15
Spelar tv-spel, onlinespel eller dataspel	58,6	1002	K	Hög	18
Läser böcker, tidningar, artiklar, bloggar eller liknande	40,2	999	T	Gy	15
Besöker bibliotek	4	1000		Gy	15
Är ute i naturen	59,7	990		Hög	
Går på ungdomens hus, fritidsgård eller liknande	5,4	1000		Gy	
Går på konsert	0,6	995	T		
Går på teater, musikal eller dansuppvisning	0,9	1001	T		
Går på museum eller utställning	0,6	997		Gy	
Går på match eller annat idrottsevenemang	29,1	999	K	Hög	
Annat	45	493			

De topp tre aktiviteter som ungdomar i Mora ofta gör (minst en gång i veckan) är träning/idrott, spelar tv-spel, onlinespel och dataspel samt att vara ute i naturen. Det är också många som ofta läser böcker, tidningar, artiklar eller bloggar, håller på med foto och film och går på idrottsevenemang.

Frekvens av frågan "Hur ofta gör du följande saker på din fritid?" (n=800-813)

Sett till **kön** finns det vissa skillnader. Det är fler tjejer än killar som ägnar sig åt kulturella och kreativa aktiviteter så som att spela teater, syssla med musik och dansa samt att hålla på med foto, film eller måleri. Killar ägnar sig i större utsträckning än tjejer till att spela tv-spel eller gå på idrottsvenemang.

Det är fler killar, 68,7%, än tjejer, 62,8%, som tränar flera gånger i veckan. Tjejer tränar i större utsträckning en gång i veckan, 16,8%, jämfört med killarna, 10,3%. När vi tittar på den totala gruppen av tjejer och killar som tränar/idrottar minst en gång i veckan är det jämnt fördelat mellan tjejerna och killarna, 79,6% tjejer och 79,0% killar.

Även i den näst populäraste aktiviteten finns en skillnad mellan könen. Att spela tv-spel, onlinespel eller dataspel är mycket vanligare bland killarna än hos tjejerna. 72,0% av alla killar uppger att de spelar flera gånger i veckan, jämfört med 20,5% bland tjejerna.

Tjejerna ägnar sig oftare åt kulturella och estetiska aktiviteter än vad killarna gör. Som exempel är det 24,1% av tjejerna som spelar teater, skapar musik eller dansar minst en gång i veckan, i jämförelse med 11,0% hos killarna.

Topp 5 aktiviteter som görs minst en gång i veckan	Andel tjejer (%)	Andel killar (%)	Totalt
Träning/Idrott	79,6	79	79,3
Vara ute i naturen	61,7	58,2	59,9
Spela tv-spel, onlinespel eller dataspel	31,8	83,4	58,6
Läsa böcker, tidningar och bloggar	42,2	39,3	40,7
Gå på match eller annat idrottsevenemang	23,3	34,7	29,2

Frekvens av frågan "Hur ofta gör du följande saker på din fritid? [Flera gånger i veckan + En gång i veckan]"

Det finns även skillnader sett till **årskurs** där fler högstadieelever spelar tv-spel, datorspel och onlinespel. 56,3% av högstadieeleverna jämfört med 37,2% av gymnasieeleverna uppger att de spelar flera gånger i veckan. Högstadieeleverna är också ute i naturen oftare än gymnasieeleverna, 68,1% uppger att de är ute minst en gång i veckan jämfört med 50,3% bland gymnasieelever.

Gymnasieeleverna anger i högre utsträckning än högstadieeleverna att de besöker biblioteket flera gånger i veckan, 1,9% jämfört med 0,6%. Däremot är det även fler gymnasieelever än högstadieelever som anger att de aldrig besöker biblioteket, 53,2% jämfört med 40,5%.

Sett till **undersökningår** visar det sig att det är fler 2018 som uppger att de aldrig sysslar med estetiska fritidssysslor, såsom att spela teater, skapa musik, hålla på med foto och film, pyssla och sy. Det är också fler 2018 som säger att de aldrig läser böcker eller besöker biblioteket. Dock är andelen som spelar tv-spel, online-spel eller dataspel flera gånger i veckan ökat mellan 2015 och 2018.

VAR MAN UMGÅS

De mest populära platserna där ungdomarna träffar sina kompisar på fritiden, är hemma hos varandra, i centrum/på stan samt via sociala medier på internet. Andra populära mötesplatser för unga är i idrottshallar och sporthallar samt utomhus. De unga har kunnat välja upp till tre alternativ.

B4. När du träffar dina kompisar på fritiden, var brukar ni då vara?	Andel Ja (%)	Bas	Signifikant högst för:		
			Kön	Årskurs	År
Hemma hos varandra	82,9	1009	T		
På sociala medier på internet	36,1	1009	K		
På ungdomens hus, fritidsgård eller liknande	2,7	1009			15
I en föreningslokal	0,6	1009			
I en idrottshall/sporthall eller på annat ställe i samband med idrott	31,4	1009	K		
På ett café	16,7	1009	T	Gy	
På en restaurang, pub, bar eller liknande	15,2	1009		Gy	18
I galleria eller i köpcentrum	3,7	1009	T		
I centrum/på stan	40,2	1009	T	Hög	18
Utomhus	30,8	1009	K	Hög	
Någon annanstans	9,6	1009	K		

Sett till **kön** är det fler tjejer än killar som träffar sina kompisar hemma hos varandra, 90,7% jämfört med 76,9%. Detta gäller även i centrum/på stan, 52,6% jämfört med 29,2%, på caféer, 28,3% jämfört med 5,7%, samt i galleria eller i köpcentrum, 5,1% jämfört med 2,2%. Killarna träffas i högre utsträckning än tjejerna via sociala medier på internet, 41,0% jämfört med 30,4%. Detta gäller även i föreningslokaler, i idrottshallar, 35,5% jämfört med 27,7%, samt utomhus, 38,6% jämfört med 23,0%

Sett till **årskurs** är det vanligare bland högstadieelever än gymnasieeleverna att träffa sina vänner i centrum/på stan, 45,3% jämfört med 34,5% och utomhus, 36,3% jämfört med 24,6%.

Gymnasieelever träffas i högre grad än högstadieeleverna på ett café, 23,2% jämfört med 10,9%, eller på en restaurang, pub, bar eller liknande, 15,2% jämfört med högstadieeleverna där ingen angivit det alternativet som en mötesplats.

Sett till **undersökningår** är det färre ungdomar som brukar ses på ungdomens hus eller en fritidsgård. 2015 var det 4,9% som uppgav att de brukar träffa sina vänner på ungdomens hus, 2018 har den andelen sjunkit till 2,7%. Att ses i centrum har däremot ökat från 32,4% till 40,2% mellan undersökningåren likväl har de unga som ses på restaurang, pub, bar eller liknande ökat från 9,1% till 15,2% mellan 2015 och 2018.

AVSLUTANDE ANALYS OCH REFLEKTION – FRITID

Fritid definieras av unga som den tid som är fri från krav, en tid som de själva bestämmer över⁵. Vad fritiden fylls med för aktiviteter är viktigt för avkoppling, kreativitet, nya insikter, att lära sig ta ansvar, att hitta gemenskap och för hälsan. Likväl som den också måste få vara just en tid fri från måsten.

Fritiden kan vara ett komplement till familj och skola som förstärker och ökar ett redan befintligt välbefinnande. Samtidigt kan fritiden även vara kompenserande och reparerande till en i övrigt mindre fungerande vardag. Att trivas och må bra i sin fritidsaktivitet kan uppväga för en sämre trivsel och mående i andra sammanhang⁶. Om det inte finns fritidsaktiviteter som intresserar kan däremot effekterna bli motsatta och fritiden blir den tid då exempelvis ensamhet blir påtaglig eller ekonomiska förutsättningar synliggörs. Vad unga gör på sin fritid och vad de önskar att göra är därför intressant då det kan ge en ökad förståelse för övriga delar i ungdomars liv.

Finns det saker att göra på fritiden?

Strax över hälften av alla svarande ungdomar, 52,6%, tycker att det finns ganska eller väldigt mycket att göra på fritiden. Nationellt sett så är det 65 % som tycker att de har ganska eller väldigt mycket att göra på fritiden⁷. Moras unga ligger under rikssnittet. Skillnaden i hur mycket unga har att göra på fritiden har i andra studier visat sig skilja sig mellan unga på landsbygd, unga i utsatta områden och unga i städer. Unga på landsbygd upplever även att det finns ett ensidigt utbud av aktiviteter.⁸ Skillnaden hos de unga i Mora syns även mellan könen då fler killar än tjejer tycker att det finns väldigt mycket att göra. Det är också fler gymnasieelever än högstadijelevers som upplever att det saknas saker att göra på fritiden.

En anledning till de olika uppfattningarna om hur mycket fritidsaktiviteter Mora har att erbjuda kan ha att göra med de olika individernas intresseområden. Vad erbjuder Mora av det som de unga är intresserade av? Svaren för vad de unga gör på sin fritid skiljer sig både beroende på kön och på ålder. Det som flest unga i Mora utövar minst en gång i veckan är någon typ av träning eller idrott, spelar tv-spel, dataspel eller onlinespel samt är ute i naturen. Det är också vanligt att läsa böcker, tidningar och bloggar, att fota och filma eller att besöka idrottsevenemang. De mer kreativa och skapande aktiviteterna är vanligare bland tjejerna. Killarna spelar i större utsträckning tv- och dataspel eller besöker idrottsevenemang. Anledningen till att intresseområdena skiljer sig beroende på kön går att diskutera. Det kan vara en slump eller så har det andra orsaker. Kanske påverkar det redan befintliga utbudet av fritidsaktiviteter också vilka som intresserar sig för vad. Nya typer av skapandeaktiviteter, där deltagarna får prova att arbeta i olika material, kanske kan få fler och andra unga att bli intresserade av skapande och kreativitet. Likväl som andra typer tv-spel kan locka fler och nya spelare.

Vikten av fri tid

MUCF har i en tidigare studie tryckt på värdet av att fritid just får vara fri tid. Genom att vara fri från krav och tvång blir den tiden mer hälsofrämjande och kan inkludera och attrahera fler.⁹ För att kunna utöva aktiviteter spontant och utan krav kan det vara värdefullt att se över möjligheten att hålla anläggningar obokade från föreningsliv och andra aktörer för att där kunna erbjuda olika aktiviteter som inte är knutna till en specifik verksamhet och som är kostnadsfria.

⁵ MUCF (2007) *Ungdomar, fritid och hälsa. En forskningsöversikt om fritidens skydds- och riskfaktorer*

⁶ ibid

⁷ Egna resultatbearbetningar av samtliga genomförda LUPP 2018

⁸ MUCF (2019), *Vilka ska med? Ungas sociala inkludering i Sverige*, Fokus 18

⁹ MUCF (2007) *Ungdomar, fritid och hälsa. En forskningsöversikt om fritidens skydds- och riskfaktorer*

Gymnasieelever uttrycker i större utsträckning än grundskoleelever att det finns saker att göra, men att det kostar för mycket eller att de har svårt att ta sig till aktiviteterna.

60,3% av de unga uppger att de är med i en förening. I 2015-års Lupp var 63,6% medlem i någon typ av förening, en liten minskning har skett. Denna trend syns i hela landet. Förklaringar som har lyfts fram till varför trenden ser ut som den gör är att det finns en ökad individualisering i samhället, ökad konkurrens mellan olika aktiviteter och att fler verksamheter riktar sig till allt yngre personer.¹⁰ Även här kan alltså minskningen i föreningsmedlemskap bero på en önskan att få vara mer spontan och att inte vara knuten till tider och krav på sin fritid.

Mötesplatser

För att utöva de olika aktiviteter eller bara umgås med sina vänner träffas ungdomarna på olika platser. Oftast träffas unga hemma hos varandra, men det är fler tjejer än killar som oftast träffas hemma. Att hemmet blir den naturliga mötesplatsen kan vara en svårighet för de som inte har vänner eller som vill hitta nya vänner. Det verkar ha skett en förflyttning var de unga möts mellan år 2015 och 2018. Ungdomsgården har minskat i popularitet medan platser i centrum samt caféer och restauranger har ökat.

För att få en bild av vilka mötesplatser som finns i Mora kommun kan det vara av vikt att se över de redan befintliga mötesplatserna och dess innehåll. Går det att hålla ungdomens hus öppet fler dagar i veckan? Kan biblioteket vara en mötesplats och erbjuda aktiviteter? Vad erbjuder de befintliga mötesplatserna idag och vilka målgrupper attraherar utbudet? Går det att hitta samarbeten med andra aktörer så som föreningar och företag som har anläggningar för att öppna upp fler platser att mötas på? Hur håller ungdomens hus öppet? Hur funkar kollektivtrafiken till de befintliga mötesplatserna? Finns det hållplatser i närheten och har mötesplatserna öppet när bussarna går?

Färre unga besöker biblioteket, 4% av Moras unga uppger att de besöker biblioteket minst en gång i veckan. 12,7% av de unga uppger att de besöker biblioteket någon gång i månaden, en minskning från 16,5% sedan 2015. I Mora uppger gymnasieungdomar i högre utsträckning än högstadiungdomar att de besöker biblioteket varje vecka. Däremot är det samtidigt fler gymnasieungdomar som också svarar att de aldrig är på biblioteket. Även nationellt sett har biblioteket haft en trend av att unga besökare minskar i antal. Statistiken för besöksantalet har dock varierat och har 2018 ökat igen. Det som visar sig nationellt är att det är fler unga med utländsk bakgrund och utrikes födda unga än unga med svensk bakgrund och inrikes födda som besöker biblioteken.¹¹ Att bibliotek är en plats som erbjuder flera olika medier, aktiviteter, bra öppettider och i vissa fall även mer-öppet så möjligheten att ta sig in även då lokalen är obemannad kan göra biblioteken till en mötesplats för alla. Hur kan den utvecklas för att också attrahera fler unga? Kan Mora bibliotek med tillhörande filialer utvecklas för att erbjuda unga nya mötesplatser med möjlighet att hänga och aktivera sig på?

Det finns saker att göra men de unga vill göra annat

68% av alla ungdomar svarar, på påståendet "det finns saker att göra på fritiden, men inget som intresserar mig", att det stämmer helt eller delvis.

- Vad erbjuder Mora för fritidsaktiviteter?
- Finns det en mångfald bland dem?

---

¹⁰ MUCF (2014) *Ungas fritid och organisering*, Fokus 14

¹¹ MUCF, http://www.ungidag.se/indikator/kultur_och_fritid/laeser-boecker (Hämtad 2019-03-13)

Att utreda hur utbudet ser ut och hitta samverkan med andra aktörer och kommuner kan vara en idé för att synliggöra behoven. I en kartläggning av befintliga fritidsaktiviteter kan man hitta en lösning för att erbjuda unga fritidsaktiviteter som intresserar dem. Det finns idag en konkurrens mellan föreningsliv, kommunal verksamhet och privata aktörer om de unga, när det gäller att locka dem till olika typer av fritidsaktiviteter. Detta är en förutsättning för att kunna erbjuda en mångfald på fritidsområdet.¹² Utan samverkan kan konkurrensen däremot vara ett problem.

De som angivit svaret "Annat" (45%) på frågan vad de gör på fritiden uttrycker att de inte gör någonting av de alternativ som angivits utan de spenderar tiden med andra typer av aktiviteter, aktiviteter som kanske kan räknas till att inte göra något alls. Ungdomar ägnar stor del av sin fritid åt aktiviteter som inte är styrda av vuxna. Att hänga, lyssna på musik, se på tv, träffa vänner, ha tråkigt och andra liknande aktiviteter är också fritid. Det är viktigt att den organiserade fritiden inte värderas högre än den oorganiserade då båda är lika välbehövliga. Unga behöver möjligheten till både och.¹³ Här kan kommunen snarare än att erbjuda aktiviteter istället erbjuda platser till att "göra ingenting". Parker och mötesplatser inomhus liknande ungdomens hus är något som de unga i de öppna svaren uttrycker att de saknar. De platser som idag erbjuds och som de unga besöker är inte de kommunala verksamheterna som biblioteket och ungdomens hus. De unga ses hellre utomhus, på stan eller på ett café. Hur skulle kommunen kunna möta de ungas behov och erbjuda den typen av mötesplats som de unga vill ha?

Olika förutsättningar

Att unga inte intresserar sig för vissa aktiviteter kan bero på att de inte känner sig inkluderade i verksamheten av olika skäl. Medlemsavgifter och hög belastning från föreningslivet i och på anläggningar är två exempel på hur en utestängning från fritidsaktiviteter kan ske, och vad som kan påverka utrymmet för spontana aktiviteter. Aktiviteter kan också vara för homogena vilket kan minska intresset för den exkluderade gruppen och gör att de inte känner sig välkomna. Hur verksamheter kan blandas och bli mer inkluderande, inte endast sett till kön, kan behöva utredas ytterligare. Vi vill dock lyfta att homogena grupper eller tydligt könsbetingade fritidsaktiviteter inte behöver vara är någonting negativt utan de kan också verka som en fristad för individer som inte känner sig tillfreds med könsheterogena grupper.

Villkoren för att vilja och kunna delta skiljer sig beroende på många olika faktorer – bakgrund, religion, ekonomi, kön, möjlighet till förflyttning.¹⁴ Unga är inte är en homogen grupp vilket inte får glömmas bort. Hur prioriteras de olika anläggningarna och verksamheterna i Mora, både resursmässigt och innehållsmässigt? Vad går pengarna till? Vilka verksamheter får mest resurser och vilka är det som tar del av de verksamheterna? Vilka aktiviteter erbjuder Mora sina unga? Hur kan aktörer samverka för att skapa en gemensam mångfald i mötesplatser och aktiviteter? Hur kan aktörerna komplettera varandra?

---

¹² MUCF (2007) *Ungdomar, fritid och hälsa. En forskningsöversikt om fritidens skydds- och riskfaktorer*

¹³ ibid

¹⁴ ibid

SKOLAN

Nedanstående resultat behandlar frågeområdet skola, där ungdomarna fått svara på ett antal påståenden om sin skola, uppge vad de tycker om sin skola och hur mycket eller lite de upplever att de får och vill vara med också bestämma om olika frågor som rör skolan.

STÄMNINGEN PÅ SKOLAN

Ungdomarna har i enkäten fått ta ställning till vad de tycker om sin skola. De har graderat varje påstående på en fyrgradig skala, från stämmer inte alls till stämmer helt. Påståendena med högst medelvärde är "Jag trivs med stämningen i min skola" (2,95) och "Elever och lärare bemöter varandra med respekt" (2,84).

Det är totalt 71,0% ungdomar som trivs med stämningen i skolan. Det finns en viss skillnad i svar mellan **undersökningssåren** där ungdomarna 2018 i högre utsträckning svarar att påståendet inte alls eller till viss del stämmer, 26,0% jämfört med ungdomarna 2015, då andelen var 19,9%.

Det är 61,8% av ungdomarna som svarar att påståendet, "Elever och lärare bemöter varandra med respekt i min skola", helt eller till stor del stämmer. Det finns en mindre skillnad mellan **könen** där killar i högre grad anser att elever och lärare bemöter varandra med respekt, 24,1% av killarna svarar att påståendet helt stämmer jämfört med 19,1% av tjejerna.

Sett till **årskurs** så anser högstadieläverna i lägre grad att elever och lärare bemöter varandra med respekt. 39,9% av dem svarar att påståendet inte alls eller till viss del stämmer jämfört med 22,8% av gymnasieeleverna.

Lägst medelvärde fick påståendet "Skolan uppmuntrar mig att aktivt medverka i klassråd och elevråd" (2,39). Det är nästan hälften, 45,0% som svarar att skolan inte alls eller till viss del uppmuntrar till att aktivt medverka i klass eller elevråd.

Näst lägst medelvärde fick påståendet "Jag har fått veta vad elever ska ha inflytande över/ska kunna påverka i min skola" (2,55). 35,3% har svarat att påståendet inte alls stämmer eller till viss del stämmer. Man bör dock beakta att 27,7% har svarat vet ej.

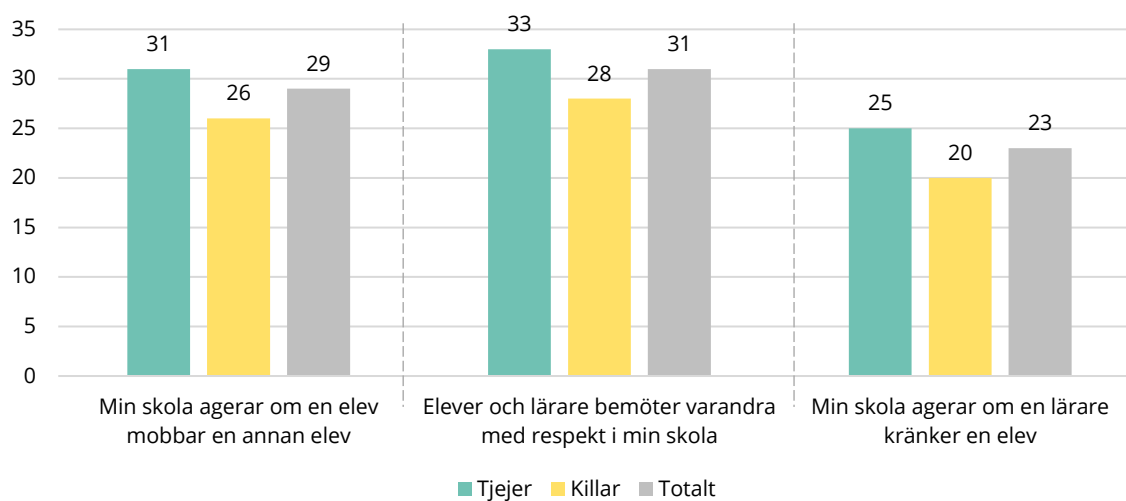
Det finns en mindre skillnad mellan **könen** där tjejer i högre grad svarar att påståendet inte alls eller till viss del stämmer, 38,1% jämfört med killarna, 32,5%. En annan mindre skillnad som finns i påståendet är mellan **årskurserna** där högstadieläverna i en högre grad svarar att påståendet helt eller till stor del stämmer, 38,6% jämfört med gymnasieeleverna, 35,6%.

Gällande **undersökningssår** så svarar ungdomarna 2018 i högre grad att de inte alls eller till viss del fått veta vad eleverna ska ha för inflytande över/ska kunna påverka i skolan, 35,3% jämfört med 28,7% 2015.

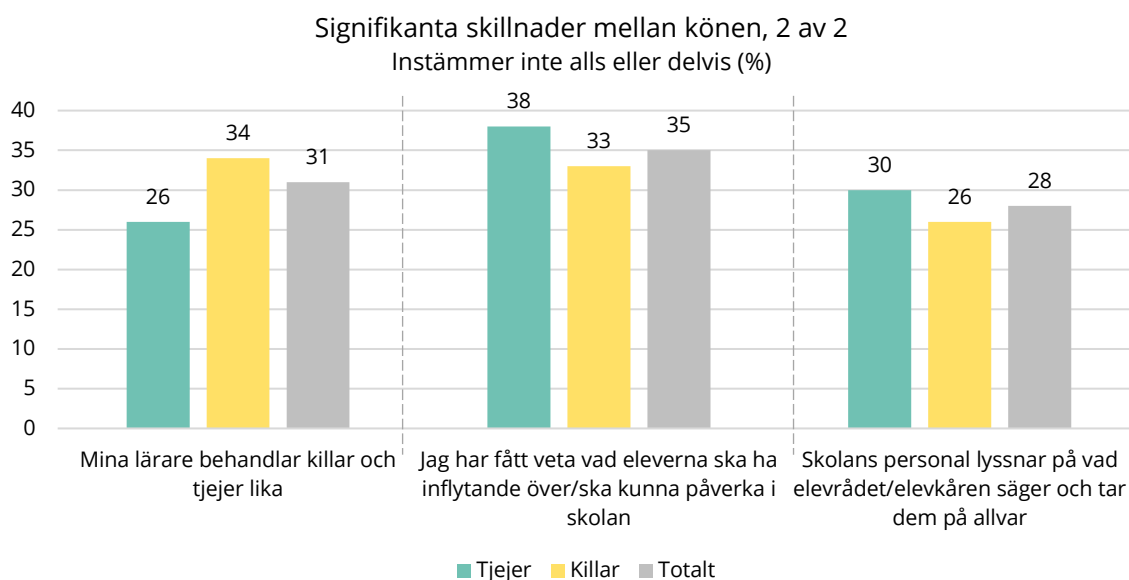
C3. Här följer några påståenden om skolan. Hur tycker du att det stämmer in på hur det är på din skola?	Medelvärde Skala 1-4	Bas	Standardavvikelse	Vet ej (%)	Signifikant högst för:		
					Kön	Års-kurs	År
Jag trivs med stämningen i min skola	2,95	1206	0,768	3,0			15
Min skola agerar om en elev mobbar en annan elev	2,60	1200	0,966	40,3	K	Gy	
Elever och lärare bemöter varandra med respekt i min skola	2,84	1202	0,852	7,7	K	Gy	
Min skola agerar om en lärare kränker en elev	2,77	1200	1,068	39,3	K	Gy	
Mina lärare behandlar killar och tjejer lika	2,77	1192	1,036	12,1	T	Gy	
Jag har fått veta vad eleverna ska ha inflytande över/ska kunna påverka i skolan	2,55	1197	0,937	27,7	K	Hög	15
Skolans personal lyssnar på vad elevrådet/elevkåren säger och tar dem på allvar	2,61	1203	0,951	38,6	K		15
Skolan uppmuntrar mig att aktivt medverka i klassråd och elevråd	2,39	539	1,066	19,1			

Sett till **kön** finns det även skillnader i påståendet "Min skola agerar om en elev mobbar en annan elev" där tjejer i högre grad svarar att påståendet inte alls eller till viss del stämmer, 31,0% jämfört med killarna 25,5%. Gällande påståendet "Min skola agerar om en lärare kränker en elev" uppger fler tjejer att påståendet inte alls eller till viss del stämmer, 25,4% jämfört med killarna, 19,8%.

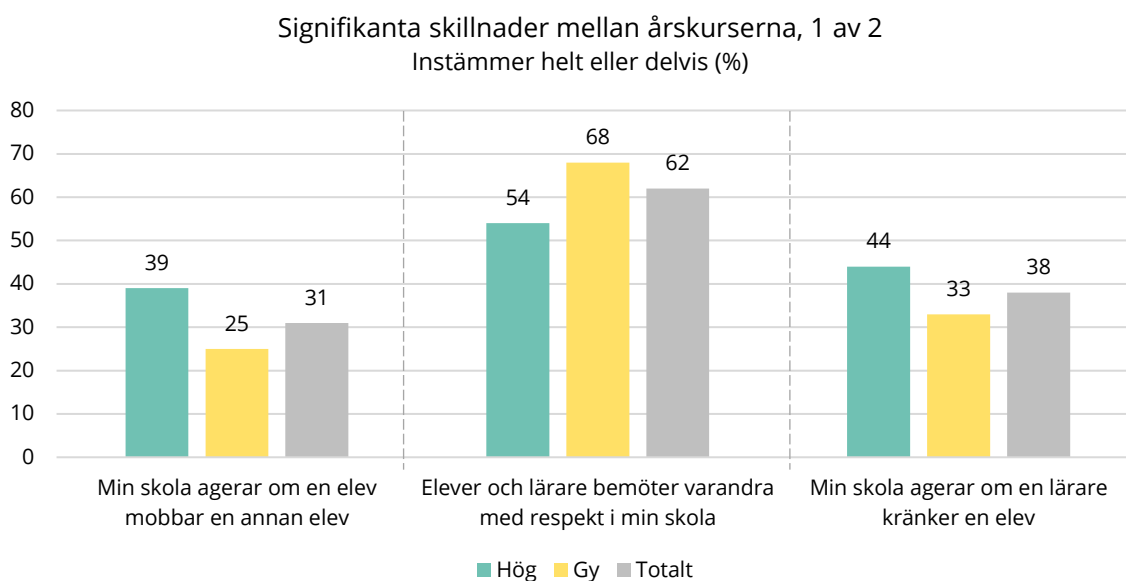
Signifikanta skillnader mellan könen, 1 av 2
Instämmer inte alls eller delvis (%)

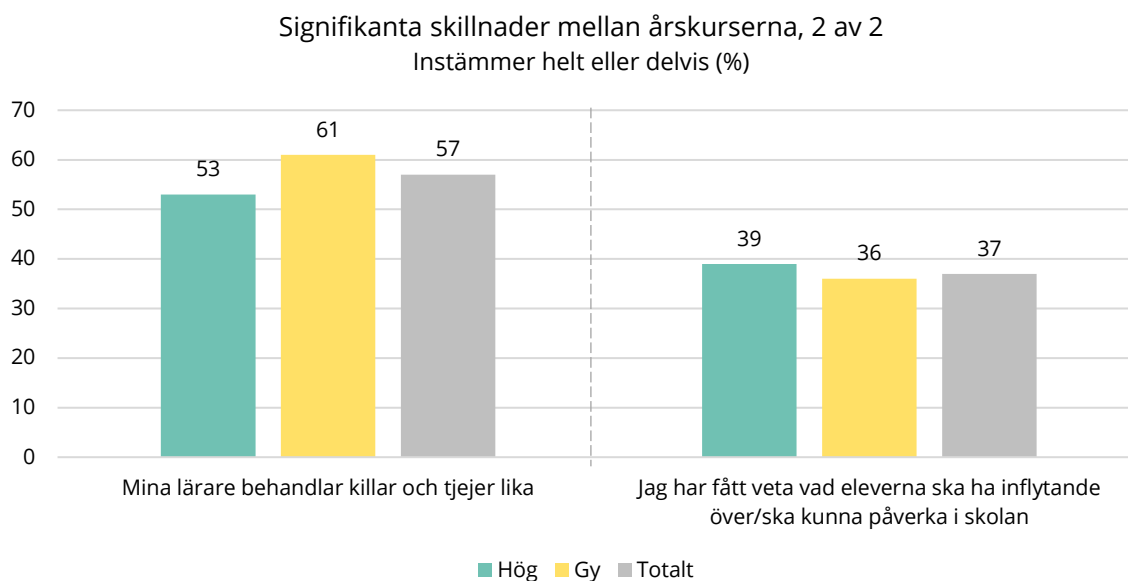
Även i påståendet "Skolans personal lyssnar på vad elevrådet/elevkåren säger och tar dem på allvar" uppger fler tjejer att påståendet inte alls eller till viss del stämmer, 20,3% jämfört med killarna, 25,9%. Det är fler tjejer, 63,4%, än killar, 52,0%, som anser att deras lärare behandlar killar och tjejer lika.

Sett till **årskurs** svarar högstadiel eleverna i högre grad att påståendet "Min skola agerar om en elev mobbar en annan elev" inte alls eller till viss del stämmer jämfört med gymnasieeleverna, 35,6% respektive 23,1%. Dock bör man ta hänsyn till att det är 52,1% av gymnasieeleverna som svarar vet ej. När vi ser till påståendet "Min skola agerar om en lärare kränker en elev" så anser högstadiel eleverna i högre grad att påståendet helt eller till stor del stämmer, 43,7*% jämfört med gymnasieeleverna, 33,1%.

Det finns också skillnader mellan årskurserna hur de unga upplever att deras lärare behandlar killar och tjejer lika, 38,0% av högstadieeleverna svarar att påståendet inte alls eller till viss del stämmer jämfört med gymnasieeleverna, 24,5%.

Sett till **undersökningsår** så uppger ungdomarna 2015 i högre grad att skolans personal lyssnar på vad elevrådet/elevkåren säger och tar dem på allvar, 36,8% av ungdomarna 2015 svarar att påstående helt eller till stor del stämmer jämfört med 2018, 33,3%.

DISKRIMINERING I SKOLAN

I enkäten har ungdomarna fått ta ställning till om olika typer av diskriminering förekommer på skolan eller inte. Påståendena har graderats på en fyrgradig skala, från stämmer inte alls till stämmer helt.

Högst medelvärde får påståendet "Rasism förekommer på min skola", 2,27. Det är 14,1% som uppger att påståendet stämmer helt eller till stor del, 5,8% uppger att det stämmer helt. Det finns dock en skillnad mellan **könen** där fler killar än tjejer uppger att påståendet stämmer och att det förekommer våld på deras skola, 16,1% jämfört med 10,0% av tjejerna. Jämförelsen mellan **årskurser** visar att det är fler i högstadiet än i gymnasiet som uppger att påståendet om att rasism förekommer på skolan stämmer helt eller till stor del, 23,7% jämfört med 17,9%. Den totala andelen som uppger att det förekommer rasism på skolan har också ökat mellan **undersökningsåren**, från 15,6% 2015 till 20,5% 2018.

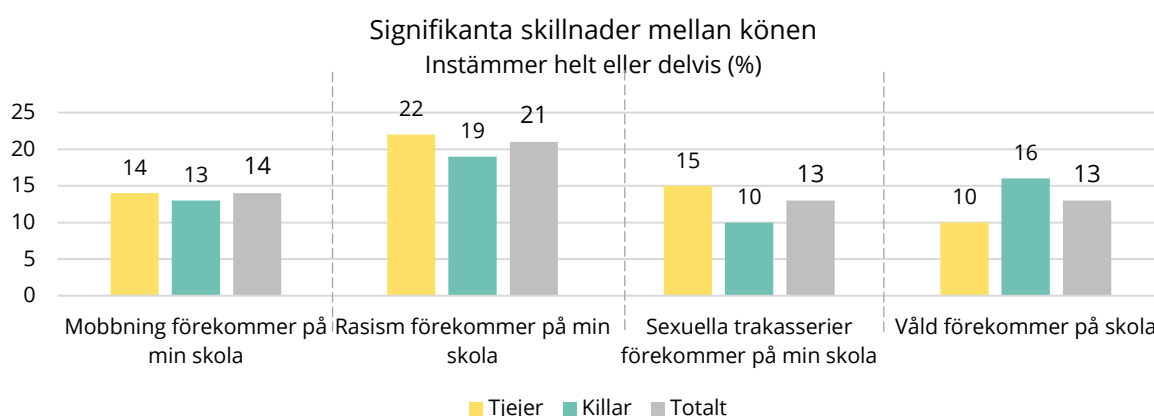
"Sexuella trakasserier förekommer på min skola" fick det lägsta medelvärdet, 1,94. Det innebär att de flesta av ungdomarna, 41,6%, upplever att det inte förekommer sexuella trakasserier på deras skola. Däremot är det en hög andel av de svarande ungdomarna som också svarar "Vet ej", 39,1%, vilket kan indikera på en osäkerhet kring om det förekommer sexuella trakasserier på deras skola eller inte.

Sett till **kön** och **årskurs** finns en skillnad i hur man upplever att sexuella trakasserier förekommer på skolan eller inte. Det är fler tjejer än killar som svarar att påståendet stämmer helt eller till stor del, 15,2% jämfört med 9,5% av killarna. När det gäller årskurs är det 45,1% av

högstadiееleverna som uppger att påståendet inte alls eller till viss del stämmer, jämfört med 38,7% av gymnasieeēleverna. Den totala andelen som uppger att det förekommer sexuella trakasserier på skolan har ökat mellan **undersökningsåren**, från 10,3% 2015 till 12,4% 2018.

C3. Här följer några påståenden om skolan. Hur tycker du att det stämmer in på hur det är på din skola?	Medel-värde 1-4	Bas	Standard-avvikelse	Vet ej (%)	Signifikant högst för:		
					Kön	Års-kurs	År
Mobbning förekommer på min skola	2,11	731	0,852	39,1	T	Hög	15
Rasism förekommer på min skola	2,27	769	0,938	35,3	T	Hög	15
Sexuella trakasserier förekommer på min skola	1,94	647	0,942	46,0	T	Gy	15
Våld förekommer på min skola	2,01	730	0,849	39,1	K	Hög	15

Påståendet att mobbning förekommer på skolan hamnar på ett medelvärde på 2,11. 14,1% av de unga uppger att påståendet stämmer helt eller till stor del. Sett till **kön** uppger tjejerna i högre grad än killarna att det förekommer mobbning på skolan, 6,5% av tjejerna svarar att det stämmer helt jämfört med 4,9% av killarna. Killarna svarar i större utsträckning att påståendet inte stämmer alls, 16,7% jämfört med 9,7% bland tjejerna. Mellan **årskurserna** skiljer det sig då det är fler högstadiееlever som uppger att mobbning förekommer på skolan, 15,5% säger att det stämmer helt eller till stor del jämfört med 12,9% bland gymnasieeēleverna. Bland de unga i högstadiet svarar däremot också en högre andel jämfört med de unga i gymnasiet att det inte stämmer alls eller att det stämmer till viss del att mobbning förekommer, 53,0% jämfört med 41,8%. Gymnasieeēleverna svarar i högre grad att de inte vet om det förekommer mobbning på skolan, 45,3% jämfört med 31,5% bland högstadiееleverna.

Påståendet om att våld förekommer på skolan hamnar på ett medelvärde på 2,01. Andelen som uppger att påståendet stämmer helt eller till stor del är 13,3%. Sett till **kön** är det högre andel killar än tjejer som uppger att våld förekommer på skolan, 16,1% jämfört med 10,0%. Jämförs **årskurserna** visar resultatet att det är fler högstadiееlever än gymnasieeēlever som upplever att det förekommer våld på skolan, 17,7% jämfört med 9,8%. Däremot är det också fler högstadiееlever som svarar att det inte stämmer alls eller till viss del att våld förekommer på skolan, 55,1% jämfört med 41,4% bland gymnasieeēleverna. De unga i gymnasiet uppger i högre

grad att de inte vet om det förekommer våld på skolan, 48,8% jämfört med 27,2% för högstadieläverna.

Sett till **undersökningsår** visas en ökning, för alla påståenden (andelen som svarat stämmer helt och stämmer till stor del), även om mobbning ligger i paritet med hur det såg ut 2015

- Mobbning har ökat med 0,1 procentenheter, från 14,0% till 14,1%.
- Rasism har ökat med 5 procentenheter, från 15,6% till 20,5%.
- Sexuella trakasserier har ökat med 2 procentenhet, från 10,3% till 12,4%.
- Våld har ökat med 3 procentenheter, från 10,3% till 13,3%.

SKOLMILJÖ OCH UNDERVISNING

De unga har fått tycka till kring sin skolmiljö, skolbiblioteket, skolmaten, undervisningen, extra stöd, elevhälsan, tillgången till datorer och om lärarna. De har fått ta ställning till sin uppfattning om de olika skolområdena och graderat sina svar på en fyrgradig skala, från inte alls bra till mycket bra.

Högsta medelvärdet när det kommer till frågor om ungdomarnas skolmiljö får "tillgången till datorer". Totalt sett är det 86,7% av ungdomarna som svarar att tillgången till datorer är mycket eller ganska bra. Sett till **årskurs** är tycker nästan alla gymnasieelever att tillgången till datorer är ganska eller mycket bra, 98,0%, bland högstadieläver är andelen 72,4%. Mellan **undersökningsåren** har andelen som tycker att tillgången till datorer ganska bra eller mycket bra ökat från 84,4% 2015. Ökningen härrör från att fler har svarat att det är ganska bra tillgång till datorer 2018, 23,1% jämfört med 19,0% 2015.

Det lägsta medelvärdet får "skolmaten", totalt är det 48,7% som tycker att maten är mindre bra samt inte alls bra. Mellan **årskurserna** skiljer sig uppfattningen om maten då gymnasieeleverna är mer nöjda än högstadieläverna. 59,5% av gymnasieeleverna svarar att de är ganska eller mycket nöjda med skolmaten jämfört med 40,8% av högstadieläverna. 15,0% gymnasieelever har svarat att maten inte alls är bra, bland högstadieläverna är det över en femtedel, 22,3%, som svarar samma sak. Det finns även en skillnad mellan **undersökningsåren** där 40,2% av ungdomarna 2015 tyckte maten var mindre, eller inte alls, bra. 2018 har det ökat till 48,7%.

C4. Nu kommer några frågor om din skola. Vad tycker du om...	Medelvärde Skala 1-4	Bas	Standardavvikelse	Signifikant högst för:		
				Kön	Årskurs	År
...skolmiljön?	2,75	1199	0,710	K	Gy	15
...skolbiblioteket?	2,75	1159	0,858	T	Gy	18
...skolmaten?	2,43	1194	0,902		Gy	15
...undervisningen?	3,00	1190	0,938		Gy	18
...möjligheten att få extra hjälp och stöd av lärarna om du behöver det?	3,05	1197	0,801		Gy	
...elevhälsan (skolkurator, skolsköterska eller skolpsykolog)?	2,99	1171	0,742		Hög	
...tillgången till datorer?	3,43	1190	0,904		Gy	18
...lärarna?	3,04	1196	0,719		Gy	

Sett till **kön** är killarna mer nöjda än tjejerna med skolmiljön. 72,9% av killarna svarar att de är ganska eller mycket nöjda med skolans miljö, detta jämfört med 67,6% för tjejerna. Gällande skolbiblioteket så är tjejerna något mer nöjda än killarna, 71,9% jämfört med 70,4% svarar att biblioteket är ganska eller mycket bra. Den största skillnaden ligger bland de som svarar ganska bra, vilket 57,2% av tjejerna och 53,1% av killarna svarar. Killarna svarar i högre utsträckning att skolbiblioteket inte alls är bra 14,1% jämfört med 8,2% hos tjejerna.

Det finns en skillnad mellan **årskurserna** där gymnasieeleverna överlag är mer nöjda med skolmiljön överlag, förutom för området elevhälsa. 16,2% av gymnasieeleverna svarar att elevhälsan är mycket bra, jämfört med 30,6% av högstadieleverna.

Sett till **undersökningsår** har andelen som tycker att skolmiljön och skolmaten är mindre bra eller inte alls bra ökat sedan 2015. Då svarade 24,6% att skolmiljön var mindre bra eller inte alls bra, jämfört med 29,9% i årets undersökning. För skolmaten svarade 40,2% att maten var mindre bra eller inte alls bra 2015, jämfört med 48,7% 2018.

Skolbiblioteket, tillgången till datorer och undervisningen är däremot fler nöjda med i år än 2015. 70,8% svarar i årets mätning att skolbiblioteket är ganska eller mycket bra jämfört med 65,4% 2015. Tillgången till datorer tycker 86,7% är ganska eller mycket bra jämfört med 84,4% 2015. Vad gäller undervisningen svarar 87,0% att den är ganska eller mycket bra 2018 jämfört med 86,1% 2015. Den största förändringen ligger i andelen som svarat ganska bra, som ökat till 70,2% från 61,3% 2015.

ATT FÅ OCH VILJA BESTÄMMA I SKOLAN

Ungdomarna har fått ta ställning till i vilken grad de vill vara med och bestämma i olika frågor inom skolan. Det som ungdomarna i störst utsträckning vill vara med och bestämma om är hur de ska arbeta i skolan i till exempel grupparbeten eller projektarbeten.

Totalt uppger 77,9% att de ganska eller väldigt mycket vill vara med och bestämma om hur de ska arbeta. Sett till **kön** är det fler tjejer som svarar att de ganska eller väldigt mycket vill vara med och bestämma om hur de ska arbeta i skolan, 84,9% jämfört med 71,5% för killarna. Mellan **årskurserna** skiljer det sig också då det är fler gymnasieelever än högstadielever som vill vara med och bestämma om arbetet. 81,1% gymnasieelever vill bestämma ganska eller väldigt mycket jämfört med 73,9% av högstadieleverna. Sett till **undersökningsår** är det fler unga som 2018 som vill bestämma ganska eller väldigt mycket över hur de ska arbeta i till exempel grupparbete/projektarbete, jämfört med 2015 då 72,6% svarade samma sak.

Ungdomarna vill i lägst utsträckning vara med och bestämma om skolmiljön utomhus. Totalt uppger 50,6% att de vill vara med och bestämma ganska eller väldigt mycket om skolmiljön ute. Mellan **könen** skiljer det sig då det är en högre andel tjejer som svarar att de vill bestämma ganska eller väldigt mycket om utemiljön vid skolan, 53,4% jämfört med 48,0% för killarna.

C5. Hur mycket eller lite vill du som elev vara med och bestämma om följande?	Medelvärde Skala 1-4	Bas	Standardavvikelse	Signifikant högst för:		
				Kön	Årskurs	År
Vad jag får lära mig	2,79	1197	0,816	T		
Hur vi ska arbeta, till exempel grupparbete/projektarbete	3,00	1194	0,799	T	Gy	18
Läxorna	2,97	1192	0,934	T	Gy	
Proven	2,87	1191	0,903	T	Gy	
Schemat	2,89	1189	0,951	T	Gy	
Maten	2,93	1190	1,025	T	Hög	
Skolans "regler"	2,62	1184	0,956	T	Hög	
Skolmiljön inne	2,66	1187	0,954	T		
Skolmiljön ute	2,51	1184	0,972	T		

Det finns signifikanta skillnader för **kön** vid alla påståenden. Tjejerna svarar överlag i högre utsträckning än killarna att de vill vara med och bestämma ganska mycket eller väldigt mycket. Störst skillnad är det vid påståendet om att vilja vara med och bestämma om proven i skolan. Där skiljer det sig en fjärdedel mellan tjejerna och killarna. 79,3% av tjejerna svarar att de vill vara med och bestämma ganska eller väldigt mycket om proven, detta att jämföras med 60,1% av killarna.

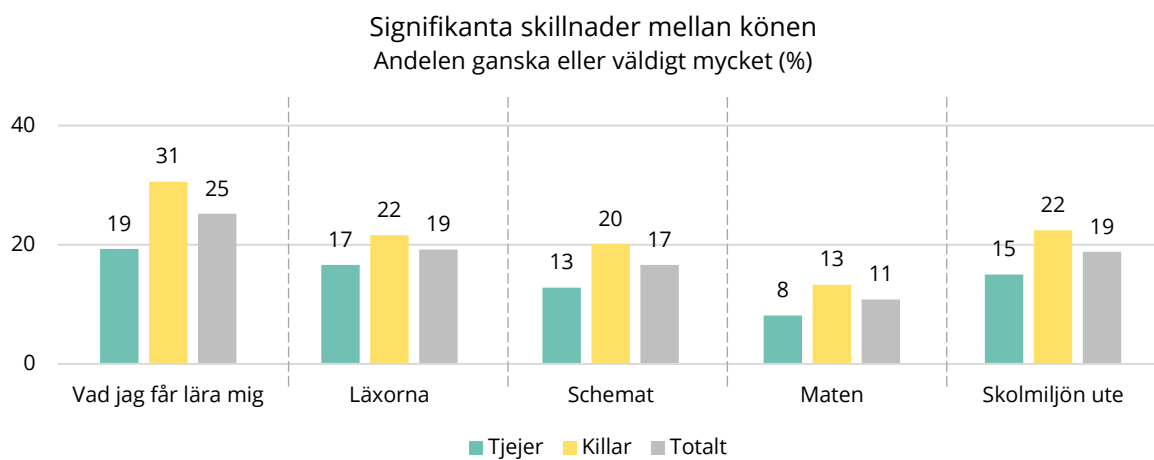
När vi jämför **årskurser** visas att gymnasieeleverna i högre utsträckning än högstadieeleverna vill vara med och bestämma ganska eller väldigt mycket om skolans innehåll så som schemat (76,2% jämfört med 60,8%), proven (74,1% jämfört med 63,2%), läxorna (78,2% jämfört med 66,9%) och hur man ska arbeta i skolan. Högstadieeleverna vill i högre utsträckning än gymnasieeleverna bestämma ganska eller väldigt mycket om skolans "regler" (59,9% jämfört med 54,2%) och skolmaten (70,5% jämfört med 68,5%).

Ungdomarna har även fått ta ställning till i vilken grad de får vara med och bestämma i olika frågor inom skolan. Ungdomarna upplever att de i störst utsträckning får vara med och bestämma om hur de ska arbeta, till exempel grupparbete/projektarbete. Totalt är det 36,0% av ungdomarna som uppger att får vara med och bestämma ganska eller väldigt mycket om hur de ska arbeta i till exempel grupparbeten och projektarbeten. Sett till **årskurs** upplever gymnasieeleverna i högre utsträckning att de får vara med och påverka ganska eller väldigt mycket hur de ska arbeta, 38,7% jämfört med 32,9%.

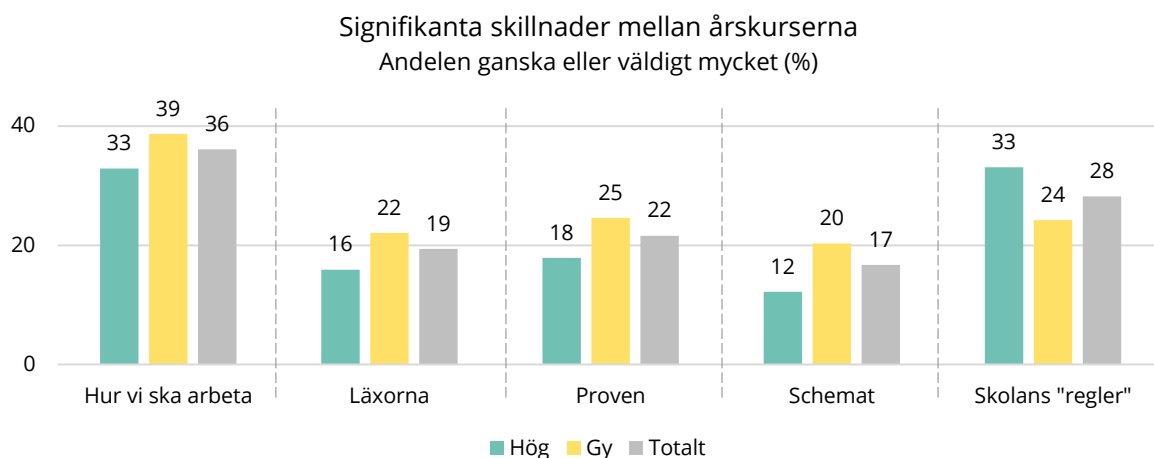
I lägst grad upplever ungdomarna att de får vara med och bestämma gällande maten. 89,2% av ungdomarna uppger att de får vara med och bestämma ganska eller väldigt lite gällande maten. I jämförelse mellan **könen** är det en högre andel killar än tjejer som svarar att de upplever att de får vara med och påverka skolmaten ganska eller väldigt mycket, 13,3% jämfört med 8,1%. Elevernas upplevelse av hur mycket de får vara med och påverka skolmaten har förändrats mellan **undersökningsåren**. 2015 uppgav 16,0% att de fick påverka maten ganska eller väldigt mycket, 2018 har procentandelen gått ned till 10,8%.

C6. Hur mycket eller lite upplever du att du som elev får vara med och bestämma när det gäller följande?	Medelvärde Skala 1-4	Bas	Standardavvikelse	Signifikant högst för:		
				Kön	Års-kurs	År
Vad jag får lära mig	1,99	1165	0,830	K		15
Hur vi ska arbeta, till exempel grupparbete/projektarbete	2,22	1161	0,972		Gy	
Läxorna	1,85	1157	0,822	K	Gy	
Proven	1,87	1162	0,831		Gy	
Schemat	1,65	1156	0,859	K	Gy	15
Maten	1,52	1153	0,776	K		15
Skolans "regler"	1,97	1153	0,895		Hög	15
Skolmiljön inne	1,86	1154	0,848			15
Skolmiljön ute	1,78	1149	0,829	K		15

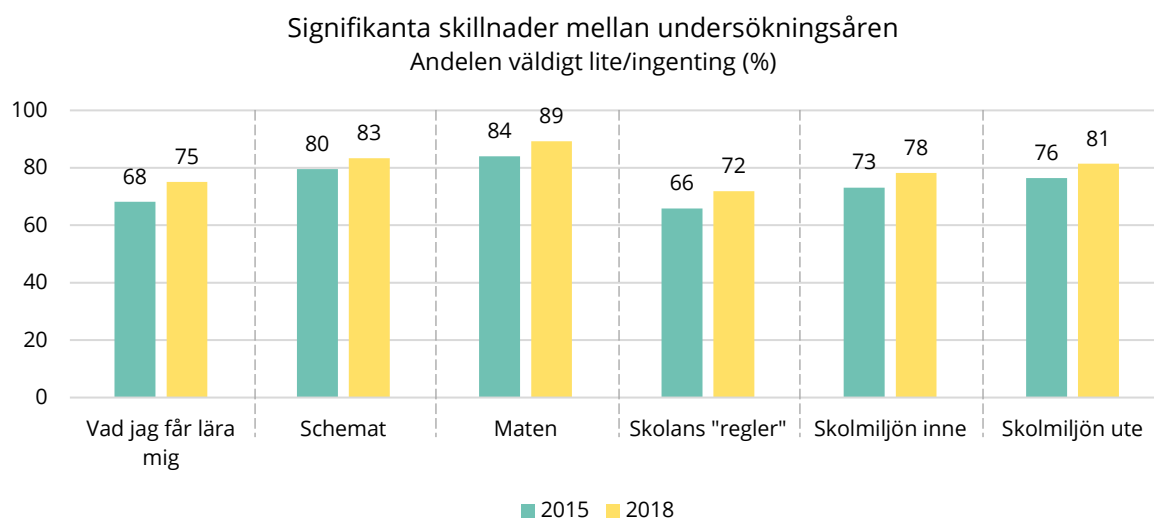
När vi ser till **kön** så upplever killarna genomgående att de i högre grad får vara med och bestämma inom flera av punkterna, än vad tjejerna gör. Det är alltså fler tjejer än killar som inte upplever att de får vara med och bestämma.

När vi ser till **årskurs** är det fler gymnasieelever än högstadieelever som upplever att de får vara med och bestämma under flera av punkterna. Den enda signifikanta skillnaden där högstadieelever i högre utsträckning än gymnasieeleverna upplever att de får vara med och bestämma är då det gäller skolans "regler".

Sett till **undersökningsår** är det genomgående färre ungdomar 2018 som upplever att de får vara med och bestämma jämfört med 2015.

AVSLUTANDE REFLEKTIONER OCH ANALYS - SKOLAN

För att få en bild av hur ungdomar i Mora trivs på sina skolor fokuserar analysen på olika aspekter som framkommit från 2018 års Lupp-resultat. Skolan är den plats där ungdomar spenderar mestadels av sin tid vilket gör skolan till ett viktigt område att förstå, utveckla och göra så bra som möjligt för ungdomarna utifrån de medel som finns att tillgå.

2018 års Lupp-resultat visar att en klar majoritet, sju av tio ungdomar i Mora trivs med stämningen på sin skola. Det är däremot en minskning sedan 2015 med nästan 6 procentenheter. Ungdomarna är på det stora hela nöjda med skolans olika funktioner, uppåt 70-80% av alla ungdomar är mycket eller ganska nöjda. Speciellt nöjda är ungdomarna med

tillgången till datorer och undervisningen, 86,7% respektive 87,0% är ganska eller mycket nöjda med detta. Nedan jämförs hur nöjda ungdomarna i Mora är, inom de olika skolområdena, med det nationella resultatet.¹⁵

Vad tycker du om...	Nöjd (%)		Missnöjd (%)	
	Mora	Nationellt	Mora	Nationellt
...skolmiljön?	70,1	77,2	29,9	22,8
...skolbiblioteket?	70,8	74,7	29,2	25,3
...skolmaten?	51,3	44,3	48,7	55,7
...undervisningen?	87,0	85,9	13,0	14,1
...möjligheten att få extra hjälp och stöd av lärarna om du behöver det?	80,4	80,6	19,6	19,4
...elevhälsan (skolkurator, skolsköterska eller skolpsykolog)?	80,8	80,8	19,2	19,2
...tillgången till datorer?	86,7	86,4	13,3	13,6
...lärarna?	84,5	85,0	15,5	15,0

Skolmaten

Överlag ser siffrorna bra ut gällande skolan, men en något mindre positiv bild visas när vi tittar på hur ungdomarna uppfattar skolmaten. Totalt är nästan hälften av ungdomarna i Mora missnöjda med skolmaten (svarar "Inte alls bra" eller "Inte så bra"). Skolmaten får sämst betyg och det har skett en försämring mellan undersökningsåren 2015 och 2018. Fyra av tio ungdomar tyckte att maten var mindre bra eller inte alls bra 2015, 2018 har den siffran ökat till nästan hälften av alla ungdomar.

Att eleverna är negativt inställda till skolmaten, och att andelen missnöjda ungdomar ökar kan bli ett problem då forskning visar att skollunchen har en viktig funktion för att öka skolprestationer, att minska koncentrationssvårigheter samt att eleverna generellt mår bättre när de äter lunch.¹⁶

Att ungdomarna ger skolmaten lågt betyg behöver inte betyda att maten som serveras är dålig. Sinnesintryck från matsalen och den miljö som eleven förknippar med skolmaten kan kopplas med dåliga känslor, och på så vis generera ett lägre betyg. Vad är det eleverna innefattar i begreppet "skolmat", och handlar det i så fall om mer än själva maten? Det är viktigt att ta reda på vad det är med skolmaten som eleverna inte tycker om. Är det hur maten ser ut? Hur den presenteras? Hur miljön i matsalen är? Arbetet med skolmaten bör göras tillsammans med eleverna för bästa resultat. Hur skulle elevernas egna lösningar för bättre skolmat se ut?

Rasism och sexuella trakasserier i skolan

I resultatavsnittet visas en medelvärdesjämförelse över olika typer av diskriminering i skolan. Det resultat som sticker ut för Mora är andelen ungdomar som uppger att rasism förekommer på deras skola, 21%, vilket ska jämföras med 17% i det nationella Lupp-resultatet, samt andelen som uppger att sexuella trakasserier förekommer på skolan, 12% jämfört med 9% nationellt sett. Dessa båda typer av diskrimineringsformer har också ökat sedan mätningen 2015.

¹⁵ Egna resultatbearbetningar av samtliga genomförda LUPP 2018

¹⁶ Lennernäs, Maria, Livsmedelsverket (2011), *Lunch och lärande*

Överlag ligger Moras resultat i paritet med hur det ser ut nationellt, men som sagt högre på påståendena om rasism och sexuella trakasserier. Andelen unga som svarar "vet inte" ligger också något högre än nationellt.

	Stämmer inte (%)		Stämmer (%)		Vet inte (%)	
	Mora	Nationellt	Mora	Nationellt	Mora	Nationellt
Mobbning förekommer på min skola	47	51	14	14	39	35
Rasism förekommer på min skola	44	50	21	17	35	33
Sexuella trakasserier förekommer på min skola	42	50	12	9	46	42
Våld förekommer på skola	48	55	13	17	42	28

Kompletterande svarar en hög andel att de inte tror att deras skola agerar om en elev blir utsatt för mobbning eller kränkningar av en annan elev eller av en lärare. 28,7% tycker inte att deras skola agerar om en elev mobbar en annan elev, och 22,8% upplever inte att skolan agerar om en lärare kränker en elev. Det är också fyra av tio ungdomar som svarar att de inte vet om deras skola agerar vid mobbning eller kränkningar.

Det som åligger skolan när det kommer till att förebygga trakasserier och kränkningar är att ha ett förbyggande arbete med aktiva insatser. Att ungdomarna inte vet om skolan agerar behöver inte betyda att skolan inte har agerat vid trakasserier eller kränkande handlingar, det betyder endast att ungdomen helt enkelt inte känner till om skolan agerar eller inte. Elever, lärare och annan skolpersonal ska känna ett gemensamt ansvar för att skapa trygghet på skolan. En förutsättning för detta är att eleverna ser att vuxna på skolan reagerar när mobbning, trakasserier eller annat kränkande beteende förekommer.¹⁷ Det är lag på att skolan ska agera när man upptäcker mobbning eller kränkningar, och skolan ska snabbt utreda vad som hänt och vidta åtgärder för att förhindra att trakasserier fortsätter.¹⁸

Enligt DO kan det arbetet ske i fyra steg där man tillsammans, barn, ungdomar, lärare och annan skolpersonal, undersöker riskerna, analyserar dess orsaker och genomför åtgärder. Inom dessa åtgärder bör riktlinjer och rutiner innefattas så att lärare och elever faktiskt känner till att skolan agerar samt hur skolan agerar, om det är så att trakasserier eller kränkningar förekommer på skolan. En tanke framåt kan vara att förankra rutiner vid trakasserier eller kränkningar, samt vidareutveckla rutinerna tillsammans med ungdomarna. På så vis kan ungdomarna på ett tydligare sätt veta att och hur skolan kommer att agera.

¹⁷ Fördjupad analys av skolenkäten – Trygghet (2015) Skolinspektionen <https://www.skolinspektionen.se/globalassets/publikationssok/statistikrapporter/skolenkaten/2014/skolenkaten-fordjupad-analys-trygghet.pdf> (Hämtad: 2019-03-14)

¹⁸ Förebygg diskriminering - DO <http://www.do.se/framja-och-atgarda/forskolan-och-skolans-ansvar> (Hämtad: 2019-03-08)

Moras skolor och Mora kommun arbetar aktivt med detta och det finns tydliga riktlinjer när situationer uppstår.¹⁹ Men Lupp-resultatet berättar att arbetet kan bli än tydligare, så att ungdomarna känner och vet att skolan agerar vid mobbning eller trakasserier.

- ➔ Hur kommer det sig att Mora ligger högt i andelen unga som upplever att rasism förekommer på deras skola?
- ➔ Hur kommer det sig att Mora ligger högt i andel unga som upplever att sexuella trakasserier förekommer på skolan?
- ➔ Varför upplever tjejerna i högre grad än killarna att rasism, mobbing och sexuella trakasserier förekommer på skolan?
- ➔ Varför är andelen killar högre än tjejer när det kommer till upplevelsen om att våld förekommer på skolan?

Medbestämmande i skolan

Ungdomarna har i Lupp fått ta ställning till i vilken grad de vill vara med och påverka i skolan, samt i vilken grad de får vara med och påverka. Det ungdomarna främst vill vara med och bestämma om är hur de ska arbeta i skolan, skolmaten samt om läxorna. Samtidigt som de vill vara med och påverka upplever ungdomarna inte i lika stor utsträckning att de får vara med och bestämma. Däremot upplever ungdomarna i högst utsträckning, i linje med vad de vill vara med och påverka, att de får vara med och bestämma om hur de ska arbeta i skolan. Det är även många som upplever att de får vara med och bestämma om vad de får lära sig i skolan samt om skolans "regler".

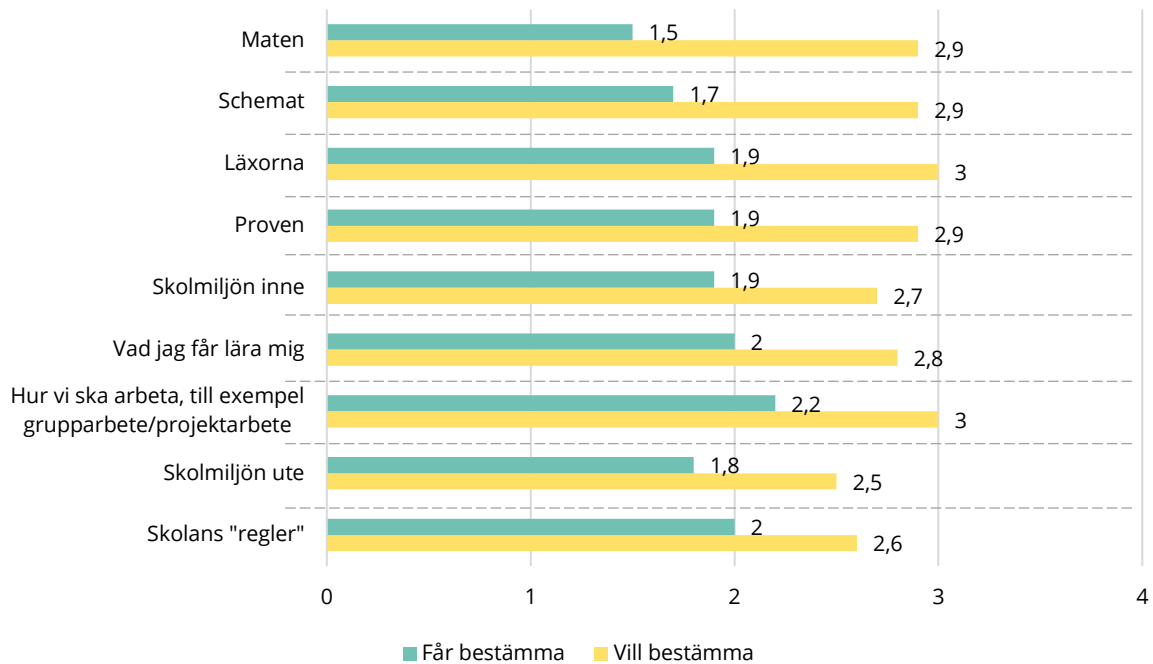
Övergripande framgår att tjejer i större utsträckning än killar vill vara med och bestämma och att de samtidigt, i lägre grad än killarna, upplever att de får vara med och bestämma. Det finns en tydlig diskrepans mellan vad ungdomarna vill påverka, och vad de får vara med och påverka.

Diagrammet på nästa sida visar medelvärdesgapet mellan hur mycket ungdomarna uppger att de får vara med och bestämma samt hur mycket de vill vara med och bestämma. Högst upp visas punkten med störst gap, skolmaten, och längst ner punkten med minst gap, skolans "regler". Det är färre ungdomar som 2018 jämfört med 2015 upplever att de får vara med och bestämma om skolmaten.

---

¹⁹ Kränkande behandling, trakasserier och mobbning <https://morakommun.se/barn-och-utbildning/nar-du-och-ditt-barn-behover-hjalp-och-stod/krankande-behandling-trakasserier-och-mobbning.html> (Hämtad: 2019-04-12)

Hur mycket du får (C6) respektive vill (C5) vara med och bestämma i skolan
Medelvärdesgap (Skala 1-4)

Att medelvärdesgapet gällande skolans "regler" är lägst kan tyda på ett fungerande elevinflytande, där ungdomarna känner att de får uttrycka sig, blir lyssnade till och på så vis får vara med och bestämma. Motsatt förhållande visas när det kommer till skolmaten. Många uppger att de vill vara med och påverka, men det är betydligt färre som uppger att de får göra det. Skolmaten är samtidigt en fråga som över hälften av ungdomarna är missnöjda med. Missnöjet kring skolmaten är ett område med utvecklingspotential där Mora kommun med dess skolor kan arbeta för att minska medelvärdesgapet. Att involvera ungdomen i olika delar av skolans verksamhet och planering, att lyssna till idéer och också ge gehör för idéer kan öka upplevt elevinflytande.

POLITIK OCH SAMHÄLLE

Nedan presenteras resultatet för området politik och samhälle. Resultatet behandlar bland annat frågeområden som berör hur intresserade ungdomarna är av politik och samhälle, om de har engagerat sig för att påverka någonting och hur de i så fall går tillväga. Området lyfter också vilket förtroende de har för politiker och för vuxna i allmänhet.

INTRESSE FÖR POLITIK

Ungdomarna har i enkäten fått svara på hur intresserade de är av politik, samhällsfrågor i allmänhet och av vad som händer i andra länder. Varje område har graderats på en fyrgradig skala, från inte alls intresserad till mycket intresserad.

Det är 53,4% av ungdomarna som är intresserade av vad som händer i andra länder, 43,4% är intresserade av samhällsfrågor i allmänhet och 38,6% är intresserade av politik. Det finns en skillnad mellan intresset för politik och för samhällsfrågor i allmänhet, där uppgett intresse för politik är lägre.

D1. Hur intresserad är du av följande?	Medelvärde Skala 1-4	Bas	Standardavvikelse	Signifikant högst för:		
				Kön	Årskurs	År
Politik	2,21	998	0,979			18
Samhällsfrågor i allmänhet	2,31	995	0,944	T	Gy	
Vad som händer i andra länder	2,47	994	0,905			15

Intresset för samhällsfrågor i allmänhet skiljer sig mellan både könen och årskurserna. Sett till **kön** är det högre andel tjejer som anger att de är ganska eller mycket intresserade av samhällsfrågor, 46,9% jämfört med 40,5% för killarna. Sett till **årskurser** anger gymnasieelever högre intresse för samhällsfrågor än vad högstadieläverna gör. 52,9% av gymnasieeleverna anger att de är ganska eller mycket intresserade av samhällsfrågor och 35,0% av högstadieläverna angav samma svar.

När vi ser till skillnader mellan **undersökningsår** är det färre ungdomar 2018 som är intresserade av vad som händer i andra länder, 53,4% jämfört med 59,2% 2015. Det är däremot fler unga som intresserar sig för politik, 38,6% jämfört med 31,8% 2015.

FÖRTROENDE FÖR VUXNA OCH POLITIKER

De unga har också fått svara på hur stort förtroende de har för politiker samt för vuxna i allmänhet. Även här har svaren graderats på en fyrgradig skala, från mycket litet förtroende till mycket stort förtroende.

I jämförelse visar resultatet att ungdomars förtroende för vuxna i allmänhet är större än vad det är för politiker. Totalt är det 67,2% som har mycket eller ganska stort förtroende för vuxna i allmänhet, motsvarande andel för politiker är 39,9%.

D5. Hur stort eller litet förtroende har du för följande vuxna personer?	Medelvärde Skala 1-4	Bas	Standardavvikelse	Signifikant högst för:		
				Kön	Årskurs	År
Politiker	2,26	965	0,814	T	Hög	
Vuxna i allmänhet	2,71	963	0,747		Hög	

Sett till **kön** är det fler tjejer än killar som har ett mycket eller ganska stort förtroende för politiker, 41,3% jämfört med 38,4% av killarna.

Båda könen svarar i högst utsträckning att de har ganska stort eller ganska litet förtroende för både politiker och för vuxna i allmänhet. Tjejerna har störst andel för både ganska litet och ganska högt förtroende. Totalt sett har de högre förtroende än killarna har.

Sett till **årskurs** har de unga i högstadiet högre förtroende för både politiker och vuxna i allmänhet än vad gymnasieungdomarna har. 45,4% av högstadieeleverna har mycket eller ganska stort förtroende för politiker, jämfört med 33,7% av gymnasieeleverna. För vuxna i allmänhet har 70,3% av högstadieeleverna ganska eller mycket stort förtroende, jämfört med 63,7% av gymnasieeleverna.

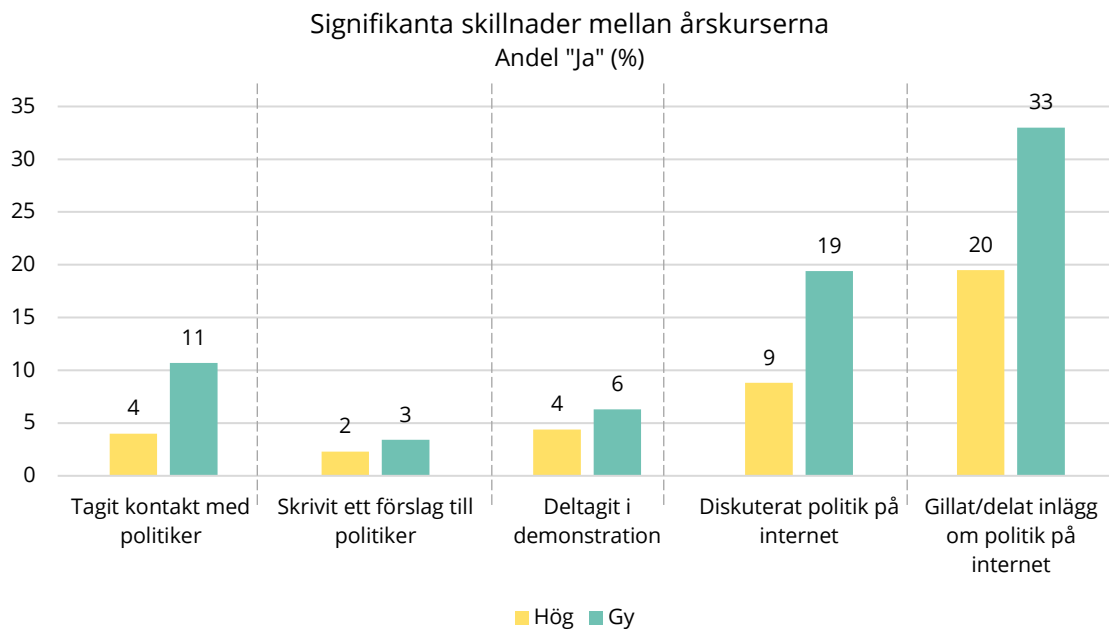
HUR ENGAGERADE HAR UNGDOMAR VARIT?

I enkäten tillfrågades de unga om de under de senaste 12 månaderna på något vis engagerat sig politiskt. Av de som engagerat sig svarade högst andel att de har gillat eller delat ett inlägg om samhällsfrågor eller politik på internet, 25,9%. Minst andel av de ungdomar som engagerat sig har skrivit ett medborgarförslag till kommunens politiker, 2,8%.

D2. Under de senaste 12 månaderna, har du gjort något av följande?	Andel "Ja" (%)	Bas	Signifikant högst för:		
			Kön	Årskurs	År
Tagit kontakt med någon politiker, tjänsteman eller beslutsfattare i kommunen	7,1	996	K	Gy	
Skrivit ett förslag (medborgarförslag) till kommunens politiker	2,8	996			
Deltagit i demonstration	5,3	987	T	Gy	
Diskuterat samhällsfrågor/politik på forum eller bloggar på internet	13,8	989		Gy	
Gillat/delat inlägg om samhällsfrågor/politik på internet	25,9	989		Gy	18

Sett till **kön** är det större andel killar, 7,2%, än tjejer, 6,4%, som har tagit kontakt med politiker, tjänsteperson eller beslutsfattare under senaste 12 månaderna. Däremot är det större andel tjejer, 7,1%, än killar, 3,4%, som har deltagit i demonstration under samma tid.

I jämförelse mellan **årskurserna** är gymnasieungdomarna överlag mer engagerade politiskt och samhällsmässigt än högstadieungdomarna. Det finns signifikanta skillnader mellan dessa åldrar i nästan samtliga frågor.

Mellan **undersökningsåren** har andelen som gillat eller delat ett inlägg om samhällsfrågor eller politik på internet ökat. Från 20,7% 2015 till 25,9% 2018.

ATT VARA MED OCH PÅVERKA

På frågan om vilka möjligheter ungdomarna har att föra fram sina åsikter till de som bestämmer i kommunen har de svarande kunnat gradera sitt svar på en fyrgradig skala från mycket små/inga möjligheter till mycket stora möjligheter. Alternativet "Vet inte" fanns också som svarsalternativ. Medelvärde för hur stora möjligheter de unga upplever att de har att föra fram sina åsikter till de som bestämmer i kommunen uppgår till 2,23.

3,5% upplever att de har mycket stora möjligheter, 18,2% upplever möjligheterna som ganska stora. Totalt är det närmare en dryg femtedel, 21,8%, som upplever att de har mycket eller ganska stora möjligheter att föra fram sina åsikter till de som bestämmer i kommunen. Observera att det är en hög andel ungdomar som svarat vet ej.

	Medelvärde Skala 1-4	Bas	Standard- avvikelse	Vet ej (%)	Signifikant högst för:		
					Kön	Års- kurs	År
D3. Vilka möjligheter har du att föra fram dina åsikter till dem som bestämmer i kommunen?	2,32	548	0,785	44,8%			

Det finns inga signifikanta skillnader mellan varken kön, årskurs eller undersökningsår. Det är dock en något högre andel tjejer än killar som svarar att de inte vet, 47,5% jämfört med 42,0%.

Vidare fick de unga svara på om de vill vara med och påverka i frågor som rör kommunen, vilket 53,7% av de svarande vill. Sett till **kön** är det något fler tjejer än killar som vill vara med och påverka. 57,3% av tjejerna svarar att de vill, jämfört med 50,3% av killarna. Sett till

undersökningsår är det fler ungdomar 2018 som vill vara med och påverka i frågor som rör deras kommun. 2015 svarade 43,0% att de vill vara med och påverka, jämfört med 53,7% 2018.

De som svarade ja fick följdfrågan om till vem ett vart de skulle vända sig om de skulle vilja påverka något i sin kommun. 29,4% svarade att de skulle vända sig till någon de känner. I sista hand skulle de vända sig till en förening eller organisation. 38% svarar att de inte vet vart de skulle vända sig. De unga har kunnat välja flera alternativ för vart de vänder sig för att påverka.

	Andel "Ja" (%)	Bas	Signifikant högst för:		
			Kön	Årskurs	År
D4. Vill du vara med och påverka i frågor som rör din kommun?	53,7	989	T		18
D4b. Till vem eller vart vänder du dig om du vill påverka något i din kommun?					
Någon jag känner	29,4	531		Hög	
Politiskt parti eller politiskt ungdomsförbund	26	531		Gy	
Förening eller organisation	9,2	531			
Internet/sociala medier	18,6	531			
Tjänstemän eller politiker	18,8	531		Gy	
Någon organiserad ungdomsgrupp som jobbar med inflytande, till exempel ungdomsråd eller ungdomsfullmäktige	10,5	531		Gy	15
Annat	7,2	531		Hög	
Vet inte	38	531			

Sett till **årskurs** är det fler högstadiel elever än gymnasieelever som vänder sig till någon de känner om de vill påverka något i kommunen, 33,3% jämfört med 25%. Det är också fler unga i högstadiet än i gymnasiet som har svarat "Annat", 10,4% jämfört med 3,6%.

Gymnasieeleverna svarar i högre utsträckning än högstadiel eleverna att de för att påverka i kommunen vänder sig till direkt till politiker eller politiska organisationer av olika slag. 30,2% av gymnasieungdomarna svarar att de vänder sig till ett politiskt parti eller ungdomsförbund, jämfört med 22,2% av de unga i högstadiet. En fjärdedel av gymnasieeleverna vänder sig till tjänstemän eller politiker, jämfört med 12,5% av högstadiel eleverna. 13,9% av gymnasieeleverna och 7,5% av högstadiel eleverna vänder sig till någon organiserad ungdomsgrupp som jobbar med inflytande, såsom exempelvis ett ungdomsråd.

Sett till **undersökningsår** är det färre ungdomar 2018 som skulle vända sig till någon organiserad ungdomsgrupp för att påverka, 10,5% jämfört med 17,3% 2015.

DET HÄR VILL UNGA PÅVERKA I MORA KOMMUN

De unga har fått svara på frågan om vad de vill påverka. 367 ungdomar tog chansen. Högst andel av de svarande, 19,9% vill vara med och påverka skolan. De lämnade svar som handlade om såväl skolmiljö, skolmat, läxor och schema. Störst andel av de som uttryckte att de ville påverka skolan var tjejer, 34,2% jämfört med 15,8% av killarna.

Många, 15,8%, ville också vara med och påverka vad som byggs i kommunen. Det var främst kommentarer om nya idrottsplatser och anläggningar, men även om bostäder, vägar och parker. Det var övervägande killar, 29,3% jämfört med 12,1% tjejer, som skrev om byggnationer.

Tredje största påverkansområdet där unga uttrycker att de vill vara med och påverka handlade om samhällsfrågor i stort, 12,5% har kommenterat något som rör de frågorna. Svaren handlade om miljö och trygghet. Även här skiljer det sig mellan könen. En stor del av de som vill påverka samhällsfrågor i stort är tjejer, 20,8% jämfört med 11,3% av killarna.

Andra områden där de unga önskar vara med och påverka är kollektivtrafik, jämlikhet och allas lika värde samt att få påverka fritidsaktiviteter.

Aktiviteter/skola

Jag vill påverka aktiviteter och skola mest. Men det viktiga för mig och säkerligen för många andra är att KUNNA påverka.

Tjej 13-16 år

Aktiviteter/anläggningar

Att få flera saker att göra som en större skatepark och en cykelpark.

Kille, 16-19 år

Det som rör ung

Saker som rör ungdomarna och deras möjligheter att verka och deras fritid i den kommunen som de bor i.

Tjej, 16-19 år

Aktiviteter

"Vad som finns att göra i min kommun och vad man ska göra med pengarna som går till ungdomssektorn.

Kille, 16-19 år

ATT INTE VARA MED OCH PÅVERKA

De unga som svarat att de inte vill vara med och påverka i frågor som rör kommunen fick som följdfråga varför de inte vill det. Där uppger de flesta, 75,1%, att det största hindret är att de inte har tid. Därefter är intresset inte tillräckligt stort 61,6%. En fjärdedel av alla ungdomar uppger att de inte tror att det spelar någon roll och en fjärdedel svarar att de kan för lite om hur de ska göra. De unga har kunnat välja flera alternativ för varför de inte vill vara med och påverka.

D4d. Vilken eller vilka är anledningarna till att du inte vill vara med och påverka?	Andel "Ja" (%)	Bas	Signifikant högst för:		
			Kön	Årskurs	År
Jag kan för lite om hur jag ska göra	24,7	458	T		
Jag är inte tillräckligt intresserad	61,6	458			
Jag har inte tid	75,1	458		Gy	
Jag tror inte att det spelar någon roll	26,4	458			
Annat	7,9	458			

Signifikant skillnad finns mellan **könen** när det kommer till att kunna för lite om hur de ska göra. Fler tjejer, 29,5%, än killar, 21,3%, uppger att de kan för lite om hur de ska göra.

Det finns även en signifikant skillnad mellan **årskurserna** när det gäller de som svarat att tiden inte räcker till. Fler gymnasieelever, 30,8%, än högstadieelever, 19,8%, har uppgett detta svar.

KOMMUNSPECIFIKA FRÅGOR

Inom området för politik och samhälle hade enkäten även en fråga om vad de unga anser är bra för sin kommun. Här svarade de flesta, närmare hälften, att de instämmer i påståendet "Jag tycker ett ökat inflytande för unga är bra för min kommun".

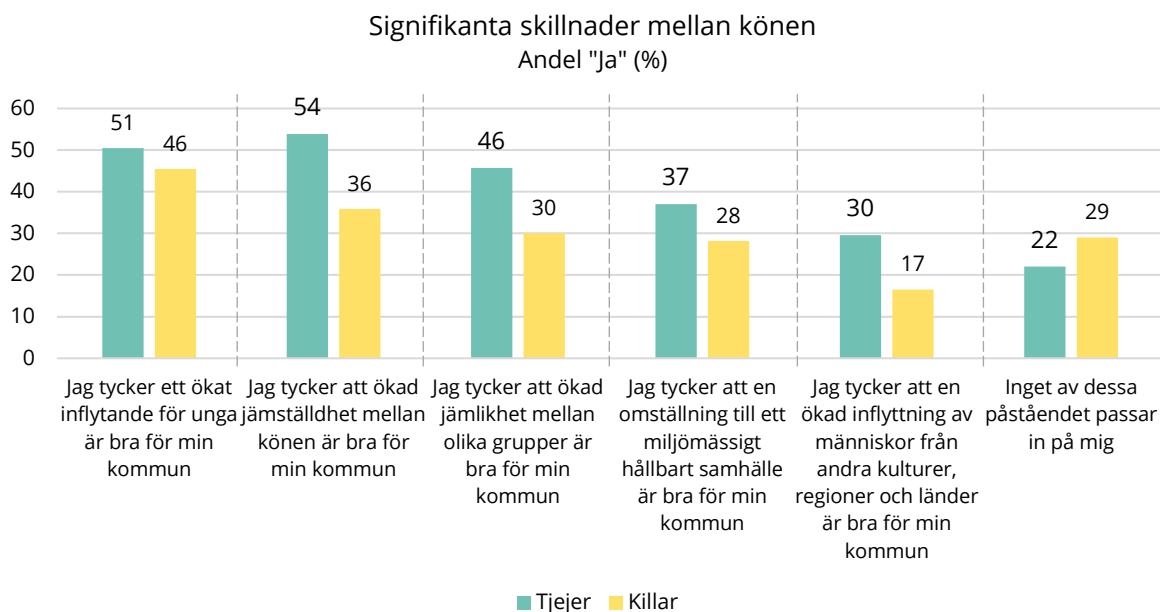
Det påstående som lägst andel, var fjärde ungdom, instämmer i är "Jag tycker att en ökad inflyttning av människor från andra kulturer, regioner och länder är bra för min kommun".

44% av ungdomarna tycker att ökad jämställdhet mellan könen är bra för kommunen. Här ser vi signifikanta skillnader, både mellan **kön** och **årskurs**. Fler tjejer, 53,9%, än killar, 35,9%, är för ökad jämställdhet mellan könen och fler gymnasieungdomar, 48,6%, än högstadieelever, 40,1%.

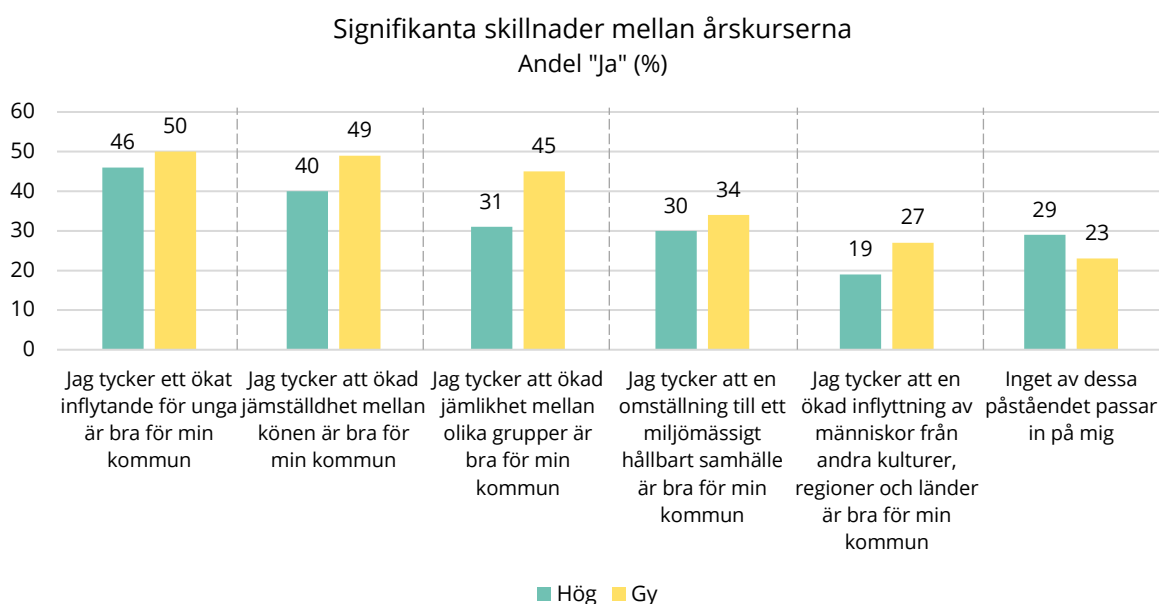
Totalt sett svarade 37,4% av ungdomarna att de tycker att ökad jämlikhet mellan olika grupper är bra för kommunen, även här ser vi signifikanta skillnader mellan könen och årskurs. Fler tjejer, 45,7%, än killar, 30%, svarade att de tycker det är bra med ökad jämlikhet mellan olika grupper, och fler gymnasieelever, 44,8%, än högstadieelever, 30,7%.

D6. Vad anser du är bra för din kommun?	Andel "Ja" (%)	Bas	Signifikant högst för:		
			Kön	Års-kurs	År
Jag tycker ett ökat inflytande för unga är bra för min kommun	47,6	1009			-
Jag tycker att ökad jämställdhet mellan könen är bra för min kommun	44,1	1009	T	Gy	-
Jag tycker att ökad jämlikhet mellan olika grupper är bra för min kommun	37,4	1009	T	Gy	-
Jag tycker att en omställning till ett miljömässigt hållbart samhälle är bra för min kommun	32	1009	T		-
Jag tycker att en ökad inflyttning av människor från andra kulturer, regioner och länder är bra för min kommun	22,5	1009	T	Gy	-
Inget av dessa påståendet passar in på mig	25,9	1009	K	Hög	-

Sett till skillnad mellan **könen** är det fler tjejer än killar som genomgående instämmer i påståendena. Det är dock fler killar än tjejer som inte tycker att något av dessa påståenden passar in på dem.

Sett till **årskurs** är det genomgående fler gymnasieelever som instämmer i påståendena. Det är fler högstadijeelever än gymnasieelever som inte tycker att något av dessa påståenden passar in på dem.

I Lupp-undersökningen fick de unga svara på hur de önskar möta politikerna i sin kommun. De flesta svarar att de instämmer med påståendet "Jag vill att kommunpolitiker kommer till min skola". Det påstående som minst andel ungdomar instämmer i är "Jag vill delta i en grupp av unga som regelbundet träffar kommunpolitiker" och "Jag vill att kommunpolitiker har drop-in på till exempel biblioteket, affären eller på fritidsgården".

D7. Hur vill du möta politiker i din kommun?	Andel "Ja" (%)	Bas	Signifikant högst för:		
			Kön	Årskurs	År
Jag vill att kommunpolitiker kommer till min skola	43	1009	T		-
Jag vill delta i en demokratidag där politiker och unga möts	13,4	1009		Gy	-
Jag vill delta i en grupp av unga som regelbundet träffar kommunpolitiker	7	1009			-
Jag vill att kommunpolitiker har drop-in på t.ex. biblioteket, affären eller på fritidsgården	9,7	1009			-
Jag vill möta kommunpolitiker på sociala medier eller annat ställe på internet	16	1009	T		-
Inget av dessa påståendet passar in på mig	39,1	1009	K		-

Sett till **kön** finns en signifikant skillnad i påståendet om att vilja att kommunpolitiker kommer till skolan. Tjejerna, 50,5%, svarar i större utsträckning än killarna, 36,1%, ja på påståendet. 21,4% av tjejerna svarade också att de vill möta kommunpolitikerna på sociala medier eller på annat ställe på internet, jämfört med 11,2% av killarna.

39,1% av alla ungdomar svarade att inget av påståendena passade in på dem. Även här finns signifikant skillnad mellan könen. Killarna svarade i större utsträckning att detta stämde in på dem, 44,3% jämfört med tjejerna, 33,2%.

Sett till **årskurs** är det fler unga i gymnasiet än i högstadiet som vill delta i en demokratidag där unga och politiker får mötas, 16,8% jämfört med 10,3%.

AVSLUTANDE REFLEKTIONER OCH ANALYS – POLITIK OCH SAMHÄLLE

Intresse för politik och samhälle bland ungdomar varierar och det är viktigt att problematisera hur alla ungdomar kan nås och ges möjlighet till inflytande. Detta analysavsnitt belyser bland annat hur förändring ställer nya krav på hur politiken lyssnar till ungdomarna och på hur man kan påverka och engagera sig i lokalpolitiken.

Ökat intresse för politik

Fyra av tio unga anger att de är mycket eller ganska intresserade av politik. Intresset för politik har ökat med närmare sju procentenheter sedan Lupp-mätningen 2015. I resultatet visas det att andelen unga som 2015 svarat att de inte är särskilt intresserade av politik nu i 2018-års mätning istället svarar att de är ganska intresserade.

En anledning, till det ökade intresset för politik bland de unga kan bero på att Lupp-undersökningen genomfördes strax efter Sveriges riksdagsval 2018 och mitt i processen av regeringsbildande. Politik diskuterades i stor utsträckning både inför och efter valet i traditionella media, på sociala medier och i andra sammanhang. Det kan ha bidragit till att unga fick upp ögonen för dessa frågor och att intresset ökade. Att inget av Sveriges politiska partier nådde majoritet och det därför blev en lång process av förhandlingar mellan partierna bidrog även det till ett speciellt läge som drog till sig uppmärksamhet från många håll.

De ungas intresse för politik ökar även nationellt sett. Enligt Ungdomsbarometern är 42% intresserade av inrikespolitik, utrikespolitik och samhällsfrågor, vilket är en ökning med elva procent sedan millennieskiftet.²⁰ Däremot minskar samtidigt förtroendet för de politiska partierna hos ungdomarna. Bristen på förtroende visas nationellt såväl som i Moras Lupp-mätning. Nationellt är det 56,2% som uppger att de har ett ganska eller mycket litet förtroende för politiker²¹. I Mora är andelen något högre på 60,1%.

Även om unga inte känner stort förtroende för politiker har de ett förtroende till vuxna i allmänhet. 67,2% av Moras unga uppger att de har ganska eller mycket stort förtroende för vuxna i allmänhet. Detta att jämföras med 71,2% av de unga nationellt sett.²² Att unga känner ett litet förtroende för politiker men stort förtroende för vuxna, samtidigt som deras intresse för politik ökar kan leda till en typ av desperation och frustration hos de unga. Det kan i sin tur leda till att de unga vänder sig till andra aktörer än de etablerade politiska partierna och organisationerna. Nya röster kommer troligen att attrahera de unga och bli allt viktigare som

---

²⁰ Ungdomsbarometern (2017), *Unga saknar förtroende för partipolitiken*, <http://www.ungdomsbarometern.se/unga-saknar-fortroende-for-partipolitiken/> (Hämtad 2019-04-15)

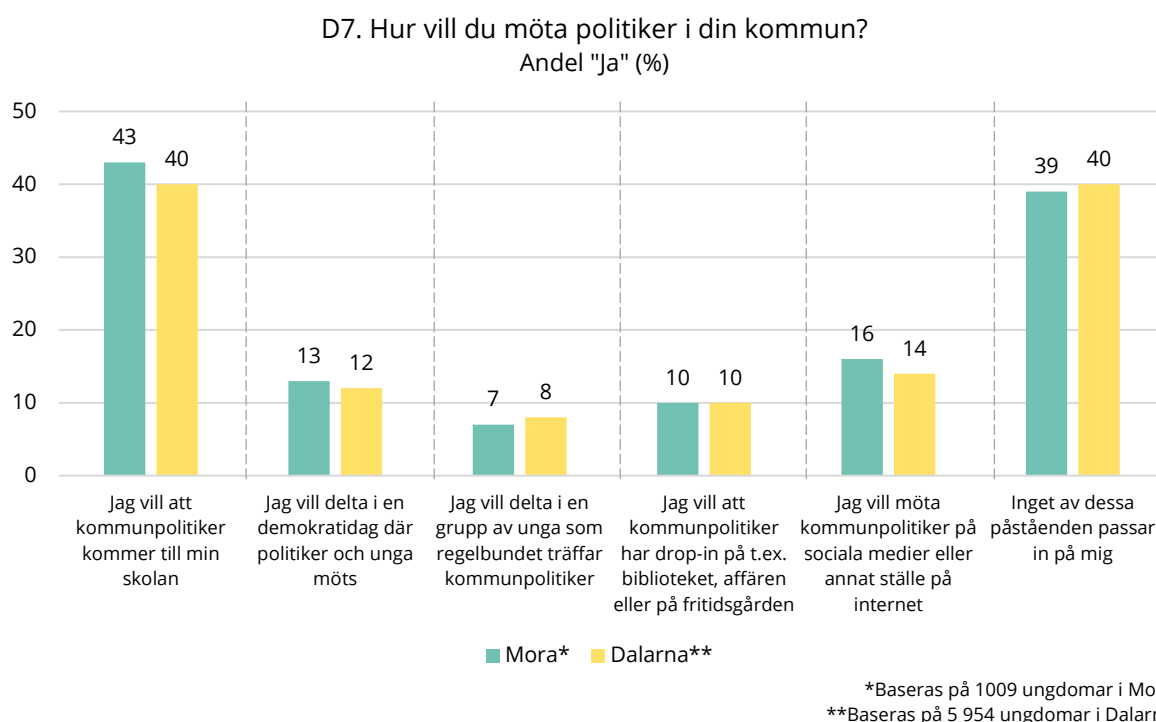
²¹ Egna resultatbearbetningar av samtliga genomförda Lupp 2018

²² Ibid.

opinionsbildare.²³ Likväl som de unga vänder sig till andra vuxna kommer även nya medier och kanaler bli allt viktigare att föra en politisk diskussion och dialog i, för att nå de unga. Att influera unga genom talespersoner och kanaler som redan är välkända för dem kommer troligen bidra till att de ungas intresse för politik och samhällsfrågor bevaras eller förstärks.

Möte mellan unga och politiker

I Dalarna finns den regionsgemensamma frågan "Hur vill du möta politiker i din kommun?". Här får ungdomarna utifrån förutbestämda alternativ ange vilket sätt som passar dem bäst. Det är ett högt intresse för att kommunpolitikerna ska komma till skolorna. Resultatet skiljer sig inte nämnvärt mellan ungdomar i Dalarna och ungdomar i Mora.

De flesta av alla ungdomar önskar att kommunpolitiker kommer till skolan. Detta är också någonting som MUCF rekommenderar för att skapa politisk delaktighet i ungdomars vardag. Skolorna behöver öppna upp för politiska organisationer så att politiker, ungdomsförbund och partier får möjlighet att informera och engagera unga.²⁴

Om politiken ska in mer i skolan blir det viktigt att tydligt se vad som ska innefattas i dialogen, och bena ut varför politiker ska träffa de unga. Hur kan Moras skolor skapa forum där ungdomars tankar och idéer kring politik får en naturlig plats, och hur kan dessa kopplas till de lokala kommunpolitikerna? Att träffa kommunpolitiker mer återkommande bygger relation vilket ger politikerna en naturlig väg för kommunikation och återkoppling. Det ligger också på de vuxnas ansvar att lyssna, ta in och sedan berätta hur man använt ungdomarnas tankar och idéer.

²³ Ungdomsbarometern (2017), *Unga saknar förtroende för partipolitiken*, <http://www.ungdomsbarometern.se/unga-saknar-fortroende-for-partipolitiken/> (Hämtad 2019-04-15)

²⁴ MUCF (2017) *Bryt trenden – fler unga i politiken*

Näst på listan över populära sätt att träffa politiker, som 16,0% av ungdomarna skulle föredra, är att möta kommunpolitiker via sociala medier eller annat internetforum. MUCF påtalar att om sådana träffar ska genomföras bör det läggas tid och energi på att göra dem mer intressanta för de unga. Inför att politiker och ungdomar möts, både fysiskt och digitalt, kan det vara en bra idé att de kommunpolitiker som leder mötena får hjälp att hitta nya idéer och få inspiration kring hur de kommunikativt ska möta unga.²⁵ En annan tanke kring hur avståndet mellan politiker och ungdomar kan minskas är att ge unga möjlighet att verka som "mentorer" för förtroendevalda politiker, som kan stötta dem i hur man arbetar för att nå unga. Detta kan minska avståndet mellan politik och medborgare. Mötena bör inte heller bara vara knutna till valår, tvärtom bör det ske kontinuerligt samt vara en dialog som även innehåller återkoppling.

Ungas politiska engagemang

Över hälften, 53,7%, av alla ungdomar vill vara med och påverka i frågor som rör deras kommun, vilket ligger helt i paritet med hur det ser ut nationellt²⁶ och indikerar ett stort engagemang. På frågan var de skulle vända sig om de skulle vilja påverka någonting i deras kommun uppger flest ungdomar att de skulle vända sig till någon de känner, 29,4%. För att engagera sig politiskt har de unga i störst utsträckning, 25,9%, under de senaste 12 månaderna, gjort det online genom att delat eller gilla inlägg om samhällsfrågor eller politik. Det som de unga i lägst utsträckning har gjort är att ha tagit kontakt med en tjänsteperson, politiker eller beslutsfattare i kommunen, 7,1% har gjort det under det senaste året.

De unga känner alltså förtroende för vuxna i allmänhet och vänder sig till någon de känner för att påverka, samtidigt som de använder sig av nya påverkansmedel snarare än de traditionella. Endast var femte ungdom upplever sig ha stora möjligheter att föra fram sina åsikter till de som bestämmer i kommunen och 44,8% uppger att de inte vet vilka möjligheter som de har att föra fram sina åsikter till politiken. Kan detta vara anledningen till att digitala plattformar som sociala medier och personer i de ungas närhet spelar allt större roll för politiska åsikter?

Politiskt engagemang på sociala medier

Att unga, istället för att använda de konventionella påverkansuttrycken, använder sociala medier ses inte helt med blida ögon av samhället som ibland snudd på alarmistiskt ser en hel generation i politiskt förfall. Men är det verkligen så att anledningen till att unga inte deltar i demonstrationer eller går på fysiska politiska möten på grund av att de inte orkar engagera sig tillräckligt? Kan inte politiska uttryck i sociala medier vara ett utlopp för politiskt engagemang? Det kan vara så att politik som uttryck via sociala medier tillskrivs ett "sämre värde" då den äldre generationen inte i samma utsträckning använder och ser det som ett fullvärdigt politiskt deltagande.²⁷

Alla unga, oavsett bakgrund och socioekonomi, använder internet och sociala medier. Enligt en rapport från Internetstiftelsens²⁸ är 00-talisten den första generationen som aldrig levt utan internet och där alla använder internet. 00-talisten är alltså helt digitala medborgare. Det kan vara för tidigt att utläsa en generationsförändring i politiskt engagemang och beteende men det finns tydliga indikationer på att ungas användande av sociala medier idag är ett naturligt inslag i ungas politiska beteende.

---

²⁵ MUCF (2017) *Bryt trenden – fler unga i politiken*

²⁶ Egna resultatbearbetningar av samtliga genomförda LUPP 2018

²⁷ N. Gustafsson & L. Höglund & Gustavsson, SOM-institutet, Göteborgs universitet (2011) *Sociala medier och politiskt engagemang*

²⁸ Internetstiftelsen (2018) *Svenskarna och internet*.

Enkäten såsom den är utformad av MUCF särskiljer sociala medier från andra påverkansaktioner, men sociala medier är utformade för att möjliggöra flera olika typer av politiskt engagemang. Politiskt engagemang via sociala medier kan innebära att man skrivit under namninsamlingar, skrivit egna inlägg eller debattartiklar, kontaktat politiker, deltagit i köpstrejker eller bojkotter, anslutit sig till politiska organisationer eller nätverk samt uppmanat andra att engagera sig politiskt. Det som kan bli viktigt att titta på är på vilket sätt unga använder sociala medier i sitt politiska engagemang, och hur detta kan användas i det lokalpolitiska arbetet. Studier visar att en demokrati som har många platser, arenor eller forum där människor kan diskutera politik, själva uttrycka politik och ta del av andras politiska tankar och övertygelser, bättre tar tillvara på individens kompetens och engagemang. Kompletterande de konventionella påverkanssätten samt de institutionaliserade politiska verktygen, såsom val vart fjärde år, bör civilsamhällets olika folkrörelser tas i beaktande, där nätcommunities är ett exempel. Att via sociala medier få argumentera, kommunicera och lära politik är på så vis en typ av politisk socialisation.²⁹

Politiska uttryck via sociala medier kan visserligen uppfattas som mer lösa i sin natur och kan inte oro över att ungdomarna blir förvillade och inte tar sina medborgerliga rättigheter på allvar. Men det ger också ungdomarna en möjlighet att på nya sätt uttrycka sina politiska åsikter och påverka på de sätt de känner till. Sociala medier och de mer konventionella formerna för politik går hand i hand och kompletterar varandra. Dessa nya sätt att visa intresse och delta i politiken är någonting som den lokala politiken bör ta tillvara och tillgodose ungdomarnas möjlighet, att utifrån sina förutsättningar delta i politiken.

- ➔ Hur kan engagemanget och ungas vilja att påverka den lokala politiken plockas upp lokalt?

Varför man inte är engagerad

Strax under hälften, 46,3%, av alla unga i Mora vill inte vara med och påverka i frågor som rör kommunen. Den främsta anledningen till detta är att de inte tycker att de har tillräckligt med tid för att engagera sig. Som andra anledning att de inte tycker att deras intresse är tillräckligt för att vilja vara med och påverka.

Här finns det möjlighet för utveckling och det finns en hel del tankar kring hur man kan göra det enklare för unga att engagera sig och att få information om hur man gör.

- Alla har olika förutsättningar för att kunna engagera sig politiskt. Det kan finnas utmaningar när det gäller att ta sig till möten, att möten ligger på en obekväm tid eller att det krockar med annan verksamhet. Hur ser det ut i Mora? Vilka ungdomar har möjlighet att engagera sig?
- Att engagera sig politiskt kan upplevas som främmande och betungande. Man kanske inte alltid har tid då man har annat roligt att göra på fritiden. Hur kan kommunen skapa möjligheter för unga att engagera sig i korta perioder, eller delta i politiska processer och verksamheter vid enstaka tillfällen utan att behöva ansluta sig till ett långsiktigt engagemangsuppdrag?
- Det kanske inte är ett politiskt engagemang, det som går genom partipolitiken, som är mest intressant för unga. Hur kan det skapas forum och möjligheter för unga att engagera sig i sakfrågor?³⁰

²⁹ E. Amnå et. al. (2016) *Ungdomars politiska utveckling*.

³⁰ MUCF (2017) *Bryt trenden – fler unga i politiken*

Ett koncept som arbetar med ungdomars inflytande i lokalpolitiken är Ungt Nutida Inflytande i Kommunen (UNIK) från Västerås kommun. Det är en sorts kommundialog där ungdomar, oavsett politisk engagemangsnivå, kan ta del av och påverka olika lokalpolitiska frågor. Kommunen anordnar utifrån ungdomarnas engagemangsnivå en sms-panel, olika workshops och/eller konvent som syftar till att få in ungdomars syn på ett visst antal frågor. Västerås kommun har på helbasis infört konceptet som är tänkt att vara en brygga mellan politiker och ungdomar och på ett tydligt sätt integrera ungdomar i aktuella frågor som kommunen ställs inför. Tanken är att etablera en relation till ungdomarna, för att på så vis underlätta intresse och engagemang och sänka trösklarna till politiken, och inte minst till politikerna. Ungdomarna får själva välja vilken engagemangstyp de är och hur de vill vara med och påverka. I och utifrån detta anpassas ungdomsdialogen så att kommunen får in åsikter om olika politiska problem/satsningar från alla grupper – oavsett engagemangstyp.³¹

- Stand-by – *"Jag tycker saker är intressant, fast bara ibland"*
- Desillusionerad – *"Hur kan jag lita på politiker, när politiker inte litar på mig?"*
- Politiskt aktiv – *"Jag är med och förändrar det samhälle du och jag lever i"*
- Oengagerad – *"Politik är trist, det finns andra som kan engagera sig"*

Resultatet från arbetet med UNIK har varit framgångsrikt och flera olika förvaltningar, inte bara barn och fritid och skola, har använt sig av ungdomsdialogen.

---

³¹ UNIK (2019) *Ungdomsdialog – Din väg till inflytande i Västerås*, <https://www.ungdomsdialog.com/> (Hämtad: 2019-04-02)

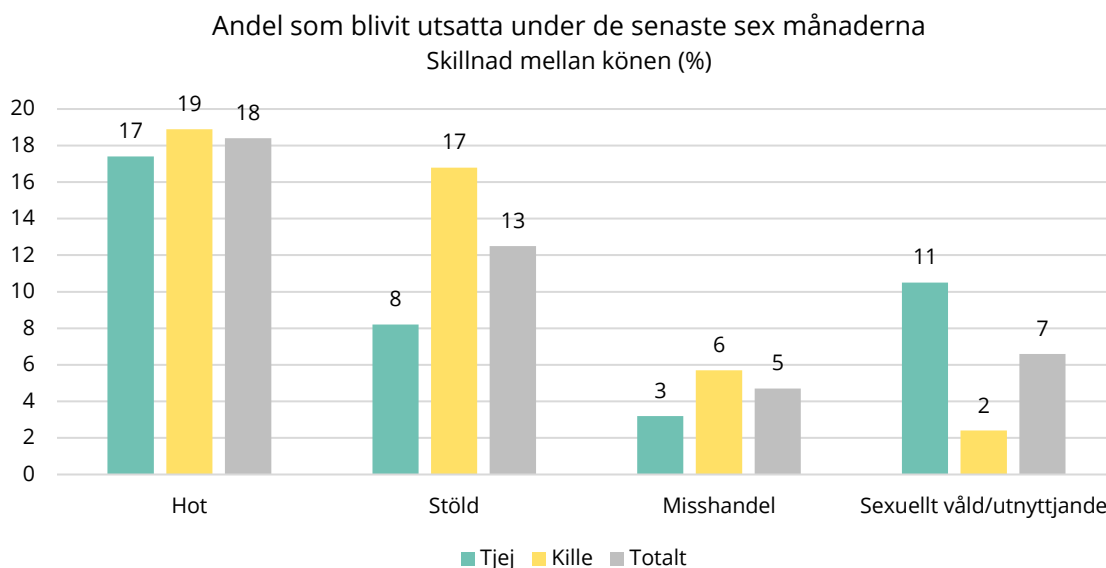
TRYGGHET

Nedan presenteras resultatet från området trygghet. Det behandlar områden som fångar mobbning, om orättvis behandling samt vilka platser som ungdomar uppfattar som trygga och otrygga.

Den första frågan inom området trygghet innefattade om de unga under det senaste halvåret utsatts för hot, stöld, misshandel eller sexuellt våld. Av dessa påståenden är det flest ungdomar, 18,4%, som uppger att de blivit utsatta för hot.

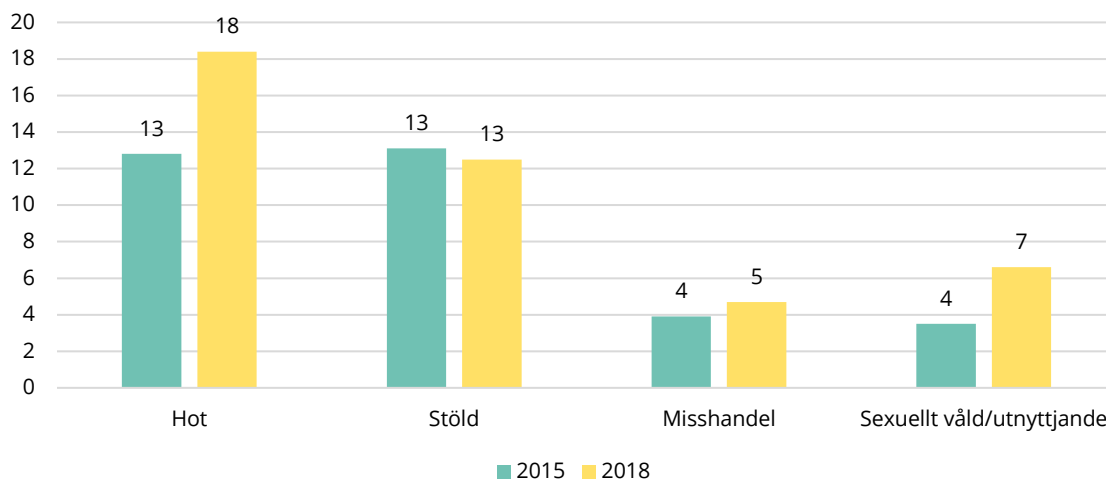
E1. Nu vill vi att du tänker tillbaka på de senaste sex månaderna. Har något av detta hänt dig?	Andel "Ja" (%)	Bas	Vet ej (%)	Signifikant högst för:		
				Kön	Års-kurs	År
Någon har hotat mig	18,4	992	5,5			18
Någon har stulit från mig	12,5	982	2,5	K		
Jag har blivit utsatt för misshandel	4,7	983	3,1			
Jag har blivit utsatt för sexuellt våld/utnyttjande	6,6	983	4,7	T		18

Sett till **kön** är det en högre andel av tjejerna, 10,5%, som svarar att de blivit utsatta för sexuellt våld/utnyttjande, jämfört med 2,4% av killarna. Killarna har i högre utsträckning än tjejerna blivit bestulna. 16,8% av killarna har varit utsatta för stöld jämfört med 8,2% av tjejerna.

Sett till **undersökningsår** har andelen som blivit utsatt för hot eller sexuellt våld/utnyttjande ökat signifikant mellan 2015 och 2018. Även andelen som blivit utsatta för misshandel har ökat något mellan åren.

Andel som blivit utsatta under de senaste sex månaderna
Skillnad mellan undersökningsåren (%)

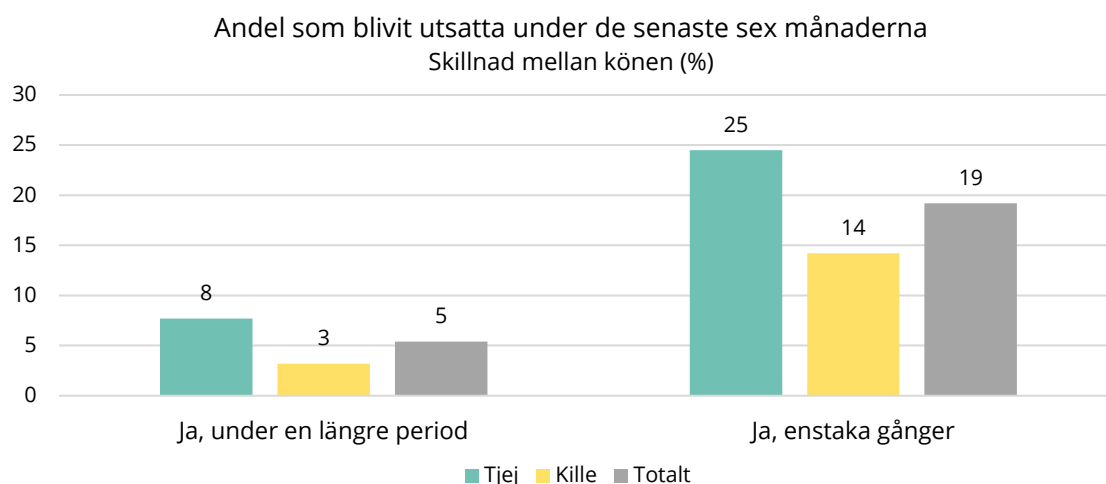

MOBBNING

Vidare i trygghetsavsnittet fick de unga svara på frågor om mobbning. Här svarade närmare en fjärdedel av ungdomarna att de blivit mobbade, trakasserade eller utfrysta under de senaste sex månaderna. Av dessa har 5,6% blivit utsatta under en längre period.

E3. Under de senaste sex månaderna, har du blivit mobbad, trakasserad eller utfryst?	Andel "Ja" (%)	Bas	Signifikant högs för:		
			Kön	Års-kurs	År
Ja, under en längre period	5,6	996	T		
Ja, enstaka gånger	19,6	996	T		

Sett till **kön** är det fler tjejer än killar som har svarat att de blivit utsatta för mobbning både under en längre period och enstaka gånger under halvårsperioden. Av tjejerna är det 7,7% som har blivit mobbade, trakasserade eller utfrysta under en längre period och 24,5% som utsatts enstaka gånger. För killarna är det 3,2% för de som blivit utsatta under en längre period och 14,2% som utsatts enstaka gånger.

De ungdomar som uppger att de blivit utsatta för mobbning, trakasserier eller blivit utfrysta under de senaste sex månaderna har fått svara på frågan om var de blivit utsatta. Den plats som flest ungdomar blivit utsatta på är i skolan, totalt 74,5%, Denna siffra kan jämföras med den näst högsta andelen, 36,3%, som blivit utsatta på internet eller i mobilen. Den plats som lägst andel ungdomar uppger att de blivit utsatta på är i sitt bostadsområde. Noterbart är att 8,8% av ungdomarna har blivit utsatta i sitt eget hem. De unga har kunnat välja flera alternativ för var de blev utsatta.

E3b: Var blev du mobbad, trakasserad eller utfryst?	Andel "Ja" (%)	Bas	Signifikant högst för:		
			Kön	Års-kurs	År
Hemma	8,8	251			
I någon annans hem	4,8	251			
I mitt bostadsområde	3,6	251			
På väg till eller från skolan	5,6	251			
I skolan	74,5	251		Hög	
På träningen eller annan organiserad fritidsaktivitet	8,8	251			
På ungdomens hus, fritidsgård eller liknande	4,4	251	K		
På stan eller i centrum	8,4	251			
På buss, tåg eller liknande	4,4	251			
På internet/i mobilen	36,3	251	T		
Annat	11,6	251	K		

Det föreligger en skillnad sett till **kön** där fler tjejer än killar uppger att de blivit mobbade, trakasserade eller utfrysta på internet, 33,9% jämfört med 19,4% av killarna. Däremot är det fler killar än tjejer som blivit utsatta på ungdomens hus, 8,0% jämfört med 1,3% av tjejerna. Fler killar än tjejer svarar också "Annat", 17,9% jämfört med 7,9% av tjejerna.

Skolan är, som nämnts tidigare, den plats där flest ungdomar blivit utsatta för mobbning, trakasserier eller utfrysning. Sett till **årskurs** visar resultatet att det är en högre andel bland

högstadiееleverna som har blivit utsatta i skolan, 84,9% jämfört med 74,5% bland gymnasieeēleverna.

ORÄTTVIS BEHANDLING

I enkäten fick ungdomarna svara på om de under det senaste halvåret upplevt att de blivit orättvist behandlade samt om de vet var de kan vända sig för att få stöd vid ett sådant tillfälle.

Det är totalt 42,4% av ungdomarna som under de senaste sex månaderna upplevt sig blivit orättvist behandlade så att de mått dåligt, antingen någon gång eller flertalet gånger. Majoriteten av ungdomarna, 79,8%, svarar att de vet vart de kan vända sig för att få stöd om de skulle bli illa behandlade eller må dåligt.

E4. Har du, under de senaste sex månaderna, upplevt att du har blivit orättvist behandlad på ett sätt så att du har mått dåligt?	Andel "Ja" (%)	Bas	Signifikant högst för:		
			Kön	Års-kurs	År
Ja, flera gånger	12,4	991	T		18
Ja, någon gång	30,0	991	T		18
E5. Vet du vart du kan vända dig för att få stöd om du skulle bli illa behandlad eller må dåligt?	79,8	992			

42,4% av ungdomarna svarar att de upplevt att de blivit orättvist behandlade på ett sådant sätt att de mått dåligt. Av dessa uppger majoriteten, 30,0%, att det har hänt någon gång.

Sett till **kön** är det fler tjejer, 15,6%, än killar, 8,2%, som svarar att de flera gånger blivit orättvist behandlade under de senaste sex månaderna. Det är även fler tjejer som svarar att de blivit orättvist behandlade någon gång, 36% jämfört med 24,5% av killarna. Totalt sett är det runt hälften av tjejerna och 33% av killarna som svarar att de blivit orättvist behandlade. Positivt är att många av de unga vet vart de ska vända sig om de behöver stöd, 82,4% av tjejerna och 78,1% av killarna.

Sett till **undersökningsår** har andelen som upplevt att de blivit orättvist behandlade på ett sätt att de mått dåligt ökat från 36,4% 2015 till 42,4% 2018.

Vidare i frågeavsnittet om orättvis behandling har de unga som blivit utsatta fått svara på av vem eller vilka som behandlat dem illa. Resultatet visar att ungdomarna framför allt känt sig orättvist behandlade av andra elever/ungdomar, vilket 57,1% svarar. 37,1% svarar att de känt sig orättvist behandlad av personal inom skolan, 26,2% av familj/släkt och ytterligare 20,0% av andra personer. De unga har kunnat välja flera alternativ för av vem de har känt sig orättvist behandlad av.

E4b. Vem eller vilka har du känt dig orättvist behandlad av?	Andel "Ja" (%)	Bas	Signifikant högst för:		
			Kön	Årskurs	År
Andra elever/ungdomar	57,1	420	T		
Familj/släkt	26,2	420	T		
Annan person	20,0	420			
Personal inom skolan	37,1	420		Hög	
Personal på fritidsgård eller liknande	2,4	420			18
Personal inom sjukvården	4,0	420			
Personal inom polisen/rättsväsendet	3,6	420			
Personal inom socialtjänsten	3,8	420			18
Personal i en organisation eller förening (t ex tränare eller ledare)	6,0	420			
Personal inom annan verksamhet	4,0	420		Gy	

Sett till **kön** är det fler tjejer än killar som känt sig orättvist behandlade av andra elever eller ungdomar, 62,8% jämfört med 47,9% av killarna. Det är även fler tjejer som uppger att de blivit orättvist behandlade av familj eller släkt, 33,1% jämfört med 14,7% av killarna.

Sett till **årskurs** är det vanligare bland högstadieelever att känna sig orättvist behandlad av personal inom skolan. Det är 42,5% ungdomarna på högstadiet som känner sig orättvist behandlade av andra elever/ungdomar, vilket ska jämföras med 31,7% av gymnasieeleverna. Förhållandet är det omvända när det gäller att bli orättvist behandlad av personal inom annan verksamhet, vilket 6,3% av gymnasieeleverna svarar jämfört med 1,9% av ungdomarna på högstadiet.

Mellan **undersökningsåren** har det skett en ökning av andelen som uppger att de känt sig orättvist behandlade av personal på fritidsgården eller av personal inom socialtjänsten. 2015 uppgav 0,4% av de unga att de blivit orättvist behandlade av personal på fritidsgård eller liknande, den siffran har stigit till 2,4% år 2018. Andelen som har blivit orättvist behandlad av personal inom socialtjänsten har ökat från 1,2% 2015 till 3,8% 2018.

De unga som utsatts för orättvis behandling har även, utifrån olika angivna svarsalternativ, fått svara på vad de tror att orsaken till detta var. De tre vanligaste orsakerna som ungdomarna tror att de blivit orättvist behandlade för är utseende, kön och ålder. Det är 22,4% som svarar utseende, 16,7% som svarar kön och 15,7% som svarar ålder. De unga har kunnat välja flera alternativ för av vilken anledning de tror att de blivit orättvist behandlad.

E4c. Av vilken eller vilka orsaker tror du att du blev orättvist behandlad?	Andel "Ja" (%)	Bas	Signifikant högst för:		
			Kön	Års-kurs	År
Etnisk tillhörighet (var jag eller min familj kommer ifrån)	6,7	420	K	Gy	
Kön	16,7	420			
Könsidentitet eller könsuttryck*	3,8	420			
Sexuell läggning	3,6	420			
Ålder	15,7	420			
Utseende	22,4	420			
Funktionsnedsättning	5,0	420			
Religion eller trosuppfattning	3,3	420			

Sett till **kön** anger fler killar än tjejer att de blivit orättvist behandlade på grund av etnisk tillhörighet, 9,8% jämfört med 4,1% hos tjejerna. Andelen som blivit orättvist behandlade på grund av etnisk tillhörighet skiljer sig även mellan **årskurserna**. Det är fler på gymnasiet än på högstadiet som uppger att de på grund av etnisk tillhörighet blivit orättvist behandlade, 9,1% jämfört med 4,2%.

I frågan fanns också alternativet "**Annan orsak**" där de unga själva kunde ange varför de tror att de blivit orättvist behandlade. 85 stycken angav "Annan orsak", alla som skrev ett svar var i åldern 16-19 år.

TRYGGA OCH OTRYGGA PLATSER

I frågeområdet om trygghet fick de unga svara på var de känner sig trygga. De fick gradera på en fyrgradig skala, från aldrig till alltid hur ofta de kände sig trygga på olika platser. Platserna var angivna i enkäten och för alla platser hamnade medelvärdet på över 3,0.

Tryggast känner sig ungdomarna hemma eller på träning eller annan organiserad fritidsaktivitet. 96,7% av ungdomarna känner sig alltid eller oftast trygga i hemmet, motsvarande siffra på träning är 93,1%. Högt skattad trygghet får också det egna bostadsområdet och vägen till och från skolan.

De två platser som får lägst "trygghetsbetyg" är på stan/i centrum och på buss, tåg eller liknande. På stan/i centrum är det 88,5% som alltid eller oftast känner sig trygga. Det är 11,5% som uppger att de aldrig eller sällan känner sig trygga på stan/i centrum. På buss, tåg eller liknande är det 83,9% som alltid eller oftast känner sig trygga, 16,1% uppger att de aldrig eller sällan känner sig trygga.

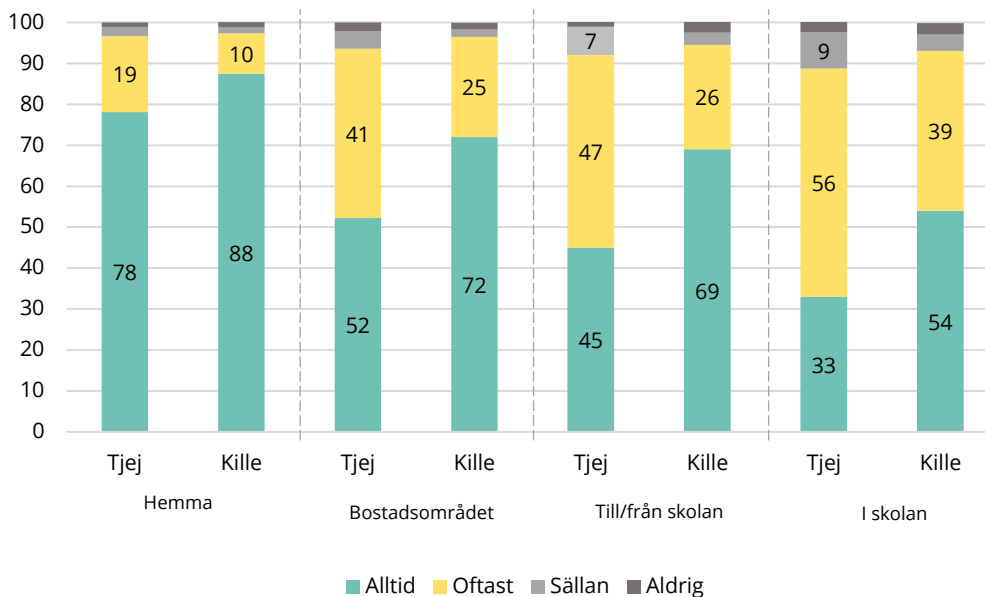
E2. Hur ofta känner du dig trygg på följande ställen?	Medelvärde Skala 1-4	Bas	Standardavvikelse	Signifikant högst för:		
				Kön	Års-kurs	År
I hemmet	3,78	996	0,548	K		
I mitt bostadsområde	3,55	991	0,660	K		
På väg till eller från skolan	3,47	979	0,710	K	Gy	15
I skolan	3,31	981	0,724	K	Gy	15
På stan eller i centrum	3,20	989	0,710	K		15
På buss, tåg eller liknande	3,13	987	0,766	K		15
På internet	3,27	988	0,753	K		15
På träningen eller annan organiserad fritidsaktivitet	3,57	781	0,757	K	Hög	15
På ungdomens hus, fritidsgård eller liknande	2,89	358	1,059	K		15

Sett till **kön** är det fler killar än tjejer som uttrycker att de alltid känner sig trygga, oavsett vilken plats de uttalar sig om. I skolan svarar 54,4% av killarna att de alltid är trygga, vilket ska jämföras med 32,5% av tjejerna. Tjejerna svarar i högre grad att de oftast känner sig trygga i skolan, 56,0% jämfört med 38,7% av killarna. På stan svarar 20,5% av tjejerna jämfört med 47,7% av killarna att de alltid känner sig trygga. Även här ser vi att tjejerna i högre grad svarar att de oftast känner sig trygga, 64,3% jämfört med 45,3% av killarna.

Mönstret gäller även på bussar/tåg där 23,2% av tjejerna jämfört med 8,9% av killarna svarar att de aldrig eller sällan känner sig trygga. Även den upplevda tryggheten på internet skiljer sig mellan könen. 60,6% av killarna uppger att de alltid känner sig trygga på internet, detta jämfört med 22,6% av tjejerna. Tjejerna uppger i högre grad att de sällan eller aldrig känner sig trygga på internet, 16,6% jämfört med 6,2% av killarna.

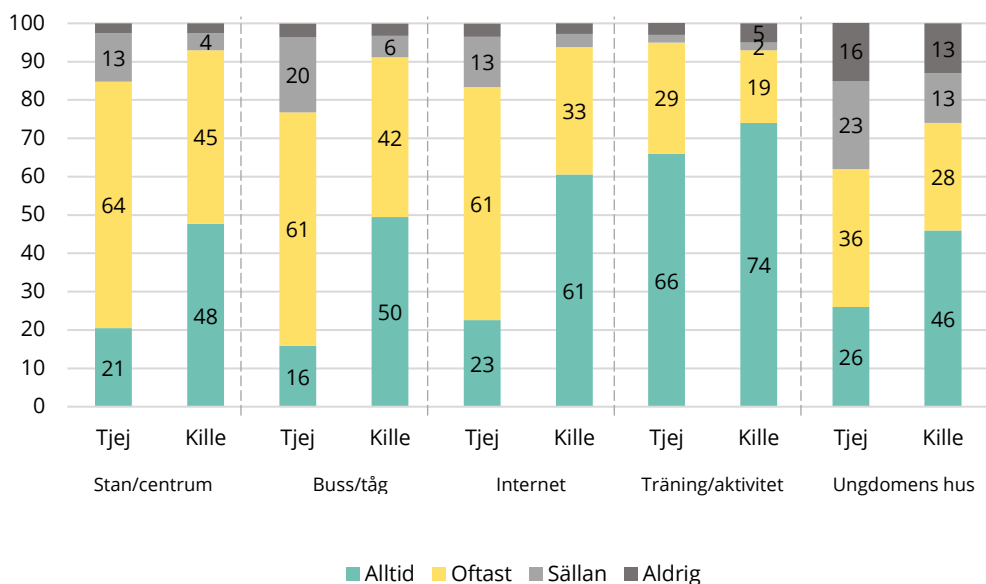
E2. Hur ofta känner du dig trygg på följande ställen?

Signifikanta skillnader mellan kön (%), 1 av 2

E2. Hur ofta känner du dig trygg på följande ställen?

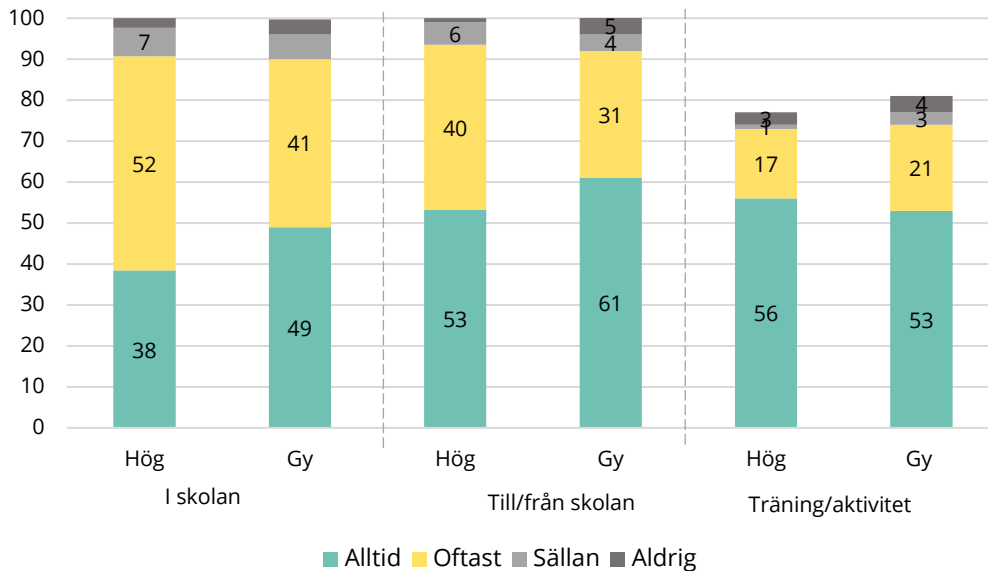
Signifikanta skillnader mellan kön (%), 2 av 2

När det gäller skillnader mellan **årskurserna** ser vi att det är skillnad i hur trygga ungdomarna känner sig inom tre olika områden. Gymnasieeleverna känner sig tryggare än högstadijeleverna på väg till och från skolan och i skolan. På träning eller annan organiserad fritidsaktivitet är det högstadijeleverna som oftare känner sig tryggare än vad gymnasieeleverna gör.

E2. Hur ofta känner du dig trygg på följande ställen?

Signifikanta skillnader mellan årskurser (%)

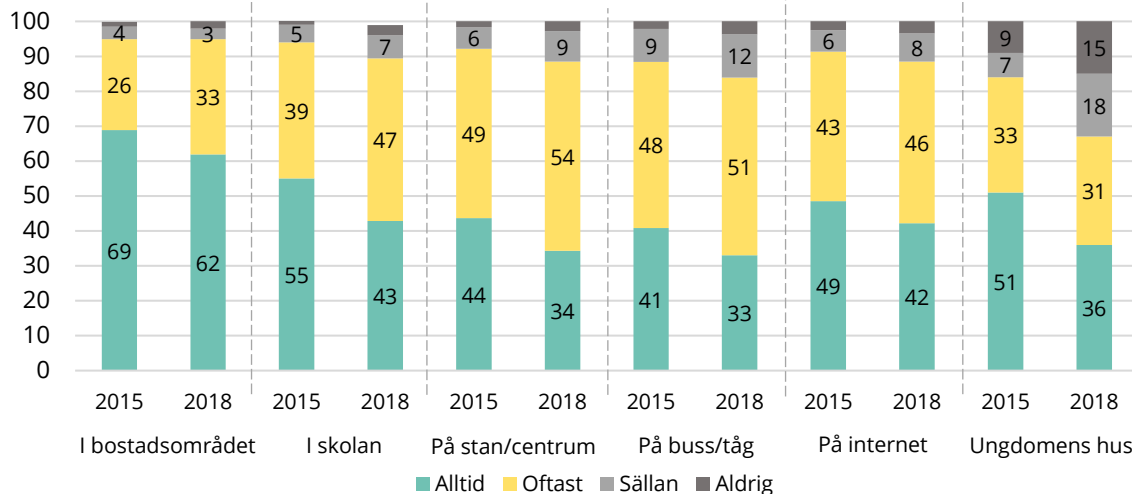

Utvecklingen mellan **undersökningsåren** visar att det är en högre andel som svarar att de aldrig eller sällan känner sig trygga 2018 jämfört med 2015 inom alla frågeområden. Andelen som alltid eller oftast känner sig trygga var högre 2015 jämfört med 2018 på de flesta av de undersökta områdena.

När det gäller trygghet på ungdomens hus, fritidsgård eller liknande visar resultatet att det är färre i 2018 års mätning som besöker ungdomens hus, fritidsgård eller liknande. 2015 var det 43,3% av ungdomarna som besvarade frågan, vilket ska jämföras med 36,7% i 2018 års mätning. Av de som graderat tryggheten visar resultatet att det är fler som 2018 *aldrig eller sällan* känner

E2. Hur ofta känner du dig trygg på följande ställen?

Signifikanta skillnader mellan undersökningsåren (%)

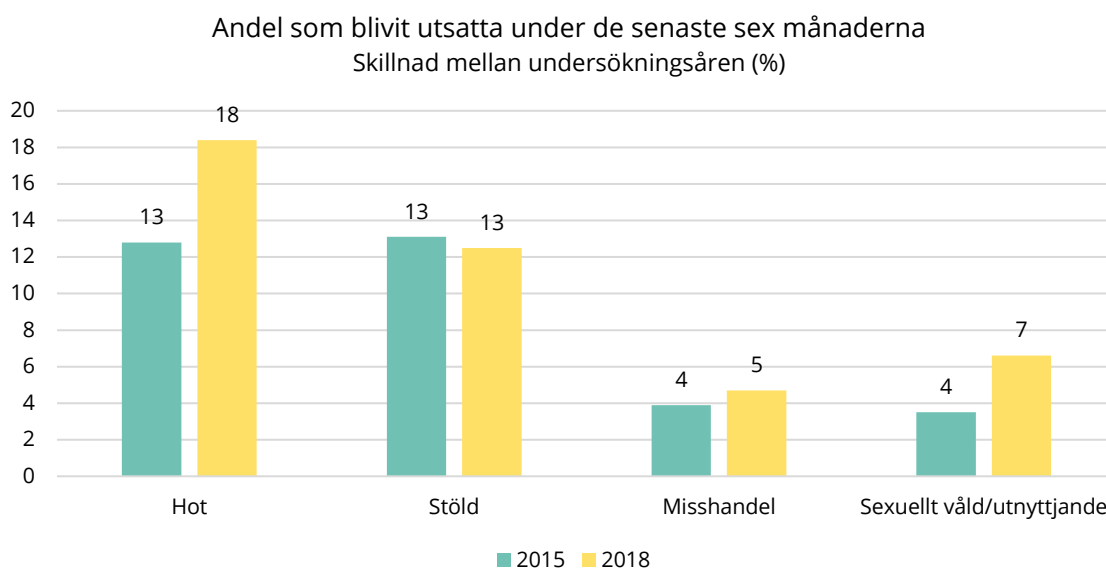
sig trygga på ungdomens hus, fritidsgård eller liknande jämfört med 2015. 2018 svarar 32,7% aldrig eller sällan vilket ska jämföras med 15,7% 2015.

AVSLUTANDE REFLEKTIONER OCH ANALYS – TRYGGHET

Att mäta otrygghet är komplicerat, men årets Lupp-resultat kan visa på viktiga centrala aspekter på otryggheten, vad gäller utsatthet för brott, på vilka platser ungdomarna känner sig som mest otrygga och/eller blir utsatta för trakasserier, mobbning eller orättvis behandling. En känsla av otrygghet behöver inte kopplas till en rädsla inför att bli utsatt för brott utan kan ta fasta på individens upplevda känsla för otrygghet och att vara i samhällets olika rum och sfärer. Genom att identifiera delar av otryggheten kan det ge information och kunskap om var behovet av trygghetsskapande åtgärder i Mora kommun är som störst.

Ungas utsatthet för brott

Totalt uppger 18,4% av ungdomarna i Mora att de blivit utsatta för hot, 12,5% för stöld, 4,7% för misshandel och 6,6% för sexuellt våld eller utnyttjande. När vi jämför detta mellan undersökningsåren ser vi att andelen unga som utsätts för hot, sexuellt våld/utnyttjande eller misshandel har ökat. Störst procentuell förändring, en ökning med 5 procentenheter, har skett vad gäller hot, medan förändringen vad gäller sexuellt våld och utnyttjande är tre procentenheter.

Moras resultat gällande brott ligger i paritet med det nationella Lupp-resultatet från 2018. Moras resultat är dock något lägre när det gäller stöld och misshandel och något högre när det gäller sexuellt våld/utnyttjande. Se tabellen nedan.³²

	Andel "Ja", Mora (%)	Andel "Ja", Nationellt (%)
E1. Nu vill vi att du tänker tillbaka på de senaste sex månaderna. Har något av detta hänt dig?		
Någon har hotat mig	18,4	18,6
Någon har stulit från mig	12,5	14,2
Jag har blivit utsatt för misshandel	4,7	5,2
Jag har blivit utsatt för sexuellt våld/utnyttjande	6,6	5,5

Sexuellt våld vanligare bland unga, och speciellt bland tjejer

Årets Lupp-resultat visar att det inte är någon skillnad mellan killar och tjejer när det gäller risken att bli utsatt för brott. Detta speglas i en rapport från BRÅ som visar att utsatthet för brott ungefär är lika vanligt bland tjejer som bland killar. Rapporten visar att även om graden av brott är samma mellan könen, så skiljer sig typen av brott åt. Att bli utsatt för stöld och misshandel är vanligare bland killar, medan tjejer i högre grad än killar utsätts för sexualbrott.³³ Resultatet i Moras Lupp visar en signifikant skillnad just vad gäller sexualbrott, där tjejerna i högre grad (10,5%) uppger att de utsatts jämfört med killarna (2,4%).

Sexualbrott har ökat under de senaste åren. Mätningar från BRÅ visar att andelen utsatta i åldrarna 16–79 år, har legat på omkring 1% vilket 2015 ökade till 1,7% och 2017 ökade till 2,4%. Samma undersökning visar att det är utsatthet inom den yngre åldersgruppen 16–24 år som ökar mest, och speciellt bland unga kvinnor.³⁴ I BRÅs nationella trygghetsundersökning från 2017 uppger 14% av kvinnorna mellan 16-24 år att de blivit utsatta för sexualbrott.

Otrygghet på offentliga platser

Ungdomar i Mora känner sig som tryggast i hemmet. Tryggheten är även god på träning eller annan organiserad fritidsaktivitet, i bostadsområdet, på väg till och från skolan, i skolan och på internet. Däremot är tryggheten lägre på ungdomens hus, fritidsgård eller liknande samt på bussar, tåg eller liknande. Ju längre ifrån hemmiljön ungdomen kommer desto lägre trygghet upplevs. De områden som både Mora och nationen har som utmaning när det gäller trygghet är på stan/i centrum samt på bussar och tåg. Men det resultat som sticker ut mest för Mora, i relation till nationen är tryggheten på ungdomens hus eller fritidsgården, där visas en skillnad på 12 procentenheter. För att ett samhälle ska vara välmående och fungerande ska inte centrala platser eller viktiga kommunikationer upplevas som otrygga. Unga ska våga vara utomhus både på dagen och på kvällen, utan att oro sig för brott. Diagrammet på nästa sida visar Moras trygghetsresultat i relation till det nationella resultatet från Lupp 2018.³⁵

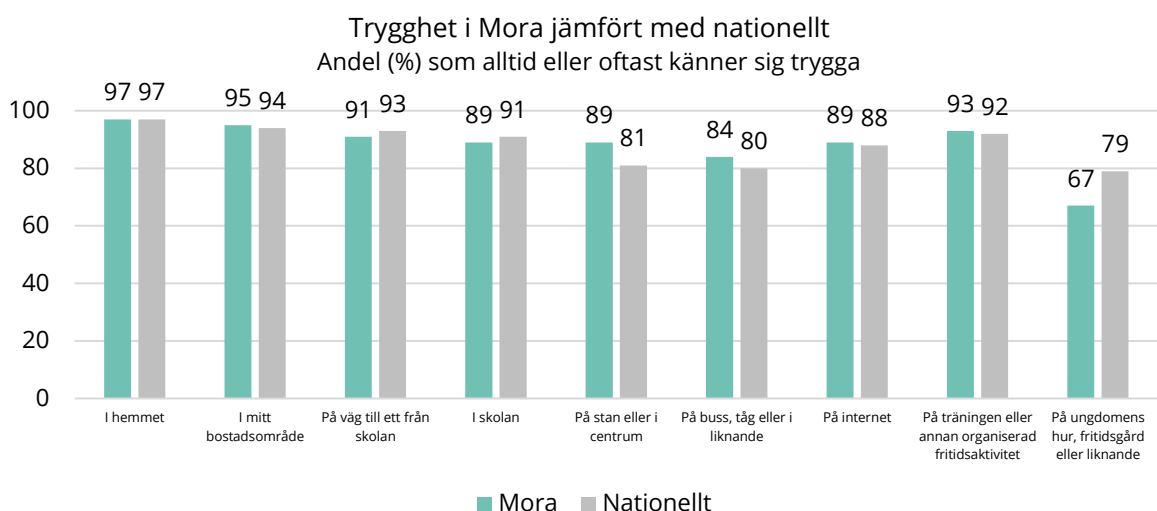
³² Egna resultatbearbetningar av samtliga genomförda Lupp 2018

³³ Brå (2017) "Skolundersökning om brott 2017"

³⁴ Brå (2017) "Nationella Trygghetsundersökningen 2017"

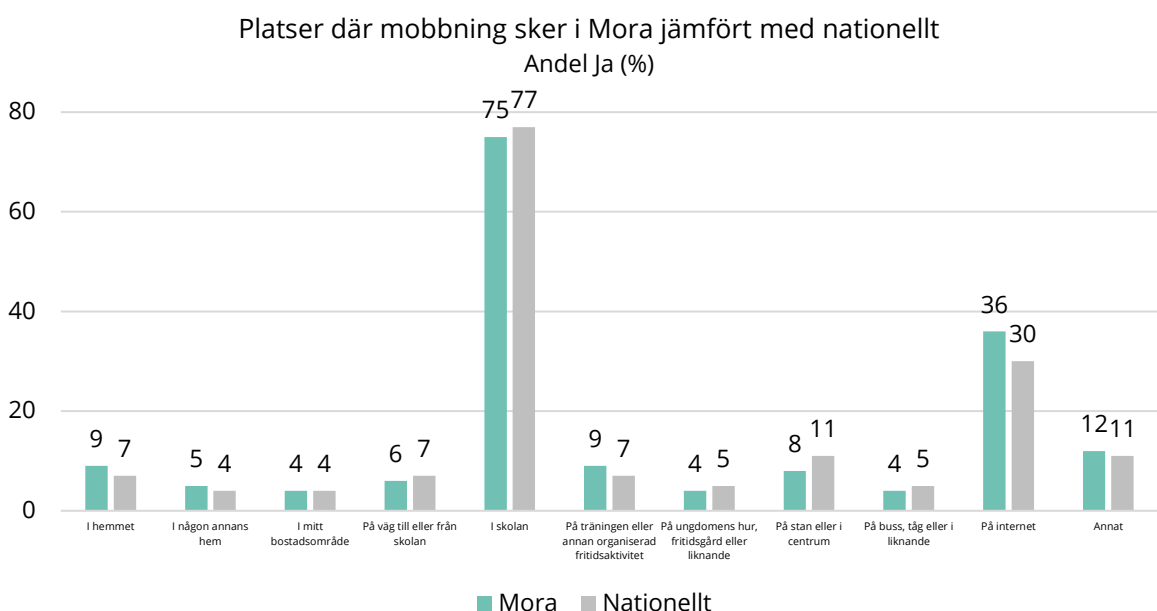
³⁵ Egna resultatbearbetningar av samtliga genomförda Lupp 2018

Mobbning sker främst i skolan

Totalt sett är har en fjärdedel av alla Mora-ungdomar under de senaste sex månaderna blivit mobbade, trakasserade eller utfrysta. Denna siffra speglas också nationellt där totalt 25,4% uppger en utsatthet.³⁶ Mobbning kan ske i olika skepnader och kan vara fysisk, psykisk eller verbal. Oavsett form skapar den lidande och en ohållbar situation för den som blir utsatt. I Luppundersökningen har ungdomarna som uppgett att de blivit mobbade, trakasserade eller utfrysta fått följdfrågan om var de blivit utsatta. I resultatet sticker skolan ut, tre fjärdedelar svarar att de blivit utsatta i skolan, näst på listan är på internet eller i mobilen som 36,3% svarar. Diagrammet nedan visar Moras resultat, vilket ligger i linje med nationella siffror. Utsattheten i skolan i Mora är något lägre, liksom utsattheten på stan/i centrum medan utsatthet på internet är något högre.

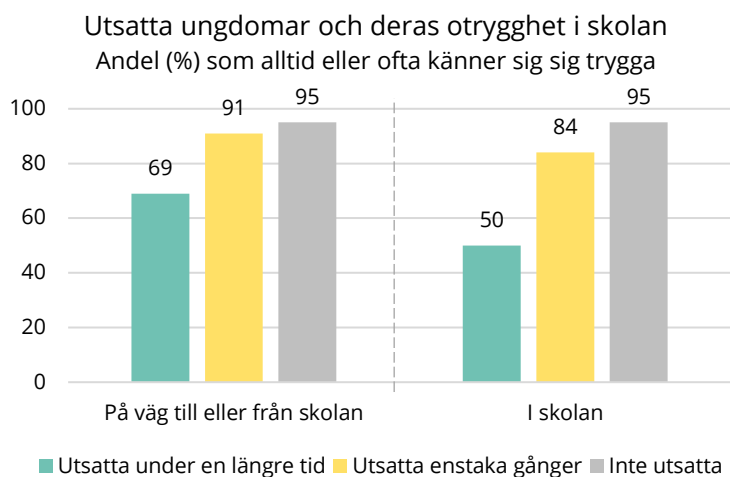

Lupp-resultatet visar att mobbning företrädesvis sker i skolan, vilket också bekräftas i andra rapporter.³⁷ Av de ungdomar som angivit att de blivit mobbade i Moras mätning, har tre

³⁶ Egna resultatbearbetningar av samtliga genomförda Lupp 2018

³⁷ Brå (2017) *Skolundersökning om brott 2017*

fjärdedelar blivit utsatta för mobbning i skolan. Enligt både barnkonventionen och skollagen har varje barn rätt att känna sig trygga i skolan.³⁸ Andelen ungdomar och barn som utsätts för mobbning har sedan 1990 konstant legat på 60 000 individer, utan några större förändringar.³⁹

Antalet elever som blivit utsatta i skolan motsvarar strax under 200 Mora-ungdomar. De som uppger att de blir utsatta för mobbning svarar också i större utsträckning att de känner sig otrygga på olika platser i samhället. Diagrammet visar andelen ungdomar som alltid eller ofta känner sig trygga på väg till eller från skolan, samt i skolan. Det visar att de ungdomar som blivit utsatta för mobbning, trakasserier eller blivit utfrysta i mycket lägre grad känner sig trygga i skolan.

Varför mobbning sker och förekommer är svårt att sätta fingret på. Mobbning ser väldigt olika ut från skola till skola. Vilken typ av kultur finns på skolan? Hur arbetar man med stämningen i klassrummet och skolans andra utrymmen? För att förebygga mobbning är det viktigt att varje skola utgår från sina egna förutsättningar, att alla är med i kartläggningen och arbetet som kommer därefter. Ungdomarna är experter på sina liv, så det är otroligt viktigt att de inkluderas i trygghetsarbetet.⁴⁰

Koppling mellan mobbning och utsatthet för brott

Analysen av gruppen ungdomar som uppger att de är utsatta för mobbning, trakasserier eller att de blivit utfrysta visar att det finns ett samband där de också i högre grad uppger att de blivit utsatta för brott, såsom hot, stöld, misshandel och sexuella trakasserier. Detta speglas i andra undersökningar där det i BRÅs Skolundersökning om brott⁴¹ framkommer det att det finns en tydlig koppling mellan utsatthet för mobbning och utsatthet för brott. Mobbade ungdomar löper därmed större risk att utsättas för olika typer av brott såsom misshandel, hot, rån, våld och sexualbrott. BRÅs undersökning visar inga skillnader mellan könen och utsattheten gäller såväl tjejer som killar. De som utsatts för olika typer av brott uppger att de undviker aktiviteter, platser eller personer till följd av oro för att utsättas för brott. Otrygghet och oro för brott kan alltså få direkta konsekvenser för ungdomarna i hur de kan och vill röra sig i samhället.

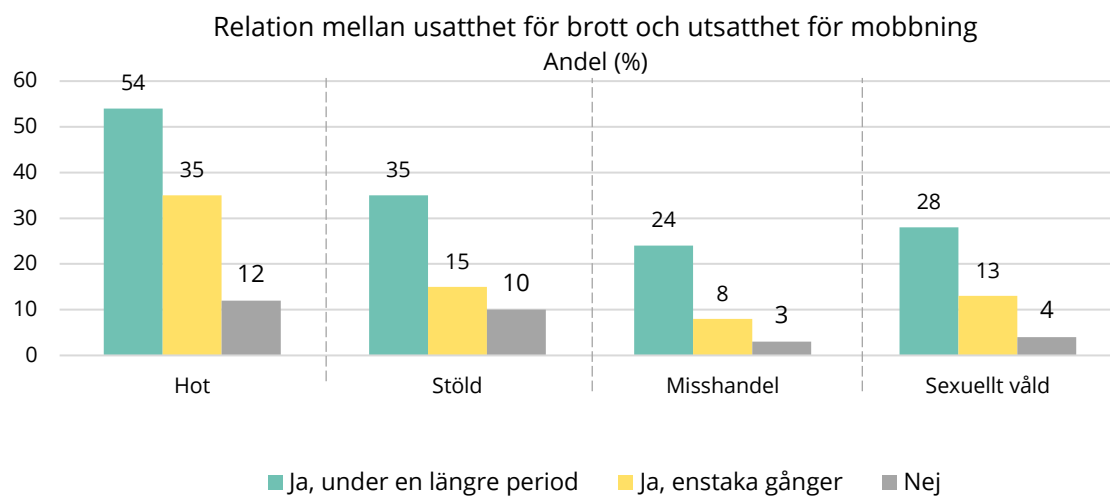
Nedanstående diagram visar skillnaden i Moras Lupp-resultat mellan utsatta och icke-utsatta ungdomar, och i vilken utsträckning de blivit utsatta för olika typer av brott.

³⁸ Friends (2015) *Ett trygghetslyft för skolan*, <https://static.friends.se/wp-content/uploads/2015/04/Ett-trygghetslyft-f%C3%B6r-skolan.pdf> (Hämtad: 2018-04-08)

³⁹ Friends (2019) *Om mobbning*, <https://friends.se/fakta-forskning/om-mobbning/> (Hämtad: 2019-03-20)

⁴⁰ Friends (2017) *Friendsrapporten 2017*, https://static.friends.se/wp-content/uploads/2017/08/Friendsrapporten_2017_webb.pdf (Hämtad: 2018-04-08)

⁴¹ Brå (2017) *Skolundersökning om brott 2017*

HÄLSA

Nedan presenteras resultatet för området hälsa. Det behandlar områden som fångar ungdomars självskattade hälsa, deras mat- och träningsvanor samt bruk av bland annat alkohol och narkotika.

SJÄLVSKATTAD HÄLSA

Ungdomarna fick själva skatta sin hälsa på en femgradig skala, från mycket dåligt till mycket bra. Resultatet visar att ungdomarna uppskattar sin hälsa till ett medelvärde på 3,8. 28,5% svarar att de bedömer sin hälsa som mycket bra och 40,0% som ganska bra. Totalt skattar 68,5% sin hälsa som mycket eller ganska bra.

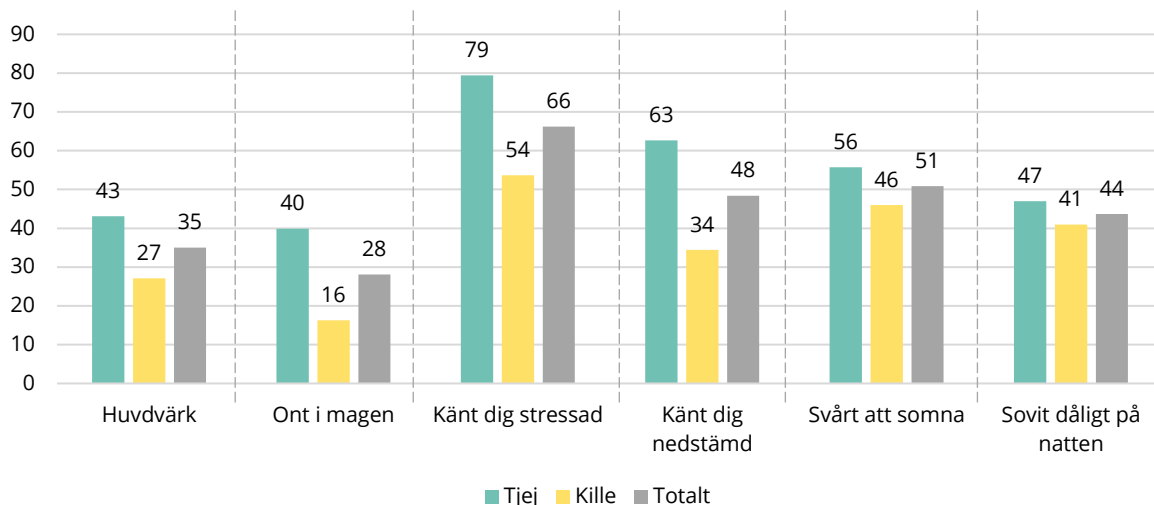
Vidare fick ungdomarna också svara på hur ofta under de senaste sex månaderna har upplevt huvudvärk, ont i magen, nedstämdhet, stress eller sömnsvårigheter. Vad gäller besvär av dessa åkommor ligger stress i topp. Det är 66,2% av alla ungdomar som minst en gång i veckan känt sig stressad under de senaste sex månaderna.

Det finns signifikanta skillnader både sett till **kön, årskurs och undersökningsår**. Killarna skattar sin hälsa som bra eller mycket bra i större utsträckning än vad tjejerna gör. Högstadiееleverna mår bättre än gymnasieeleverna och ungdomarna mår generellt bättre 2015 än de gjorde 2018.

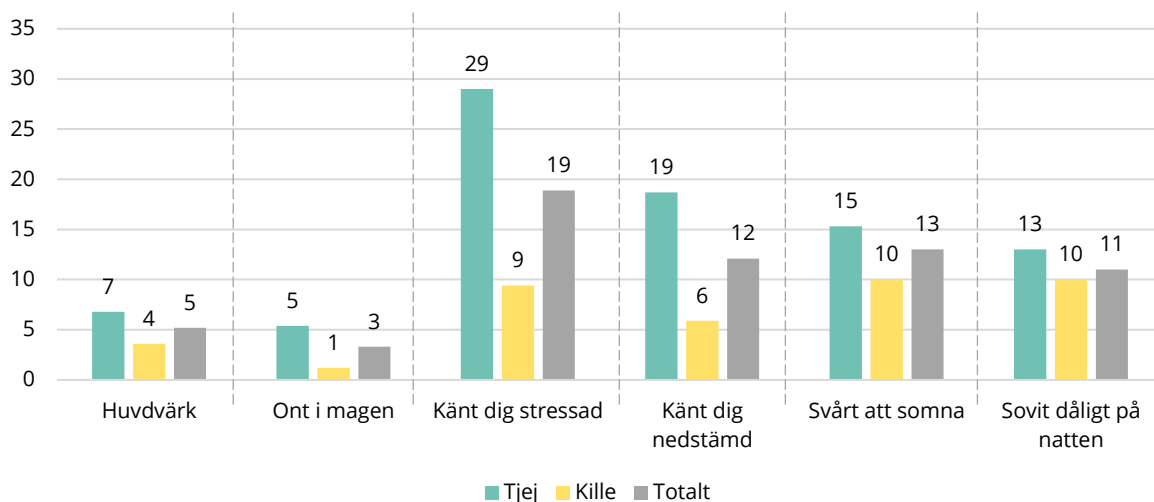
	Medelvärde Skala 1-5	Bas	Standard- avvikelse	Signifikant högst för:		
				Kön	Års- kurs	År
F1. Under de senaste sex månaderna, hur bedömer du din hälsa, hur du mår eller känner dig?	3,8	997	1,079	K	Hög	15
F2. Hur ofta har du haft följande besvär under de senaste sex månaderna?	Andel "Minst en gång i veckan" (%)	Bas		Kön	Års- kurs	År
Huvudvärk	35,0	986	-	T		
Ont i magen	28,1	973	-	T		18
Känt dig stressad	66,2	974	-	T	Gy	18
Känt dig nedstämd (deppig eller nere)	48,4	977	-	T	Gy	18
Svårt att somna	50,9	976	-	T	Gy	18
Sovit dåligt på natten	43,7	978	-		Gy	18

Sett till **kön** skattar tjejerna sin hälsa som sämre (medelvärde 3,5), än vad killar gör (medelvärde 4,1). Det är 57,1% av tjejerna som skattar sin hälsa som mycket eller ganska bra, jämfört med 80,1% bland killarna. Tjejer uppger genomgående att de minst en gång i veckan har huvudvärk, ont i magen, känt stress, känt sig nedstämd eller haft sömnsvårigheter. Tjejernas frekvens är även högre när man tittar på gruppen som uppger att de har ovanstående åkommor i stort sett varje dag. I diagrammet på nästa sida visas detaljerade skillnader mellan killar och tjejers mående.

F2. Hur ofta har du haft följande besvär under de senaste sex månaderna?
Minst en gång i veckan (%)

F2. Hur ofta har du haft följande besvär under de senaste sex månaderna?
Varje dag (%)

Sett till **årskurs** skattar gymnasieelever sin hälsa sämre (medelvärde 3,65) jämfört med högstadieeleverna (medelvärde 3,93). Det är 63,9% av gymnasieeleverna som skattar sin hälsa som mycket eller ganska bra, jämfört med 72,6% bland högstadieeleverna. Totalt sett har gymnasieeleverna också ovanstående besvär oftare än vad högstadieeleverna har. Till exempel uppger 72,1% av de unga i gymnasiet att de upplever sig stressade minst en gång i veckan, jämfört med 61,1% hos de unga i högstadiet.

Sett till **undersökningsår** har ungdomarnas problem ökat. Det finns signifikanta skillnader mellan åren för alla ovanstående åkommor utom huvudvärk, däremot har även andelen som upplever huvudvärk regelbundet ökat. För alla åkommor ligger ökningen från 3,5 procentenheter till 12,7 procentenheter då vi tittar på frekvensen för minst en gång i veckan. Det som ökat mest är upplevd nedstämdhet minst en gång i veckan, som ökat från 35,7% 2015 till 48,4% 2018.

MAT OCH TRÄNING

De unga har fått svara på hur ofta de hoppar över frukost, lunch eller middag, samt hur ofta de tränar.

Övergripande kan vi se att det har skett en ökning från 2015 till 2018 gällande hur många som hoppar över frukost, lunch eller middag minst en gång i veckan. Den största förändringen visar sig gällande lunch, som visar en ökning med 7,4 procentenheter. Tjejer hoppar över måltider i större utsträckning än killar, och det är vanligare att gymnasieelever hoppar över måltider än högstadieelever.

Totalt är det 83,5% som tränar så att de blir andfådda eller svettas minst en gång i veckan, både i och utanför skolan. 44,3% av dem, tränar flera gånger i veckan och 25,5% tränar i stort sett varje dag. 7,7% av alla ungdomar uppger att de sällan eller aldrig tränar så att de blir andfådda eller svettiga.

F3. Hur ofta händer det att du hoppar över följande måltider?	Andel "Minst en gång i veckan" (%)	Bas	Signifikant högst för:		
			Kön	Årskurs	År
Frukost	38,4	985	T	Gy	18
Lunch	32,9	982	T		18
Middag/kvällsmat	17,6	975	T	Gy	18
F4. Hur ofta brukar du träna så att du blir andfådd eller svettas?	83,5	996	K	Hög	

Sett till **kön** är det vanligare bland tjejer att hoppa över måltider minst en gång i veckan. Jämförelsen för att hoppa över respektive måltid minst en gång i veckan ser ut på följande sätt; frukost, 44,4% av tjejerna och 33,3% av killarna, lunch, 36,0% bland tjejerna och 29,9% bland killarna och middag, 20,5% för tjejerna och 15,3% för killarna.

Sett till **årskurs** är det vanligare bland gymnasieelever än högstadieelever att hoppa över både frukost och middag minst en gång i veckan. 44,3% av de unga i gymnasiet hoppar över frukost minst en gång i veckan, jämfört med 33,1% av högstadieeleverna. 21,2% av de unga i gymnasiet hoppar över middag minst en gång i veckan jämfört med 14,5% av de unga i högstadiet.

Jämförs **undersökningssåren** så har andelen som hoppar över måltider minst en gång i veckan ökat. Att hoppa över frukost har ökat från 33,6% 2015 till 38,4% 2018, lunch från 25,5% 2015 till 32,9% 2018 och middag från 14,9% 2015 till 17,6% 2018.

Vad gäller träning är det fler killar än tjejer som tränar i stort sett varje dag. I jämförelsen mellan **könen** skiljer det sig närmare 13 procent mellan killarna och tjejerna som tränar varje dag, 31,5% för killarna jämfört med 18,9% för tjejerna. Tjejerna tränar i högre utsträckning flera gånger i veckan, 49,8% jämfört med 39,9% bland killarna.

Det skiljer sig även mellan **årskurserna**. Fler högstadieelever än gymnasieelever tränar minst en gång i veckan. 51,3% unga i högstadiet tränar flera gånger i veckan jämfört med 36,3% bland de unga i gymnasiet.

BRUK AV ANABOLA STEROIDER, CIGARETTER, SNUS OCH ALKOHOL

De unga har fått svara på om de brukat anabola steroider eller motsvarande, alkohol eller tobak.

Inledningsvis svarade de unga på om de brukat prestationshöjande medel såsom anabola steroider, vilket 4,1% av de svarande angav att de gjort.

	Andel "Ja" (%)	Bas	Signifikant högst för:		
			Kön	Årskurs	År
F5. Har du någon gång använt anabola steroider eller andra motsvarande prestationshöjande medel?	4,1	987	K		

För att titta på bruk av cigaretter, snus och alkohol har vi tagit fram frekvens för både bruk "minst en gång i veckan" och "minst en gång i månaden". Det finns vissa skillnader, där framförallt bruk av både folköl och stark-alkohol är vanligare bland killar och gymnasieelever. När vi tittar på bruk av ovanstående som förekommer "minst en gång i veckan" kommer stark-alkohol högst upp på listan och snus tätt där efter.

F6. Hur ofta brukar du...	Andel "Minst en gång i veckan" (%)	Andel "Minst en gång i månaden" (%)	Bas	Signifikant högst för:		
				Kön	Årskurs	År
röka cigaretter?	6,9	13,6	985		Gy	
snusa?	8,1	12,7	983	K	Gy	
dricka folköl?	4,2	12,3	980	K	Gy	
dricka starköl, starkcider, alkoläsk, vin eller sprit?	8,2	30,6	984	K	Gy	
F6c. Dricka så mycket alkohol att du känner dig full?	16,7	71,3	317	K		

När vi tittar på bruk av ovanstående som förekommer "minst en gång i veckan" kommer stark-alkohol högst på listan. En skillnad gällande bruk av stark-alkohol visas mellan **könen** där 10,1% av killarna uppger att de dricker minst en gång i veckan, jämfört med 6,3% av tjejerna. Här visas även en skillnad i **årskurs**; 12,8% av gymnasieeleverna brukar stark-alkohol minst en gång i veckan, jämfört med 4,2% av högstadijeleverna.

Även bruk av snus kommer högt bland det som brukas minst en gång i veckan. Här finns också en skillnad mellan **könen** där 10,7% av killarna uppger att de snusar minst en gång i veckan, jämfört med 5,2% av tjejerna. Sett till **årskurs** är det 14,3% av gymnasieeleverna som brukar snus minst en gång i veckan, jämfört med 2,7% av högstadijeleverna.

När vi tittar på bruk av ovanstående som förekommer "minst en gång i månaden" kommer stark-alkohol återigen högst på listan, där var tredje ungdom uppger att de dricker minst en gång i månaden. Det finns dock även här skillnader sett till **kön** och **årskurs**. 34,4% av tjejerna dricker minst en gång i månaden och 28,2% har angett "Någon eller några gånger i månaden" som svar, jämfört med killarna där motsvarande siffror är 27,2% respektive 17,1%. För årskurserna är

andelen gymnasieelever som dricker minst en gång i månaden 50,2% och 37,4% svarat att de dricker "Någon eller några gånger i månaden", jämfört med högstadieeleverna där motsvarande siffror är 13,2% respektive 9,0%.

Av de som uppger att de dricker alkohol minst en gång i månaden, är det 71,3% som uppger att de också dricker så pass mycket att de känner sig berusade. 16,7% av dessa uppger att de som brukar alkohol minst en gång i månaden uppger att de också blir berusade minst en gång i veckan och 4,1% i stort sett varje dag. Sett till **kön** uppger fler killar att de minst en gång i veckan dricker så att de känner sig berusade, 24,5% jämfört med 9,1% bland tjejerna. Tjejerna svarar i högre grad att de någon eller några gånger i månaden dricker så de blir berusade, 64,0% jämfört med 44,9% bland killarna.

De som svarat att de någon gång har brukat alkohol har även fått följdfrågor som handlar om huruvida de får dricka från sina föräldrar samt om hur de får tag på alkohol.

24,0% av ungdomarna uppger att de får dricka alkohol för sina föräldrar. Det vanligaste sättet att få tag på alkohol på är genom kompisar, kompisars syskon och sin partner. Det näst vanligaste sättet att få tag på alkohol på är genom en annan vuxen vilket 30,3% svarar. De unga har kunnat välja upp till tre alternativ för hur de får tag på alkohol.

	Andel "Ja" (%)	Bas	Signifikant högst för:		
			Kön	Årskurs	År
F7. Får du dricka alkohol för din/dina föräldrar?	24,0	970		Gy	18
F6b. Hur får du oftast tag på alkohol?					
Köper själv i affären	8,8	320	K		
Beställer på internet	1,9	320			
Handlar utomlands	0,9	320			
Tillverkar själv	4,7	320	K		
Får från mina föräldrar	14,1	320			
Tar från mina föräldrar utan att de vet om det	10,6	320		Hög	
Från syskon	10,3	320			
Från kompisar, kompisars syskon, flickvän/pojkvän/partner	54,7	320	T		
Från annan vuxen	30,3	320			18
På annat sätt	22,2	320		Hög	

Sett till **årskurs** är det mer förekommande bland de unga i gymnasiet än i högstadiet att de får dricka för sina föräldrar, 46,3% jämfört med 4,4%. Andelen som får dricka för sina föräldrar har också ökat mellan **undersökningsåren**, från 18,4% 2015 till 24,0% 2018.

Sett till **kön** är det något vanligare bland tjejer att få tag på alkohol genom kompisar, kompisars syskon och partner, 64,5% av tjejerna anger det jämfört med 43,9% hos killarna. Killarna köper oftare än tjejerna själv i affären, 14,9% jämfört med 3,0%. Det är ingen tjej som angett att de tillverkar alkohol själv jämfört med 9,5% av killarna.

Sett till **årskurs** svarar högstadiel elever i större utsträckning än gymnasieelever att de får alkohol genom att ta från sina föräldrar utan att de vet om det, 22,7% jämfört med 6,9%. Fler högstadiel elever uppger också att de får alkohol "på annat sätt", 30,7% jämfört med 19,6% av gymnasieeleverna.

Sett till **undersökningår** ser vi att andelen som får tag på alkohol genom en annan vuxen ökat, från 20,1% 2015 till 30,3% 2018.

NARKOTIKA

Vidare fick ungdomarna frågor om narkotika där de fått uppge om de brukat narkotika. De som svarat att de minst någon gång brukat någon typ av narkotika fick följdfrågor om vilken eller vilka typer av narkotika som de testat samt hur de fått tag på narkotika.

Totalt är det 7,4% som någon gång testat narkotika, vilka återfinns i något högre grad bland killar och bland gymnasieelever. De unga har kunnat välja flera alternativ för vilken typ av narkotika som de testat. Den mest förekommande narkotikan bland de som någon gång testat, är marijuana (cannabis), 64,4%. Tätt där efter kommer hasch, vilket hälften av alla som brukat narkotika har testat. Den tredje mest förekommande narkotikan är Ecstasy/LSD vilket närmare en fjärdedel av alla som brukat narkotika har testat.

Det vanligaste sättet som ungdomarna får tag på narkotika är genom någon person på orten (Mora). En fjärdedel uppger att de får från någon person på annan ort. De unga har kunnat välja flera alternativ för hur de får tag på narkotika.

	Andel "Ja" (%)	Bas	Signifikant högst för:		
			Kön	Års-kurs	År
F8. Har du någon gång använt narkotika?	7,4	992	K	Gy	
F8b. Vilken eller vilka typer av narkotika har du använt?					
Amfetamin	17,8	73		Hög	
Ecstasy/LSD	24,7	73	K		
GHB	13,7	73	K	Hög	
Hasch	50,7	73	K		
Heroin	16,4	73	K	Hög	
Kokain	17,8	73	K	Hög	
Marijuana (cannabis)	64,4	73			
Spice eller liknande rökmixer	15,1	73	K	Hög	
Sömnmedel eller lugnande läkemedel	20,5	73		Hög	
Annan narkotika	8,2	73			
Vet inte	8,2	73	T		

			Signifikant högst för:		
	Andel "Ja" (%)	Bas	Kön	Årskurs	År
F8c. Hur fick du/får du tag på narkotika?					
Från någon person här på orten	58,9	73			
Från någon person på annan ort (annan kommun eller stad)	24,7	73			
Beställer från internet	8,2	73			
Annat sätt	20,5	73		Gy	

Sett till **kön** sker bruk av narkotika i större utsträckning bland killar än tjejer. 8,8% killar svarar att de har testat narkotika minst en gång, motsvarande siffra för tjejer är 5,5%. De ungdomar som uppgett att de minst en gång brukat narkotika har fått följdfrågan om vilket typ av narkotika de testat. Det är genomgående fler killar än tjejer som svarar att de brukat olika typer av narkotika:

- 34,1% av killarna har brukat Ecstasy/LSD, jämfört med 7,7% av tjejerna.
- 20,5% av killarna har brukat GHB, jämfört med 0,0% av tjejerna.
- 59,1% av killarna har brukat Hasch, jämfört med 34,6% av tjejerna.
- 25,0% av killarna har brukat Heroin, jämfört med 0,0% av tjejerna.
- 25,0% av killarna har brukat Kokain, jämfört med 3,8% av tjejerna.
- 22,7% av killarna har brukat Spice eller liknande rökmixer, jämfört med 0,0% av tjejerna.

Fler tjejer än killar svarar att de inte vet vilken typ av narkotika de använt, 19,2% jämfört med 2,3%.

Sett till **årskurs** är det fler gymnasieelever än högstadiielever som testat narkotika, 12,4% jämfört med 2,9%. De ungdomar som uppgett att de minst en gång brukat narkotika har fått följdfrågan om vilket typ av narkotika de testat. Andelsmässigt är det genomgående fler högstadiielever än gymnasieelever som testat följande typer av narkotika:

- 40,0% av högstadiieleverna har brukat Amfetamin, jämfört med 12,1% av gymnasieeleverna.
- 40,0% av högstadiieleverna har brukat GHB, jämfört med 6,9% av gymnasieeleverna.
- 46,7% av högstadiieleverna har brukat Heroin, jämfört med 8,6% av gymnasieeleverna.
- 46,7% av högstadiieleverna har brukat Kokain, jämfört med 10,3% av gymnasieeleverna.
- 40,0% av högstadiieleverna har brukat Spice eller annan rökmixer, jämfört med 8,6% av gymnasieeleverna.
- 46,7% av högstadiieleverna har brukat Sömnmedel eller annat lugnande, jämfört med 13,8% av gymnasieeleverna.

Sett till **årskurs** är det fler gymnasieelever som får tag på narkotika på annat sätt, 25,9% jämfört med 0,0% av högstadiieleverna.

8,2% har angivit **"Annan narkotika"** och där har de svarande kunnat ange ett eget svar. Här har svar som Lean (receptbelagd hostmedicin), svamp, bensin, ADHD/AD-piller och Meth angivits som ytterligare drogtyper.

AVSLUTANDE REFLEKTIONER OCH ANALYS – HÄLSA

Ungdomars hälsa är viktig att tillgodose då barn- och ungdomstiden har stor betydelse för både den psykiska och fysiska hälsan genom hela livet. Genom att göra insatser som främjar ungdomars hälsa kan vi få friskare befolkning som gynnar samhället ur ett folkhälsoperspektiv.

I 2018 års Lupp-resultat kan vi se att unga mår dåligt och att det framförallt gäller tjejerna. En extra utmaning visas i ungdomars upplevda stress, nedstämdhet och sömnsvårigheter. Detta är en samhällsutmaning – vilka svar kan Lupp ge och vilka svar kan den inte ge? Följande analysavsnitt fokuserar på stress och psykisk ohälsa, främst kopplat till skolan men vi vill understryka att det är viktigt med ett helhetsgrepp när man hanterar och gör insatser. Vi belyser också ungdomars mat- och träningsvanor samt ANDT-användning.

Unga mår dåligt, men tjejer ännu sämre

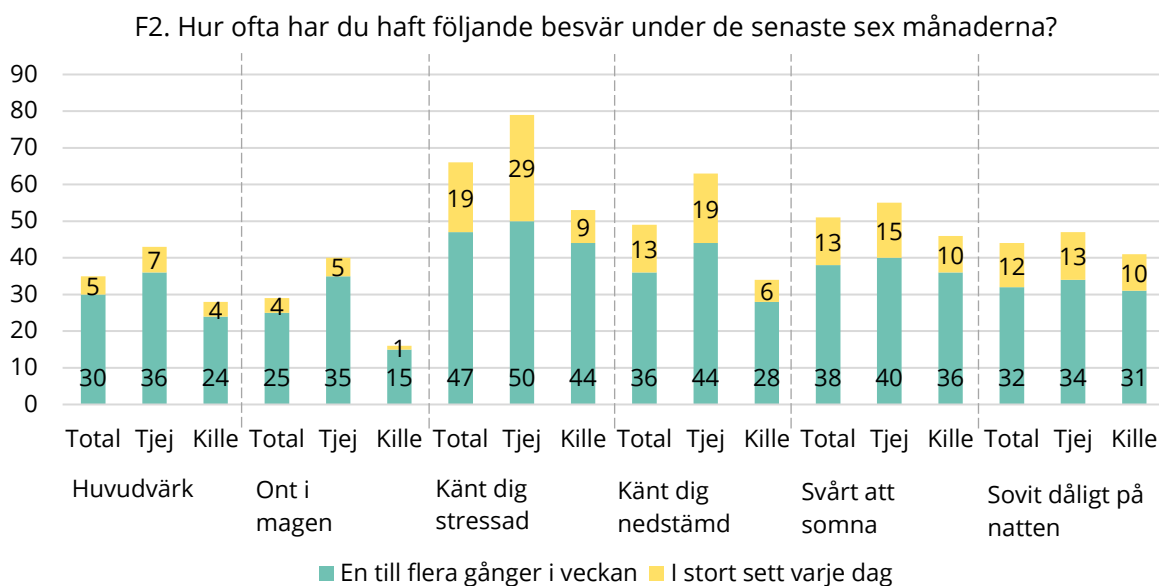
På en femgradig skala uppskattar ungdomarna sin hälsa till ett medelvärde av 3,8 och det finns signifikanta skillnader både sett till **kön, årskurs och undersökningsår**. Killarna uppskattar sin hälsa som bra eller mycket bra i större utsträckning än vad tjejerna gör. Högstadiееleverna mår bättre än gymnasieeleverna och man mådde bättre 2015 än 2018.

Totalt upplever 68,5% av ungdomarna i Mora sin hälsa som ganska eller mycket bra. Men det är stor skillnad mellan könen. Endast 18% av tjejerna upplever sin hälsa som mycket bra jämfört med 38,6% av killarna. När vi lägger till de som uppskattar sin hälsa som ganska bra uppgår tjejerna till 57,1%, jämfört med 80,1% av killarna.

Det finns också en skillnad mellan årskurserna där de äldre uppskattar sin hälsa sämre än de yngre. Det är 63,9% av gymnasieeleverna som uppskattar sin hälsa som mycket eller ganska bra, jämfört med 72,6% bland högstadiееleverna.

Stress bland unga

Upplagd stress är en stor ohälsfaktor och tittar vi på ungas upplevda stress är det någonting som sticker ut i årets Lupp-resultat. Det är 66,2% av alla ungdomar som minst en gång i veckan känt sig stressade under de senaste sex månaderna, varav 19,2% har känt sig stressad varje dag. Moras resultat vad gäller stress sticker inte ut, utan går i linje med rikssnittet som visar att 17,9% av alla unga känner stress varje dag.⁴²

⁴² Egen resultatbearbetning av samtliga genomförda LUPP 2018

Bland tjejerna är det en tredjedel, 29%, som känt sig stressade i stort sett varje dag det senaste halvåret jämfört med 9% av killarna. Lupp-resultatet visar även att tjejerna har hög frekvens på sömnsvårigheter, nedstämdhet, magont och huvudvärk. Men killarna har också oroväckande hög frekvens på sömnsvårigheter.

Sömnsvårigheter och nedstämdhet hos alla ungdomar har ökat sedan senaste undersökningen. Upplevd nedstämdhet minst en gång i veckan har ökat med närmare 13 procentenheter, från 35,7% 2015 till 48,4% 2018. Även här är skillnaden mellan könen stor. Tjejer upplever nedstämdhet minst en gång i veckan i betydligt högre frekvens än killarna, 82% jämfört med 40% och varje dag 19% jämfört med 6%. Vad gäller besvär av andra åkommor såsom huvudvärk och magont är även det överrepresenterat hos tjejerna och tittar man på gruppen som uppger att de har alla ovanstående åkommor i stort sett varje dag är även här tjejernas frekvens betydligt högre.

➔ Varför är skillnaden mellan könen så stor?

Det är väl känt att olika typer av sömnstörningar är vanligt bland personer med stressrelaterad ohälsa⁴³ och att fler tjejer lider av psykisk ohälsa.⁴⁴ Sömnstörningar förekommer ofta tidigt i stressrelaterade sjukdomsförlopp och är viktigt att behandla för att undvika att symtomen leder till allvarligare stressrelaterad ohälsa. Sömnen är så viktig för oss, det är när vi sover som bland annat viktiga hormoner bildas samtidigt som kroppens produktion av stresshormoner minskar. När vi inte sover ordentligt kan vi ganska lätt ledas in i en ond cirkel av upplevd stress som i sin tur skapar fler eller svårare sömnsvårigheter. Sömnsvårigheter bidrar ofta i sin tur till oro, ångest och nedstämdhet.⁴⁵ Det kan vara svårt att hitta "boven" i dramat. Vad är hönan och vad är ägget? Är dessa tjejer nedstämda och stressade p.g.a. något vi ännu inte identifierat? Eller är det på grund av att de har sömnsvårigheter?

Stress och skärmtid

Annan orsak till stress och nedstämdhet kan också vara kopplat till att ständigt vara uppkopplad. En påverkansfaktor kan vara just barn och ungas skärmtid samt högt användande av sociala medier. Studier pekar på ett samband mellan mobilanvändning och psykiska besvär, och man har hittat samband mellan hög användning av datorer och mobiltelefoner, och sömnsvårigheter och depressionssymptom. De flesta studier som hittills genomförts har enbart kunnat fastställa att det finns ett samband, och tyvärr inte vad sambandet egentligen beror på. I ett exempel på en studie som genomförts har man studerat sambandet mellan skärmtid i stillasittande och depression hos barn och ungdomar. Resultatet visar att lång skärmtid kan leda till depression hos unga men att det är stillasittandet, snarare än skärmen, som ökar risken för depression. Studien visar också att det inte är skärmtiden som ökar risken för depression utan vad unga "gör på skärmen".⁴⁶

Inga tydliga råd och rön finns att tillgå om ungas ökade stress och ökade skärmtid, men vi kan endast hålla med många experter på området och konstatera att mer utredning och forskning

---

⁴³ FYSS Kapitel STRESS 2016-12 http://www.fyss.se/wp-content/uploads/2017/09/FYSS-kapitel_FA_Stress_FINAL_2016-12.pdf (Hämtad: 2019-03-08)

⁴⁴ Skillnader i positiv psykisk hälsa bland skolungdomar. Analys utifrån Liv och hälsa ung undersökningsåren 2014 och 2017. Folkhälsomyndigheten

⁴⁵ Sömn www.1177.se

⁴⁶ Liu M, Wu L, Yao S. Dose-response association of screen time-based sedentary behaviour in children and adolescents and depression: a meta-analysis of observational studies. Br J Sports Med. Epub 9 nov 2015. doi: 10.1136/bjsports-2015-095084

krävs.⁴⁷ Internetanvändning, uppkoppling, skärmtid och framförallt förhållningssättet till vår teknik är ett område som i dagsläget inte är med i Lupp-undersökningarna, och vi ser att detta är något som skulle vara intressant att undersöka vidare. Har tekniken tagit kommandot över ditt användande och förhållningssätt, eller har du kommandot?⁴⁸

Stress i skolan

Det är stor skillnad mellan könen när det gäller upplevd ohälsa i form av huvudvärk, magont, nedstämdhet och sömnsvårigheter. Betydligt fler tjejer har upplevt sömnsvårigheter (svårt att somna samt sovit dåligt under natten) och nedstämdhet varje dag de senaste sex månaderna jämfört med killarna.

Många studier visar att ungdomars stress och ohälsa är kopplad till skolan, och att tjejer och killar stressas av olika saker. Tjejer och killar verkar ha olika strategier för att nå framgång. Tjejer är mer fokuserade på skolarbetet i sin strävan, medan killar i högre utsträckning försöker bli lyckosamma på fritiden. Tjejer och killar kan därmed behöva olika stöttning i sin ohälsa. Tjejer är i särskilt behov av stöd i att prioritera fysisk aktivitet, medan killar i högre utsträckning behöver stöd och uppmuntran att ta sig an skolarbetet.⁴⁹ Detta kan vara bra att bära med sig när man tittar på hur skolans hälsofrämjande arbete ska utformas. En annan avhandling belyser skolan som en social arena och den stress som kan vara kopplad till att på den arenan vara lagom perfekt.⁵⁰ Ohälsa som rör det sociala spelet är svår att hantera, och det kan vara bra att arbeta med de sociala relationerna i skolan.

Mat och träning

Övergripande kan vi se att det har skett en ökning från 2015 till 2018 gällande hur många som minst en gång i veckan hoppar över frukost, lunch och middag. Den största förändringen visar sig gällande lunch som ökat med 7,5 procentenheter. Denna ökning visar sig främst bland tjejerna och de som går på gymnasiet. Hur kommer det sig att drygt en tredjedel (35%) av gymnasieeleverna hoppar över lunch minst en gång i veckan? Kan valet att hoppa över skollunchen minst en dag i veckan ha att göra med ohälsa? Stress? Eller bara att maten helt enkelt inte är god? Hur ser ungdomarnas matvanor ut en vanlig vecka? Det hade varit intressant att undersöka mer detaljerat kring det.

Totalt är det 83,5% som tränar så att de svettas minst en gång i veckan, och det är 44,3% som uppger att de gör det flera gånger i veckan. Antal ungdomar som svettas eller blir andfådda i Mora ligger i linje med hur det ser ut nationellt. Men skillnaden mellan killar och tjejer skiljer sig

---

⁴⁷ Kortversion av Varför har den psykiska ohälsan ökat bland barn och unga i Sverige? Utvecklingen under perioden 1985 - 2014. Folkhälsomyndigheten.

⁴⁸ Anders Hansen, psykiatrikern och överläkaren bakom Hjärnstark, har nu tagit sig an hur våra hjärnor egentligen påverkas av digitaliseringen med boken Skärnhjärnan. <https://www.svtplay.se/video/20676228/skavlan/skavlan-var-2019-intervjuerna-sasong-2-anders-hansen-darfor-ar-vi-sa-besatta-av-vara-mobiler> Boken Skärnhjärnan: hur en hjärna i osynk med sin tid kan göra oss stressade, deprimerade och ångestfyllda. Anders Hansen. Svenska, 2019-03-01.

⁴⁹ Hiltunen, Linda (2017). Lagom perfekt: erfarenheter av ohälsa bland unga tjejer och killar. Diss. Vaxjö: Linnéuniversitetet, 2017, Lund: Arkiv förlag.

⁵⁰ Wilhsson, Marie (2017) Ungdomars strävan mot att lyckas nå framgång i livet – skolan som hälsofrämjande arena. förlag <http://www.diva-portal.org/smash/get/diva2:1113234/FULLTEXT01.pdf>

bara markant här till skillnad från det nationella snittet och andra kommuner i länet där killar tränar i större utsträckning än tjejer. 83,4% av tjejerna jämfört med 83,6% av killarna i Mora, tränar minst en gång i veckan. Det är dock fler killar som uppgett att de tränar i stort sett varje dag (31,5%) jämfört med tjejerna (18,9%). Men fler tjejer (49,8%) än killar (39,9%) har angivit att de tränar flera gånger i veckan. Det är intressant att titta på siffrorna i relation till att tjejerna mår sämre än killar. Tjejerna mår sämre och känner mer stress än killarna, men de tränar inte särskilt mycket mindre.

Önskvärt och intressant att ha med i kommande Lupp-undersökningar är just mer specifikt kring vad som menas med att bli andfådd och svettig. Är det idrottslektionen i skolan? Är det en aktiv fritid? Eller att man cyklar hem från skolan? Vilken definition finns på träning och vad tolkas in i "att bli andfådd eller svettas minst en gång i veckan"? Kan alla respondenter få samma definition på fysisk aktivitet, t, ex, den från FYSS?

ANDT-användning

Ungdomars bruk av alkohol, narkotika och tobak (ANDT) ser olika ut beroende på var man befinner sig i landet. Totalt sett har konsumtion av alkohol, cigaretter, snus och narkotika successivt minskat, sedan CAN (Centralförbundet för alkohol- och narkotikaupplysning) började mäta 1978. Men det skiljer sig som sagt mellan länen. I Jönköpings län är ANDT-användningen lägre i relation till andra län, medan det i Jämtland eller på Gotland är en högre ANDT-användning. För att kunna jämföra länen har CAN tagit fram ett indexvärde, med ett medel om 100 (indexvärdet visar länets placeringar i relation till varandra). Här ligger Jönköping på 85 medan Gotland och Jämtland ligger på 122 och 111. Dalarnas län ligger på 100, alltså precis på medel.⁵¹

Indexjämförelsen visar att ANDT-användning bland ungdomar i Dalarna har ökat från förra mätningen (2012–2016) då medel låg på 98. Gällande Dalarna är det också vissa skillnader mellan åldrarna där högstadiееlever (årskurs nio) har ett medel på 116 och gymnasieelever (åk 2) ett medel på 103. Dalarna har haft en något "mindre gynnsam utveckling" jämfört med andra län och statistiken visar inte samma minskning i ANDT-användning bland ungdomar som för resten av landet.⁵² Utifrån denna bakgrund är det intressant att se hur det ser ut lokalt i Mora kommun och hur ungdomars bruk av alkohol och narkotika ser ut.

Alkoholvanor

När vi tittar på bruk som förekommer "minst en gång i månaden" kommer även då stark-alkohol högst på listan, där var tredje ungdom uppger att de dricker minst en gång i månaden. Det finns dock skillnader sett till **årskurs** där 23,6% av gymnasieeleverna uppger att de brukat stark alkohol minst en gång i månaden, jämfört med 7% av högstadiееleverna.

Av de som uppger att de dricker alkohol minst en gång i månaden, är det 71,3% som uppger att de också dricker så pass mycket att de känner sig berusade. 16,7% av dessa uppger att de brukar alkohol minst en gång i månaden uppger att de blir berusade minst en gång i veckan och 4,1% i stort sett varje dag. De ungas bruk av alkohol i Mora ligger på samma nivå som för övriga Sverige.⁵³

---

⁵¹ CAN (2018) *Från Norrbotten till Skåne – ANDT-användning bland skolungdomar i länen 1978-2018*

⁵² CAN (2018) *Från Norrbotten till Skåne – ANDT-användning bland skolungdomar i länen 1978-2018*

⁵³ Egen resultatbearbetning av samtliga genomförda LUPP 2018

Det vanligaste sättet att få tag på alkohol, både bland Moras ungdomar och nationellt, är genom kompisar, kompisars syskon eller genom sin partner. Det är något vanligare att tjejer får tag på alkohol på detta sätt. Den totala andelen som får tag på alkohol på det sättet har varken ökat eller minskat sedan senaste undersökningen 2015. Däremot har alternativet "från annan vuxen" ökat från 20,1% 2015 till 30,3% 2018. Ett sätt som inte återfinns i Lupp-enkätens alternativ är exempelvis är langning via sociala medier vilket är en ny trend, där unga relativt enkelt får tag på alkohol via olika konton på Instagram, Snapchat eller Kik.⁵⁴ Möjligen täcks detta in i ökningen av "från annan vuxen".

På nationell nivå har ungas bruk av alkohol minskat och ligger nu på historiskt låga nivåer, och det är allt färre som har en tidig alkoholdebut. Exempelvis har andelen ungdomar som varit berusade innan 13 års ålder minskat med cirka 16 procentenheter från 2000 till 2017 och är nu nere på 4%. Det blir också allt färre ungdomar som, när de väl dricker, dricker stora mängder alkohol.⁵⁵ Det visas dock inte i Moras Lupp-resultat där man inte kan urskilja några förändringar i bruk av alkohol och alkoholvanor. Vad beror detta på?

Narkotikavanor

Totalt är det 7,4% Moras ungdomar som någon gång brukat narkotika, och det är 5% som brukat narkotika flera gånger. Dessa siffror är något högre än det nationella snittet där 6,6% minst en gång brukat narkotika, och 1,6% brukat flera gånger. Narkotikabruket bland Moras ungdomar har ökat markant sedan förra undersökningen. 2015 uppgav 41 ungdomar att de en eller flera gånger brukat narkotika, medan 73 ungdomar angav det i årets undersökning. Vad beror detta på?

Bland de 73 ungdomar i Mora som uppger att de brukat någon typ av narkotika är hasch och marijuana (cannabis) den mest förekommande, vilket går i linje med övriga landet.⁵⁶ Internationellt, och i Sverige är cannabis (förutom alkohol) den vanligaste drogen. I en studie uppgav omkring 2,5% vuxna att de under de senaste 12 månaderna använt cannabis och ungefär 5% gav samma svar bland de unga.⁵⁷ Utifrån ett internationellt perspektiv har Sverige en lägre andel som brukar cannabis, i alla målgrupper.⁵⁸

---

⁵⁴ CAN (2018) *Från Norrbotten till Skåne – ANDT-användning bland skolungdomar i länen 1978-2018*

⁵⁵ Ungdomars drickande förr och nu <https://www.iq.se/fakta-om-alkohol/ungdomars-drickande-forr-och-nu> (Hämtad: 2019-03-21) & CAN, Skolelevers drogvanor 2017

⁵⁶ Egen resultatbearbetning av samtliga genomförda LUPP 2018

⁵⁷ Hälsa på lika villkor. Webtabeller; Narkotikavanor, nationella resultat och tidsserier 2015. Folkhälsomyndigheten.

⁵⁸ Björn Hibell et.al (2012) The 2011 ESPAD Report. *Substance Use Among Students in 36 European Countries*. The Swedish Council for Information on Alcohol and other Drugs (CAN). The European Monitoring Centre for Drugs and Drug Addiction (EMCDDA), Council of Europe, Co-operation Group to Combat Drug Abuse and Illicit Trafficking in Drugs (Pompidou Group) & The European Monitoring Centre for Drugs and Drug Addiction (EMCDDA), <http://www.emcdda.europa.eu/data/stats2015>

ARBETE

Nedan presenteras resultatet för området arbete. Det behandlar områden som frågar om ungdomars möjlighet till sommar- och extrajobb samt om de vill starta eget företag i framtiden.

Totalt sett är det fem av tio ungdomar i Mora kommun som har ett extrajobb och hälften hade ett sommarjobb i somras. Noterbart är att ytterligare 11,5% har sökt men ej fått något sommarjobb och att strax under hälften av alla unga, 46,1%, gärna skulle vilja ha ett extrajobb.

För att få ett sommarjobb har ungdomarna framförallt fått hjälp av någon i den egna familjen, vilket 31,7% svarat. Att få sommarjobb genom att själv kontakta arbetsplatsen är också vanligt, vilket 28,2% har svarat. Det är 24,4% som fått sommarjobb genom kommunen. De unga har kunnat välja flera alternativ för hur de fick sitt sommarjobb.

Frågan om man skulle kunna tänka sig att starta företag i framtiden har bara ställts till gymnasieeleverna. Resultatet visar att det är 4,7% av gymnasieeleverna som redan startat företag och ytterligare 50,1% som kan tänka sig att starta i framtiden.

	Andel "Ja" (%)	Bas	Signifikant högst för:		
			Kön	Års-kurs	År
G1. Har du något extrajobb just nu?	20,8	992		Gy	18
G2. Hade du ett sommarjobb i somras?	50,1	991	T	Gy	18
G2b. Hur fick du ditt sommarjobb?					
Genom någon i min egen familj	31,7	496	K	Hög	
Genom någon annan släkting eller person jag känner	23,8	496		Hög	
Genom arbetsförmedlingen	2,4	496			
Genom kommunen	24,4	496	T	Gy	
Sökte utannonserad tjänst	4,2	496			
Kontaktade själv arbetsplatsen	28,2	496	T	Gy2	
På annat sätt	7,3	496			
G3. Skulle du kunna tänka dig att starta eget företag i framtiden?					
Jag har redan startat ett företag	4,7	467			
Ja	50,1	467	K	-	

Sett till **kön** är det fler tjejer än killar som hade ett sommarjobb i somras, 53,8% jämfört med 46,5%. Killarna har däremot i högre grad än tjejerna redan startat företag eller vill starta företag i framtiden. 6,8% av killarna har ett företag, jämfört med 2,7% av tjejerna, och 56,8% av killarna kan tänka sig att starta ett eget företag i framtiden, jämfört med 43,0% av tjejerna.

Hur de unga har fått sitt jobb skiljer sig mellan könen. Killar har i högre grad än tjejerna fått sommarjobb genom någon i sin egen familj, 41,1% jämfört med 24,1%. Tjejerna har i högre grad än killarna fått sommarjobb genom kommunen eller genom att själv ta kontakt med arbetsplatsen. 28,5% tjejer jämfört med 19,9% killar fick sommarjobb via kommunen. 34,0% tjejer jämfört med 21,2% killar sökte själva upp arbetsplatsen för att få sommarjobb.

Sett till **årskurs** är det vanligare bland gymnasieeleverna att ha såväl extrajobb som sommarjobb. Det är 29,8% av gymnasieeleverna jämfört med 12,8% av högstadieeleverna som har ett extrajobb. När det gäller sommarjobb var det 77,4% som hade ett sommarjobb jämfört med 25,9% av högstadieeleverna.

Högstadieeleverna har i högre grad än gymnasieeleverna fått jobb genom familjen eller annan släkting. 46,3% av högstadieeleverna har fått jobb genom sin egen familj jämfört med 26,1% av gymnasieeleverna. 39,0% av de unga i högstadiet jämfört med 18,1% av de unga i gymnasiet har fått jobb genom någon annan släkting eller person de känner.

Gymnasieeleverna har i högre grad än högstadieeleverna fått jobb via kommunen eller genom att själv kontakta arbetsplatsen. 33,6% av gymnasieeleverna har fått jobb genom kommunen medan ingen högstadieelev har fått det. 32,5% av de unga i gymnasiet fick jobb genom att kontakta arbetsplatsen, jämfört med 16,9% bland de unga i högstadiet.

Sett till **undersökningsår** är det fler som har ett extrajobb 2018, 20,8% jämfört med 16,1% 2015. Detsamma gäller frågan om sommarjobb, 2018 svarar 50,1% att de hade ett sommarjobb i somras jämfört med 45,2% 2015. Andelen som sökt utan att lyckas har ökat från 7,7% till 11,5% 2018.

AVSLUTANDE REFLEKTIONER OCH ANALYS – ARBETE

Intresset för sommarjobb och extraarbete

Arbete för ungdomar handlar ofta om möjlighet till sommarjobb och/eller extraarbete. Luppresultatet för Mora kommun visar på ett stort intresse för såväl extrajobb som sommarjobb. Det är 20,8% som har extrajobb just nu och 46,1% av ungdomarna som vill ha men inte har. 50,1% av ungdomarna hade sommarjobb i somras. Detta kan jämföras med nationella snittet som ligger på 20,8% som har extrajobb och 42,2% som hade sommarjobb i somras. Det är med andra ord något fler ungdomar i Mora kommun som hade sommarjobb i somras och exakt lika stor andel som har extrajobb jämfört med det nationella snittet.

Resultatet visar att det är vanligare med såväl extrajobb som sommarjobb bland gymnasieeleverna. Hur ser kommunens erbjudande avseende sommarjobb ut? Riktas sig de kommunala sommarjobben enbart till gymnasieelever? Konstateras kan att det en större andel av gymnasieeleverna som själva söker sommarjobb, via kommunen, via utannonserade tjänster och/eller att de själva söker upp möjliga arbetsplatser. Det finns signifikanta skillnader till att högstadieelever i högre grad får jobb via familj (46,3% jämfört med 26,1%), släkt och vänner (39% jämfört med 18,1%). Det är naturligtvis positivt att högstadieeleverna kommer ut på arbetsmarknaden via dessa nätverk, men värt att fundera över är de som inte har informella nätverk, med familjemedlemmar eller släktingar som har möjlighet att erbjuda arbete över sommaren. Hur kan dessa ungdomar få erfarenhet och kunskap om arbete som de elever som har ett bra nätverk kan få?

MUCF har under 2016/17 kartlagt ungas möjligheter till etablering inom arbetslivet och resultatet visar på stora skillnader mellan olika grupper. Svårast till etablering har nyanlända, kortutbildade samt personer med funktionsnedsättning, både psykisk och fysisk. Och sämst är det för den gruppen unga som varken arbetar eller studerar, kallad NEET (Youth not in employment, education or training). Samtidigt med detta har konsekvenserna för att inte klara av övergången

från skola till arbete blivit mer allvarliga än tidigare, menar MUCF. Forskning visar att för att minska skillnaderna inom gruppen ungdomar och minska andelen unga i NEET-gruppen, måste insatser i tidiga åldrar sättas in. Vad kommunen kan göra för insatser är enligt forskning inte helt på det klara, och en del insatser som har gjorts i Sverige har visat sig inte vara tillräckligt verkningsfulla. En insats som MUCF lyfter i sin rapport om ungas etablering i arbetslivet är att erbjuda arbetsplatsförlagd utbildning och/eller sommarjobb i tidiga åldrar som enligt studier signifikant minskar andelen unga i NEET-gruppen (16–29 år) och underlättar ungas etablering i arbetslivet.⁵⁹

Att tidigt etablera kontakt med skola och arbetsliv kan bidra till att fler ungdomar känner sig säkra med sitt gymnasieval, att färre ungdomar hamnar i NEET-gruppen och att fler ungdomar på så sätt fullföljer sin gymnasieutbildning. När får högstadiel elever i Mora kommun kontakt med arbetslivet? Hur ser kontakten ut? Hur fungerar till exempel praktik i Mora kommun? Vilka får praktikplatser och hur fördelas de? Hur vanligt är det att högstadiel eleverna använder egna nätverk, eller kommunens erbjudande för att finna praktikplats? Hur kan skolan stödja elever som saknar nätverk för att komma in på arbetsmarknaden via praktik och/eller sommarjobb?

Egenföretagande

Vad gäller eget företagande ligger intresset för att i framtiden starta ett eget företag på 50,1% vilket är nästan exakt samma siffra som 2015. Andelen som redan har startat eget är också den samma som 2015. Undersökningen visar dock att det finns en signifikant skillnad mellan **könen** på vem som kan tänka sig starta eget företag i framtiden. 56,8% av killarna kan tänka sig det och 43% av tjejerna. 6,8 % av killarna har redan startat eget företag respektive 2,7% av tjejerna. Intresset för att i framtiden starta eget företag bland unga ligger på ungefär samma nivå som för allmänheten i stort, där 47 procent kan tänka sig att starta eget företag i framtiden. Däremot är intresset något lägre jämfört med gruppen 18 – 30 åringar där 66 procent kan tänka sig att starta eget företag i framtiden.⁶⁰ Att det finns intresse för att driva eget företag är positivt, då egenföretagare och entreprenörer är viktiga för såväl Dalarna som för Mora kommun. Hur hänger intresset för egenföretagande samman med satsningar vad gäller Ung Företagsamhets utbildningskoncept UF-företagande?

Ung Företagsamhet i Dalarna satte för två år sedan upp målet att Dalarna ska vara Sveriges bästa region för unga företagsamma människor 2021. Vid årsskiftet 2018/19 driver över 1 000 elever UF-företag, vilket är en ökning med 37% för de senaste två åren. Totalt sett kommer 32% av alla gymnasieelever som tar studenten sommaren 2019 ha drivit UF under sin gymnasietid. Målsättningen är att 50% av alla ungdomar i Dalarna ska ha drivit UF under sin gymnasietid. Vid en intervju med UFs regionansvarige, Thomas Agneteg, framkommer att flera kommuner i Dalarna har satt upp som mål att låta alla ungdomar driva UF under gymnasietiden. Färska statistik från Svenskt Näringsliv⁶¹ visar på att Dalarna har rikets nionde starkaste företagsamhet där måttet är andelen företagsamma personer av befolkningen (16–74 år). Det är 11,8% av 16–74-åringarna som är företagsamma (Sverige totalt 12,4%). När det gäller åldersgruppen 16–34 år ligger Dalarna på åttonde plats i Sverige. Det är 4,9% av 16–34-åringarna som är företagsamma (Sverige totalt: 5,4%). Thomas Agneteg tror att politikens positiva inställning till UF kommer möjliggöra att fler ungdomar får chansen att testa på att driva företag, vilket på sikt kan bidra till att andelen företagsamma personer kommer att öka.

⁵⁹ MUCF (2017) *Ungas etablering i arbets- och samhällslivet*, Fokus 17:1

⁶⁰ Tillväxtverket (2017) Entreprenörskapsbarometern 2016, <https://tillvaxtverket.se/vara-tjanster/publikationer/publikationer-2016/2016-11-17-entreprenor-skaps-barometern-2016.html> (Hämtad: 2018-04-12)

⁶¹ Svenskt Näringsliv (2019) Företagsamheten 2019 Dalarnas län

När det gäller andel företagsamma i Mora kommun ligger siffran på 12,6% (16–74 år), en ökning med 0,2% sedan 2017. Andelen företagsamma i målgruppen 16–34 år är 5,0% i Mora. Svenskt Näringslivs rapport visar även att nyföretagsamheten har ökat i Dalarna totalt sett (8,8% vilket ska jämföras med 10,2 på nationell nivå) och framförallt bland unga. I den nu föreliggande mätningen är 10,4% av de unga i Mora (16–34 år) nyföretagsamma (Sverige totalt 11,3%). Nyföretagsamheten i Mora kommun är 8,3% i målgruppen 16–74 år, vilket är en minskning med 0,2 procentenheter. Noterbart är att andelen äldre företagsamma personer är hög i Mora kommun, 24,9% av kommunens invånare över 64 år är företagsamma. Därmed kan det vara relevant att arbeta med generationsskiftesrelaterade frågor.

Att driva ett UF-företag under ett år är en lärorik process och det är många av de ungdomar som genomgått ett år med företagande som också är sugna på att driva eget i framtiden. Långsiktiga studier visar att de som någon gång under skolåren drivit ett UF-företag senare i livet startar fler företag med bättre lönsamhet samt att de generellt sett har lättare att etablera sig på arbetsmarknaden, jämfört med ungdomar som inte drivit UF-företag.⁶² Man kan resonera om för- och nackdelar med UF-företagande men faktum är att det, tillsammans med i övrigt ett gott företagsklimat, kan stimulera till framtida entreprenörer. En kommun som vill se en högre andel företagare bör verka för att en ökad andel gymnasiestudenter får möjlighet att genomgå UF-utbildning. Detta sett i ljuset av att kommuner som samarbetar med utbildningsväsendet och näringslivet, och har en strategisk näringslivsutveckling i större utsträckning skapar fler arbeten, och att invånare stannar kvar eller väljer att flytta tillbaka till sin hemkommun.⁶³

Hur kan ytterligare insatser göras för att öka intresse för entreprenörskap och egenföretagande?
Hur kan fler få möjligheten att genomgå exempelvis UF-utbildning?

---

⁶² Ung företagsamhet, *Ung företagsamhet ger resultat*, https://ungforetagsamhet.se/sites/ungforetagsamhet.new/files/ung_foretagsamhet_ger_resultat.pdf (Hämtad: 2018-04-06); Wallen, Fabian (2016) *Studie om företagande och UF på regionnivå*. Ung företagsamhet.

https://ungforetagsamhet.se/sites/ungforetagsamhet.new/files/studie_om_foretagande_och_uf_p_a_regionniva_2.pdf (Hämtad: 2019-03-08)

⁶³ Ung företagsamhet, *Vår utbildning ger resultat*, <https://ungforetagsamhet.se/om-oss/var-utbildning-ger-resultat> (Hämtad: 2019-03-08)

FRAMTID

Nedan presenteras resultatet för området framtid. Det behandlar områden som fångar vad ungdomar vill göra efter grundskola och gymnasium, om och varför de vill flytta från orten samt vad som är bäst med att bo i Mora.

HÖGSTADIEELEVERNA VILL STUDERA EFTER GRUNDSKOLAN

Majoriteten av högstadieeleverna, 77,9%, vill läsa en gymnasieutbildning direkt efter högstadiet. 45,3% vill läsa på gymnasiet i den kommun de bor i och 32,6% vill läsa i en annan kommun.

På frågan om de tror att de kommer läsa vidare efter grundskolan, direkt eller senare, svarar 80,2% att de tror det. Övriga svarar i störst utsträckning att de inte vet om de kommer läsa vidare efter gymnasiet.

Av de som tror att de kommer läsa vidare efter grundskolan vill drygt en tredjedel läsa studieförberedande program på gymnasiet, medan en femtedel svarar att de kommer välja ett yrkesförberedande program. Andelen som är osäkra på programinriktning uppgår till cirka en tredjedel av högstadieeleverna.

H1. Vad skulle du helst vilja göra direkt efter grundskolan?	Andel "Ja" (%)	Bas	Signifikant högst för:		
			Kön	Års-kurs	År
Gå på en gymnasieutbildning	77,9	525	T	-	
Börja jobba	5,1	525	K	-	
Vet inte	11,0	525	K	-	

Det finns skillnader utifrån **kön** på frågan vad eleverna helst vill göra direkt efter skolan. Det är 83,4% av tjejerna och 73,1% av killarna som vill läsa en gymnasieutbildning direkt efter grundskolan. Det är fler killar än tjejer som vill börja jobba, 6,8% jämfört med 3,6% av tjejerna. Det är även fler killar än tjejer som svarar att de inte vet vad de helst vill göra direkt efter grundskolan, 12,9% jämfört med 8,5% av tjejerna.

H2. Tror du att du kommer läsa vidare efter grundskolan (direkt eller senare)?	Andel Ja (%)	Bas	Signifikant högst för:		
			Kön	Års-kurs	År
Ja, studieförberedande program på gymnasiet	32,2	521		-	18
Ja, yrkesförberedande program på gymnasiet	19,6	521	K	-	18
Ja, gymnasiet men är osäker på vilken programinriktning jag ska välja	28,4	521	T	-	15
Nej, jag tror inte jag kommer läsa vidare efter grundskolan	1,7	521		-	
Vet inte	18	521		-	

Totalt uppger 80,2% att de direkt eller senare kommer läsa vidare på en gymnasieutbildning efter grundskolan. Osäkerheten om vilket program man ska läsa på gymnasiet är stor, 28,4% av ungdomarna svarar att de är osäkra på vilken programinriktning de ska välja.

Sett till **kön** är andelen som tror att de kommer läsa vidare efter grundskolan något högre bland tjejerna än killarna, 81,4% jämfört med 79,7%. Störst skillnad föreligger vad gäller de som svarar att de tror att de ska läsa vidare, men är osäkra på programinriktning. 33,6% av tjejerna och 23,0% av killarna. Fler killar än tjejer tror att de kommer läsa ett yrkesförberedande gymnasieprogram, 23,8% jämfört med 16,2%.

Sett till **undersökningår** är det fler ungdomar 2018 än 2015 som tror att de kommer att läsa vidare på ett studieförberedande gymnasieprogram, 32,2% jämfört med 27,4%. Det är också fler som tror att de kommer läsa ett yrkesförberedandeprogram på gymnasiet, 19,6% jämfört med 13,5% 2015. Det är färre ungdomar som 2018 är osäkra på vilken programinriktning de kommer att välja, 28,4% 2018 jämfört med 37,1% 2015.

Ungdomarna har också haft möjlighet att fylla i svar under **"Annat"** och här uppger flera av ungdomarna att de vill satsa på sin idrott eller flytta hemifrån. Några vill även utveckla sina intressen inom exempelvis musik, spel, YouTube eller också bara ta ett sabbatsår.

GYMNASIEELEVER VILL JOBBA EFTER STUDENTEN

Majoriteten av gymnasieeleverna, 36,6%, skulle helst vilja jobba direkt efter gymnasiet. Det är också många, en femtedel, som skulle vilja resa efter gymnasiet. På frågan om vad de tror att de kommer göra ökar andelen vad gäller jobb till närmare hälften av alla gymnasieungdomar, 49,7%, medan andelen vad gäller resa sjunker till 11,3%. Totalt är det 56,6% som tror att de direkt eller senare kommer att läsa vidare efter gymnasiet.

			Signifikant högst för:		
H1. Vad skulle du helst vilja göra direkt efter gymnasiet?	Andel "Ja" (%)	Bas	Kön	Års-kurs	År
Studera	24,4	467	K	-	
Jobba	36,6	467	K	-	
Resa	21,8	467	T	-	
H2. Tror du att du kommer läsa vidare efter gymnasiet, direkt eller senare?	56,6	463	T	-	
H3. Vad tror du att du kommer göra direkt efter gymnasiet?					
Studera	27,8	461	K	-	15
Jobba	49,7	461	T	-	18
Resa	11,3	461	T	-	15

Det finns skillnader mellan **könen**, fler killar vill studera efter gymnasiet, 27,1% jämfört med 22,2% tjejer. Det är även fler killar som vill jobba, 39,8% jämfört med 33,0% av tjejerna. Tjejerna vill resa i större utsträckning, 33,5% jämfört med 10,6% av killarna.

Det är fler tjejer än killar, 65,0% jämfört med 49,9%, som tror att de direkt eller senare kommer att läsa vidare efter gymnasiet. De flesta tror dock att de kommer att jobba direkt efter studenten.

Killarna tror i större utsträckning än tjejer att de kommer att studera direkt efter gymnasiet, 31,0% jämfört med 25,6%. Tjejerna tror i högre grad än killarna att de kommer att jobba 53,0% jämfört med 46,1%, eller resa, 15,5% jämfört med 6,9%, direkt efter gymnasiet.

Sett till **undersökningsår** var det 38,9% som 2015 svarade att trodde att de skulle studera. 2018 har den siffran sjunkit till 27,8%. Andelen som tror att de kommer att resa direkt efter gymnasiet har även den minskat från 14,5% 2015 till 11,3% i årets mätning. Istället tror en högre andel 2018 än 2015 att de kommer att jobba direkt efter gymnasiet, 49,7% jämfört med 37,0%.

	H11. Vad skulle du helst vilja göra direkt efter gymnasiet?		H31. Vad tror du att du kommer göra direkt efter gymnasiet?	
	Andel tjejer (%)	Andel killar (%)	Andel tjejer (%)	Andel killar (%)
Studera på högskola eller universitet i Sverige	6,7	19,9	21,5	24,1
Studera utomlands	5,0	5,1	2,3	3,0
Studera på Komvux	0,0	1,3	0,9	2,6
Studera på folkhögskola	0,5	0,8	0,9	1,3
Jobba här i kommunen eller i en kommun i närheten	16,3	21,6	33,3	28,9
Jobba någon annanstans i Sverige	7,2	12,3	13,2	14,7
Jobba utomlands	9,5	5,9	6,4	2,6
Resa	33,5	10,6	15,5	6,9
Annat	2,7	9,7	5,9	15,9
Vet inte	8,6	12,7	-	-

Det finns skillnader mellan **könen**. Tjejer vill i högre grad resa, 33,5% jämfört med 10,6% av killarna. Killarna vill i högre grad jobba, antingen i närområdet eller någon annanstans i Sverige, 33,9% jämfört med 23,5% av tjejerna. Det är fler killar än tjejer som svarar att de vill studera, 27,1% jämfört med 22,2% av tjejerna. Vid en jämförelse mellan vad ungdomarna svarar att de helst vill göra och vad de tror att de kommer göra är det fler av tjejerna som tror att de kommer studera på högskola eller universitet i Sverige alternativt jobba i närområdet och det på bekostnad av vilja att resa.

ATT FLYTTA ELLER STANNA

I enkäten fick de unga svara på om de tror att de kommer att flytta från kommunen där de bor. Mer än hälften av ungdomarna svarar att de tror att de kommer flytta från Mora kommun.

De unga fick utifrån tio olika svarsalternativ svara på varför man tror att man kommer att flytta från kommunen. Högst tre alternativ kunde anges som svar på frågan. De största anledningarna till att flytta från kommunen är studier (43,4%) arbete (41,6%), att man önskar bo närmare en större ort eller stad (27,9%) eller på grund av fritidsintressen (28,7%).

	Andel "Ja" (%)	Bas	Vet ej (%)	Signifikant högst för:		
				Kön	Årskurs	År
H3. Tror du att du kommer att flytta från kommunen där du bor?	59,6	993	18,9	T	Gy	
H3b. Av vilken anledning tror du att du kommer flytta från kommunen?						
Arbete	41,6	592	-			
Studier	43,4	592	-	T	Gy	15
Mina fritidsintressen	28,7	592	-	K	Hög	
Kompisar eller flickvän/pojkvän/partner	16,2	592	-			18
Familj och släkt	8,8	592	-		Hög	
Bostadssituationen i kommunen	3,9	592	-			
Vill ha närmare till naturen	2,5	592	-	K		
Vill ha närmare till större ort eller stad	27,9	592	-			
Bättre miljö för barn att växa upp i	2,8	354	-		Gy	
Här kan jag inte vara den jag är	7,9	592	-			
Vet inte	3,5	592	-			

Sett till **kön** är det fler tjejer än killar, 63% jämfört med 56%, som svarar att de tror att de kommer flytta från Mora kommun.

Det är högre andel tjejer än killar som tror att de kommer att flytta med anledning av studier, 50,7% jämfört med 37,5%. Killarna tror i högre utsträckning än tjejerna att de kommer att flytta med anledning av sina fritidsintressen, 33,9% jämfört med 22,6%, eller för att komma närmare naturen, 4,3% jämfört med 1,0%.

Sett till **årskurs** är det fler gymnasieelever än högstadiielever, 76% jämfört med 45%, som svarar att de tror att de kommer flytta från Mora kommun. Det är något fler högstadiielever som svarar att de kommer att flytta med anledning av fritidsintressen samt familj och släkt, 11,8% jämfört med 6,8%, eller med anledning av sina fritidsintressen, 36,1% jämfört med 23,7%.

De unga i gymnasiet svarar i högre grad än de unga i högstadiet att de kommer att flytta på grund av studier, 47,5% jämfört med 37,4%.

Sett till **undersökningsår** så var det fler som svarade att de avsåg flytta med anledning av studier 2015 jämfört med 2018. 52,1% jämfört med 43,4%. Förhållandet är det omvända när det gäller svarsalternativet att flytta med anledning av kompisar eller partner med 11,3% år 2015 och 16,2% 2018.

Några har svarat att de kommer att flytta ifrån kommunen av **"Annan orsak"**. Bland de svaren finns kommentarer om att de vill se något annat, att de bara tillfälligt utövar sin sport här, att de tycker att Mora är tråkigt samt att de önskar att uppleva något nytt och få miljöombyte.

DET BÄSTA MED MORA

De unga fick vidare svara på vad som är det bästa med sin kommun. De fick tio svarsalternativ att välja mellan och de kunde ange tre svar. Resultatet visar att de unga tycker att det bästa med att bo i Mora kommun är familj och släkt, kompisar eller partner, sina fritidsintressen och närheten till naturen. 20,8% svarade också att de tycker att Mora kommun är en bra miljö för barn att växa upp i.

H4. När du tänker på hur det är att bo i din kommun, markera det eller de alternativ som du tycker är det bästa med att bo i din kommun?	Andel "Ja" (%)	Bas	Signifikant högst för:		
			Kön	Års-kurs	År
Möjligheten till arbete	15,2	1009	K		18
Möjligheten till fortsatta studier	10,1	1009		Hög	
Mina fritidsintressen	30,1	1009	K	Hög	
Kompisar eller flickvän/pojkvän/partner	36,5	1009	T		
Familj och släkt	44,6	1009	T		
Bostadssituationen i kommunen	3,3	1009			
Närheten till naturen	29,4	1009	T	Gy	
Närheten till större ort eller stad	3,2	1009			
Bra miljö för barn att växa upp i	20,8	1009	T		
Här kan jag vara den jag är	8,0	1009			
Vet inte	12,9	1009			

Sett till **kön** svarar killarna i större utsträckning än tjejerna att möjligheten till arbete och fritidsintressen är det bästa med Mora. Gällande arbete, 19,8% av killarna, jämfört med 10,8% av tjejerna. Gällande fritidsintressen, 33,5% jämfört med 26,6% av tjejerna. Tjejerna anger i större utsträckning än killarna att det bästa med Mora är kompisar/partner, 40,4% jämfört med 32,5%, familj och släkt, 50,7% jämfört med 39,2%, närheten till naturen, 34,0% jämfört med 25,5%. Tjejerna angav även i högre grad än killarna att kommunen är en bra miljö för barn att växa upp i, 25,8% jämfört med 16,8%.

Sett till **årskurs** är det fler högstadiееlever, 13,7%, än gymnasieelever, 6,1%, som svarat att möjligheten till fortsatta studier är det bästa med Mora. Det är även fler i högstadiet än i gymnasiet som säger att deras fritidsintressen det bästa med att bo i Mora, 33,1% jämfört med

26,7%. Gymnasieeleverna svarar i större utsträckning det bästa med att bo i Mora är närheten till naturen, 32,4% jämfört med 26,8% för högstadieeleverna.

Sett till **undersökningsår** är det fler ungdomar 2018 som svarar att det bästa med Mora är möjligheten till arbete, siffran har stigit från 11,2% 2015 till 15,2% 2018.

Under **Annat** svarade ungdomarna att det bästa med Mora är lugnet, skoterlederna i skogen och att det finns ett skidgymnasium. Det är även några som poängterar att alla alternativ ovan stämmer in på varför Mora är en bra kommun.

ATT FÅ GIFTA SIG MED VEM MAN VILL

De unga fick svara på om de får gifta sig med vem de vill. Majoriteten av ungdomarna, 87,2% svarar att de får gifta sig med den de vill. De unga kunde välja upp till två alternativ för vem de får gifta sig med.

H5. Får du gifta dig med vem du vill?	Andel "Ja" (%)	Bas	Signifikant högst för:		
			Kön	Årskurs	År
Ja, jag får gifta mig med vem jag vill	87,2	1009	T		
Ja, men bara om personen har samma religiösa, etniska eller kulturella bakgrund som min familj	1,7		T		
Ja, men bara om personen är av ett annat kön än mig	2,5		K		
Nej	1,4				
Vet inte	5,6			Hög	

Sett till **kön** är det något fler tjejer som svarar ja på frågan, 90,3% jämfört med 85,7% av killarna. Killar svarar i något större utsträckning att de inte vet om de får gifta sig med vem de vill, 6,5% jämfört med 4,7% av tjejerna. Killarna svarar i även större utsträckning än tjejer att de får gifta sig med vem de vill men bara om personen har ett annat kön än en själv, 3,7% jämfört med 0,8% av tjejerna. Det är däremot högre andel av tjejerna än killarna som svarar att de får gifta sig med vem de vil bara personen har samma religiösa, etniska eller kulturella bakgrund som den egna familjen, 2,5% jämfört med 0,6%.

Sett till **årskurs** är det fler unga i högstadiet än unga i gymnasiet som inte vet om de får gifta sig med vem de vill, 7,1% jämfört med 4,0%.

UNGDOMARNA SER POSITIVT PÅ FRAMTIDEN

På frågan hur de unga ser på framtiden svarar totalt nio av tio att de ser positivt på framtiden. Skalan graderas fyrgradigt, från mycket negativt till mycket positivt. Det är fyra av tio som svarar att de ser mycket positivt på framtiden, medan fem av tio ser ganska positivt på framtiden.

H6. Hur ser du på framtiden?	Andel som ser positivt på framtiden (%)	Bas	Signifikant högst för:		
			Kön	Årskurs	År
	90,2	989	K		15

Sett till **kön** visar undersökningen att 92,0% av killarna och 89,3% av tjejerna ser ganska eller mycket positivt på framtiden.

Sett till **undersökningsår** såg de unga ljusare på framtiden år 2015 än 2018. 94,0% svarade år 2015 att de såg ganska eller mycket positivt på framtiden, jämfört med 90,2% år 2018. Andelen som ser mycket positivt på framtiden har minskat från 44,6% till 37,8% mellan mätningarna.

VAD KAN KOMMUNEN GÖRA FÖR DE UNGA

Sist i Lupp-undersökningen fick ungdomarna svara på frågan om det fanns något utöver de tidigare frågorna som de ville att deras kommun borde veta för att kunna göra kommunen bättre för unga. Här tog 288 ungdomar möjligheten att få ge sin åsikt. Kommentarererna berör främst aktivitetsytor, byggnationer och annan samhällsplanering, kollektivtrafik samt skolan.

Kontakt med unga

Ge ungdomar en chans att få göra sin åsikt hörd istället för att politiker tar upp åsikterna för oss.

Tjej 13-16 år

Aktiviteter/sporter

Kanske fixa fritidsaktiviteter i de mindre orterna/byarna.

Kille, 13-16 år

Kollektivtrafiken

Gratis kollektivtrafik och bättre busstider. Bättre cykelvägar.

Tjej, 13-16 år

Aktiviteter/sporter

Fixa något garage eller liknande för det är jättemånga motor intresserade som kanske inte har tillgång till något garage t.ex.

Kille, 16-19 år

Aktivitetsytor/ungdomsgård

Skaffa något där folk kan träffas och vara tillsammans, där man vill vara.

Tjej, 16-19 år

Aktivitetsytor

Gör en fotbollshall inomhus.

Kille, 16-19 år

AVSLUTANDE REFLEKTIONER OCH ANALYS – FRAMTID

”Dalarna behöver ungas entusiasm, drivkraft och kompetens. Unga ska se Dalarna som en attraktiv region där man blir sedd, har möjlighet att påverka, skaffa sig utbildning och arbete och bilda familj. Att satsa på unga är viktigt för de som är unga, men det är också nödvändigt för en hållbar utveckling i regionen. Unga i Dalarna ska kunna forma sina liv och ha inflytande över samhällsutvecklingen”.⁶⁴

Region Dalarna har beslutat att Dalarna ska bli Sveriges bästa ungdomsregion. Regionens gemensamma Dalastrategin slår fast ovanstående citat som tydliggör visionen om hur unga ska uppleva regionen. Resultatet av årets Lupp visar att det är en lika stor andel i Mora kommun som nationellt som ser positivt på framtiden, nio av tio ungdomar ser ljus på framtiden!

Ungdomarna vill flytta ifrån Mora

Att få ungdomar att stanna kan analyseras utifrån ett regionalt perspektiv, där alla kommuner i Dalarna gemensamt måste utreda vad som gör att ungdomar lämnar sin hemkommun och sin region. Moras resultat, på 59,6%, vad gäller ungas önskan om att lämna kommunen ligger högre än hur det ser ut nationellt, 55,1%. Ungdomarna svarar att de helst vill flytta från sin hemkommun för att studera eller arbeta. Det är även många som vill flytta med anledning av sina fritidsintressen eller för att få närmare till en större ort eller stad.

Att unga flyttar från Dalarna för att studera eller arbeta, som uppges vara de mest förekommande motiven till flytt⁶⁵, visas också i 2018 års Lupp-mätning. Det behöver inte i sig vara ett problem. Problemen uppstår när de sedan väljer att inte flytta tillbaka. Att unga inte flyttar tillbaka gör att vissa regioner i Sverige utarmas på arbetsför samt högutbildad arbetskraft. Unga vuxna, efter universitetsstudier, lockas till storstaden som erbjuder många och olika typer av arbeten och är därför inte lika benägna att flytta tillbaka till sin mindre uppväxtort som saknar detta arbetsmarknadsutbud.⁶⁶

För att Dalarna ska fortsätta att utvecklas behöver fler unga stanna kvar i länet, fler unga behöver flytta till Dalarna eller välja att flytta tillbaka. Ungas drivkraft och kompetens är viktiga för ett dynamiskt Region Dalarna, liksom ungas idéer och förmåga att se samhället med nya ögon. Att vara en bra region, och en bra kommun, för unga ökar chanserna för ett dynamiskt Dalarna.

Lupp ger inte svar på om man avser att flytta tillbaka efter studier, resor eller arbete på annan ort. Däremot visar resultatet på frågan om vad som är det bästa med att bo i Mora kommun att det handlar om att ha familj och släkt på orten, kompisar eller partner, sina fritidsintressen och närheten till naturen. Frågan är om det räcker för att få ungdomarna att flytta tillbaka? Hur kan Dalaregionerna arbeta med denna vetskap för att få unga att vilja stanna eller komma tillbaka?

Unga vill jobba efter studenten

Närmare åtta av tio högstadielärover vill studera vidare efter högstadiet, och det är lika många som tror att de kommer läsa vidare efter grundskolan, direkt eller senare. Det ligger helt i paritet med det nationella resultatet, 80,3%.⁶⁷

⁶⁴ Region Dalarna (2015) *Region Dalarna – Sveriges bästa ungdomsregion*

⁶⁵ SCB (1999) *Från folkbrist till en åldrande befolkning – glimtar ur en unik befolkningsstatistik under 250 år. Fakta inför 2000-talet.*

⁶⁶ Jordbruksverket, Bjelke (2013) *Allt om landet: Allt om att bo, leva och vara på landsbygden.*

⁶⁷ Egna resultatbearbetningar av samtliga genomförda Lupp 2018

Tittar vi närmare på gymnasieelevernas resultat skiljer det sig däremot mer jämfört med det nationella resultatet.

		Mora (%)	Nationellt (%)
Vad skulle du helst vilja göra direkt efter gymnasiet?	Studera	24,4	31,4
	Jobba	36,6	34,8
	Resa	21,8	20,7
Vad tror du att du kommer att göra direkt efter gymnasiet?	Studera	27,8	32,2
	Jobba	49,7	47,7
	Resa	11,3	11,7

De unga i Mora både vill och tror i högre grad än unga nationellt sett, att de kommer att arbeta efter studenten. Hur kommer det sig? Finns det arbeten till de unga i kommunen eller kommer fler lämna Mora? Går det att hitta arbetsmarknadsinsatser redan under gymnasietiden som ger de unga en fot in på arbetsmarknaden lokalt redan innan studenten?

Ytterligare en aspekt till analysen är att titta närmare på hur det skiljer sig mellan könen.

		Tjejer (%)	Killar (%)
Vad skulle du helst vilja göra direkt efter gymnasiet?	Studera	22,2	27,1
	Jobba	33,0	39,8
	Resa	33,5	10,6
Vad tror du att du kommer att göra direkt efter gymnasiet?	Studera	25,6	31,0
	Jobba	53,0	46,1
	Resa	15,5	6,9
Tror du att du kommer att läsa vidare efter gymnasiet, direkt eller senare?	Ja	65,0	49,9

Hur kommer det sig att det är fler killar än tjejer som vill studera vidare direkt efter gymnasiet men färre som tror att de kommer att göra det direkt eller senare efter studenten? Varför syns samma tendens när det gäller att arbeta efter gymnasiet – att fler killar än tjejer vill jobba direkt efter gymnasiet men att färre tror att de också kommer att göra det?

Har killar och tjejer olika förväntningar på sig hemifrån och i skolan som gör att de vill och tror olika saker om sin framtid? Enligt en studie från Nationella sekretariatet för genusforskning, där tjejer och killars mående har undersökts, uttrycks just de olika förväntningarna som finns bland de deltagande respondenterna. De upplevda förväntningarna för tjejer är att de måste bevisa att de är bra och duktiga i skolan, för killarna är det istället att inte ta skolan på för stort allvar.⁶⁸ Kan detta vara en anledning till att killarna inte tror att de kommer att studera vidare direkt eller

⁶⁸ Nationella sekretariatet för genusforskning (2011), *Tuffa förväntningar på tjejer*, <https://www.genus.se/nyhet/tuffa-forvantningar-pa-tjejer/> (Hämtad: 2019-04-15)

senare efter gymnasiet i lika hög utsträckning som tjejerna? Är det för att de i slutändan formats av normer och därför vill uppfylla det ideal som konstruerats?

Osäkerhet bland högstadieläverna om vad de vill studera

Det finns en stor osäkerhet bland högstadieläverna vad de vill studera, 28,4% svarar att de vet att de vill studera vidare men att de inte vet vilken programriktning de vill studera på gymnasiet. Ytterligare 18,0% svarar vet inte på frågan. Med koppling till ungdomarnas osäkerhet kring vad och om de vill studera ser vi ett behov av att ge ungdomarna stöd i vad de kan och bör studera. Här behövs en tydlig koppling till de behov som finns i Mora kommun. Vilka kompetenser efterfrågas i kommunen idag och i framtiden? Vår erfarenhet är också att ungdomar idag har liten eller ingen kunskap om vilka yrken och jobb som finns och vad det innebär att arbeta som till exempel CNC-svetsare eller som projektingenjör.

Bristen på kunskap om arbete och studier skapar oro och vi ser att skolan, med hjälp av andra institutioner, måste vara beredda på att utveckla samarbeten med utomstående aktörer och på det sättet synliggöra världen utanför skolan. Bland annat ser vi att matchning mellan skola och arbets- och näringsliv måste bli bättre och att det måste skapas möjligheter för alla ungdomar att bygga nätverk utanför sin närmiljö.

77,9% av högstadieläverna är intresserade av att studera vidare efter gymnasiet, vilket är högre än i det nationella resultatet. Det är positivt då Dalarna har ambitionen att höja den generella utbildningsnivån i länet, där första steget för vidareutbildning är att ha genomfört en gymnasieutbildning.⁶⁹ Men förutom att ungdomar har intresse för att studera vidare måste det också motsvara den kompetensbrist som finns i länet.

Nationellt står sig ungdomsarbetslösheten relativt sett på samma nivå trots konjunktursvängningar. Det anses ha varit ett strukturellt problem ända sedan tidigt 2000-tal, där relativt höga ingångslöner, turordningsregler (LAS) och att många går ut gymnasieskolan utan fullständiga betyg bidrar till problematiken.⁷⁰ Tidigare har också matchningsproblem mellan utbildning och näringsliv nämnts som orsak till problemet med ungdomsarbetslösheten. Utbildningskraven har ökat och de ungdomar som inte fullföljer en gymnasieutbildning följs oftast av etablerings- och försörjningssvårigheter.⁷¹

2019 är Karlstad arrangör för Rikskonferensen SSA - Samverkan Skola Arbetsliv, en samverkansgrupp som verkar för att minska glappet mellan skola och arbetsliv. Konferensen riktar sig till de som arbetar med att främja och stödja samverkan mellan skola och arbetsliv. Temat för konferensen 2019 är Matcha Framtiden! och kommer att handla om hur arbetsgivarna förbereder sig för att kunna attrahera framtidens medarbetare till sina respektive branscher. Hur arbetar Mora kommun med matchning av medarbetare och det lokala näringslivet? Hur arbetar näringslivet? Hur samverkar aktörerna i kommunen? Finns ett ömsesidigt utbyte? Det är viktigt att skapa samverkan mellan skola och arbetsliv som präglas av ett ömsesidigt utbyte.⁷²

---

⁶⁹ Region Dalarna (2015), *Region Dalarna – Sveriges bästa ungdomsregion*

⁷⁰ Ekonomifakta, *Ungdomsarbetslöshet*,

<https://www.ekonomifakta.se/Fakta/Arbetsmarknad/Arbetsloshet/Ungdomsarbetsloshet-per-manad/> (Hämtad: 2019-03-13)

⁷¹ MUCF, Temagruppen unga i arbetslivet (2017), *Vägar och omvägar till arbetsmarknaden*

⁷² Pedagog Sundsvall (2018), *SSA 2018*, <https://pedagogsundsvall.se/ssa2018/> (Hämtad: 2018-04-04)

Gävle kommun har varit en kommun i framkant gällande detta arbete, och var 2003 första kommun att anordna SSA-konferensen. De har just ett sådant samverkansprojekt som, tillsammans med Svenskt Näringsliv och Företagarna Gävle, matchar en högstadielklass mot ett företag som då blir dess klassfadder under högstadieåren. Ambitionen var bland annat att samverkansprojektet skulle bidra till att förse företagen med kompetent arbetskraft, öka ungas förståelse för företagets roll i samhället och att elever ska känna sig trygga med sina val av utbildning och yrken och på så vis höja utbildningsnivån med ökad tillväxt och utveckling.⁷³

---

⁷³ Gävle kommun (2017), *Trossen – deltagande arbetsplatser*. <http://old.gavle.se/Naringsliv--arbete/samverkanskolaarbetsliv/Kom-med-i-vara-samverkansgrupper/Trossen/> (Hämtad: 2018-04-04)

LONGITUDINELL STUDIE

Mora kommun har genomfört Lupp sex gånger; 2004, 2006, 2009, 2012, 2015 och 2018. Därför finns möjlighet till en longitudinell studie där resultat kan följas över tid. Attityd i Karlstad AB har gått igenom respektive års databaser och identifierat de frågor som är jämförbara över tid. För att kunna göra alla statistiska analyser och årsjämförelser har en sammanslagning gjorts av databaser till att innehålla resultat från 2006, 2009, 2012, 2015 och 2018, samt båda målgrupperna; högstadiееlever och gymnasieelever. Databas för 2004 fanns inte tillgå och därför ingår den inte i den longitudinella studien. Målgruppen är samtliga respondenter (oavsett om respondenten bor i Mora eller inte), till skillnad från det tidigare resultatet för 2015 och 2018, där målgruppen var boende i Mora. Detta gör att resultatet kan skilja sig något åt jämfört med tidigare resultatpresentation.

Totalt antal svarade från respektive år:

- 2006: 1 329 ungdomar
- 2009: 915 ungdomar
- 2012: 925 ungdomar
- 2015: 862 ungdomar
- 2018: 1 239 ungdomar

Garanter för att resultat ska vara jämförbart är att frågekonstruktionen, antal svarsalternativ och frågeformulering är lika, eller liknande. Efter genomgång landade antalet jämförbara frågor på 17 stycken. Viss bearbetning av tidigare Lupp-undersökningars svarsalternativ har gjorts. Exakt beskrivning återfinns under respektive fråga. Frågor från varje Lupp-område återfinns, förutom när det gäller området Skola där det gjorts stora förändringar med frågornas svarsskalor.

Resultatet beskrivs med en kort sammanfattande text efterföljt av tabell som visar frågans frekvensfördelning. Alla frekvenser är i procent (%).

FRITID

Hur mycket ungdomar tycker det finns att göra i Mora har förändrats över tid. Det blir allt färre som tycker att det finns väldigt mycket eller ganska mycket att göra på fritiden. Det är fler som tycker att det finns ganska lite att göra på fritiden.

Hur mycket eller lite tycker du att det finns att göra på fritiden?	2006	2009	2012	2015	2018
Väldigt mycket	19	17	17	17	14
Ganska mycket	47	41	38	40	36
Ganska lite	26	33	35	35	39
Väldigt lite/ingenting	8	9	10	8	11

Vad gäller föreningsmedlemskap är en årsjämförelse möjlig från och med 2012 och framåt. Innan dess är frågan uppdelad på typ av förening och jämförelse är inte möjlig. Skillnader mellan åren är inte signifikant, men det finns en något nedåtgående trend vad gäller ungdomars medlemskap i förening.

Är du medlem i någon förening?	2006	2009	2012	2015	2018
Ja	-	-	61	62	58
Nej	-	-	39	38	42

POLITIK OCH SAMHÄLLE

Ungdomars intresse för politik ökar. Det är en högre andel ungdomar som 2015 och 2018 är mycket intresserade eller ganska intresserade av politik, jämfört med tidigare undersökningsår. Ungdomars intresse för samhällsfrågor i allmänhet ökar. Det är en något högre andel ungdomar som 2015 och 2018 är mycket intresserade eller ganska intresserade av samhällsfrågor i allmänhet, jämfört med tidigare undersökningsår.

Även ungdomars intresse för vad som händer i andra länder ökar. Andelen unga som är mycket intresserade av vad som händer i andra länder har ökat och ligger 2018 på 16%.

Hur intresserad är du av följande?	2006	2009	2012	2015	2018
Politik					
Inte alls intresserad	50	53	42	35	28
Inte särskilt intresserad	30	29	33	33	33
Ganska intresserad	16	14	19	22	28
Mycket intresserad	4	3	6	10	11
Samhällsfrågor i allmänhet					
Inte alls intresserad	24	27	30	26	23
Inte särskilt intresserad	43	37	33	33	33
Ganska intresserad	27	28	29	30	33
Mycket intresserad	6	8	8	12	11
Vad som händer i andra länder					
Inte alls intresserad	14	17	22	17	18
Inte särskilt intresserad	35	31	28	25	29
Ganska intresserad	42	43	37	43	42
Mycket intresserad	9	9	13	12	16

Ungdomars uppfattning av vilka möjligheter de har att föra fram sina åsikter till de som bestämmer i kommunen har förändrats över åren. 2006 uppgav nästintill en femtedel att de har mycket små möjligheter/inga möjligheter alls, vilket till 2018 års undersökning sjunkit till 8%. Istället är det allt fler ungdomar som upplever att de har ganska stora möjligheter att föra fram sina åsikter.

Vilka möjligheter har du att föra fram dina åsikter till dem som bestämmer i kommunen?	2006	2009	2012	2015	2018
Mycket stora möjligheter	1	3	2	3	4
Ganska stora möjligheter	8	9	13	19	18
Ganska små möjligheter	25	27	33	22	26
Mycket små möjligheter/inga möjligheter	24	27	21	10	8
Vet inte	42	35	31	44	46

Det är allt fler unga som vill vara med och bestämma i frågor som rör deras kommun. Från 30% 2006 till strax över hälften, 54%, 2018.

Vill du vara med och påverka i frågor som rör din kommun?	2006	2009	2012	2015	2018
Ja	30	36	37	43	54
Nej	70	64	63	57	46

De ungdomar som inte vill vara med och påverka har fått följdfrågan om vilken eller vilka anledningar det finns till att de inte vill vara med och påverka. Det har inte skett några större förändringar i anledningarna i jämförelse över tid. Det är något fler som uppger att de inte är tillräckligt intresserade och något färre som inte tror att deras engagemang spelar någon roll.

Vilken eller vilka är anledningarna till att du <i>inte</i> vill vara med och påverka?	2006	2009	2012	2015	2018
Jag kan för lite om hur jag ska göra	29	27	32	23	25
Jag är inte tillräckligt intresserad	52	53	58	57	59
Jag har inte tid	27	28	31	29	26
Jag tror inte att det spelar någon roll	31	33	33	26	27
Annat	8	10	7	9	8

TRYGGHET

Hur stor andel ungdomar som blivit utsatta för mobbning, trakasserier eller att de blivit utfrysta är svårt att följa över tid då svarsalternativen förändrats 2014. Svarskalan har ändrats från ett *Ja* till *Ja, enstaka gånger* och *Ja, under en längre period*, och det inte kan säkerställas hur ungdomarna tidigare värderat ett Ja. Förändring av svarsskalan gör det möjligt att visa skillnaden mellan att vara utsatt under en längre period jämfört med enstaka gånger.

Mellan 2006–2012 låg andelen utsatta ungdomar på omkring 10%. Denna andel ökade till omkring 20–25% i 2015 och 2018 års undersökningar, varav omkring 5% långvarigt blivit utsatta.

Under de senaste sex månaderna, har du blivit mobbad, trakasserad eller utfryst?	2006	2009	2012	2015	2018
Ja	9	11	11	-	-
Ja, enstaka gånger	-	-	-	16	19
Ja, under en längre period	-	-	-	4	5
Nej	91	89	90	80	76

Andelen ungdomar som blivit utsatta för orättvis behandling på ett sätt som fått dem att må dåligt ligger relativt konstant över åren. Det har dock skett en förändring inom gruppen som blivit utsatta är det är allt fler som uppger att de blivit utsatta flera gånger. 2009 uppgav 6% att de blivit orättvist behandlade flera gånger, vilket ökat till 12% i 2018 års undersökning. Andelen som blivit orättvist behandlade någon gång har däremot minskat från 34% 2006 till 27% 2018.

Under de senaste sex månaderna, har du blivit orättvist behandlad på ett sätt så att du mått dåligt?	2006	2009	2012	2015	2018
Ja, någon gång	-	34	24	30	27
Ja, flera gånger	-	6	7	10	12
Nej	-	60	69	63	58

HÄLSA

När det gäller frågan om hälsa har det skett en förändring i hur frågan formulerats; 2006 och 2009 ställdes frågan *Hur bedömer du ditt allmänna hälsotillstånd?* och 2012 *Hur bedömer du din hälsa, om du ser tillbaka på det senaste halvåret?* Förändringen kan ha påverkat hur ungdomarna valt att svara.

Andelen unga som bedömer sin hälsa som mycket bra sjunker, från 39% 2006 till 28% 2018. 2018 svarar fler ungdomar att de bedömer sin hälsa som ganska eller mycket dålig.

Under de senaste sex månaderna, hur bedömer du din hälsa, hur mår du eller känner dig?	2006	2009	2012	2015	2018
Mycket bra	39	40	32	39	28
Ganska bra	39	39	45	41	41
Varken bra eller dåligt / någorlunda	17	14	15	14	18
Ganska dåligt	3	4	6	5	9
Mycket dåligt	1	3	2	2	4

Hur ofta ungdomar har olika typer av besvär har förändrats över tid. Det är fler som flera gånger i veckan lider av ont i magen, samtidigt som det är allt färre som lider av ont i magen någon eller några gånger i månaden.

Stress bland unga ökar över tid. 2006 led 12% av stress varje dag, vilket ökat till 19% i 2018 års undersökning. Andelen som sällan eller aldrig känner sig stressade minskar.

Nedstämdhet kom in i Lupp-enkäten 2014 och vi kan följa förändringen över tid sedan 2015 års undersökning. Andelen unga som känner sig nedstämda ökar. Andelen som känner sig nedstämda varje dag har ökat från 8% 2015 till 13% 2018.

Andelen unga som har svårt att somna ökar, speciellt är det de unga som varje dag har svårt att somna som ökar. Andelen unga som har svårt att somna någon eller några gånger i månaden upp till sällan eller aldrig minskar. Samma mönster visas gällande andelen som uppger att de sover dåligt på natten.

Hur ofta har du haft följande besvär under de senaste sex månaderna?	2006	2009	2012	2015	2018
Huvudvärk					
I stort sett varje dag	4	5	4	5	5
Flera gånger i veckan	13	15	13	12	13
En gång i veckan	15	20	16	15	17
Någon eller några gånger i månaden	39	36	35	35	37
Sällan eller aldrig	29	25	33	33	28
Ont i magen					
I stort sett varje dag	2	3	3	3	4
Flera gånger i veckan	8	9	9	8	11
En gång i veckan	11	13	10	14	13
Någon eller några gånger i månaden	44	45	43	34	38
Sällan eller aldrig	35	30	36	41	33
Känt dig stressad					
I stort sett varje dag	12	14	10	15	19
Flera gånger i veckan	25	25	24	22	27
En gång i veckan	19	16	20	21	20
Någon eller några gånger i månaden	28	28	29	28	21
Sällan eller aldrig	16	17	17	14	12
Känt dig nedstämd (deppig eller nere)					
I stort sett varje dag	-	-	-	8	13
Flera gånger i veckan	-	-	-	13	18
En gång i veckan	-	-	-	17	18
Någon eller några gånger i månaden	-	-	-	31	29
Sällan eller aldrig	-	-	-	32	22
Svårt att somna					
I stort sett varje dag	7	10	8	10	14
Flera gånger i veckan	16	18	18	13	18
En gång i veckan	17	15	18	18	19
Någon eller några gånger i månaden	28	29	27	15	23
Sällan eller aldrig	33	29	30	35	26
Sovit dåligt på natten					
I stort sett varje dag	7	10	7	7	12
Flera gånger i veckan	17	19	19	12	17
En gång i veckan	15	19	16	15	16
Någon eller några gånger i månaden	27	27	28	24	24
Sällan eller aldrig	34	25	29	42	31

Vi kan följa fråga om unga någon gång använt narkotika från 2012 och framåt. I tidigare Luppundersökningar var frågan formulerad: "Har du använt hasch eller marijuana?" samt "Har du använt annan narkotika än hasch eller marijuana?". På grund av att frågan förändrats såpass mycket är inte datan jämförbar.

2012 uppgav 97% att de aldrig använt narkotika, vilket minskade till 94% 2015 och till 92% 2018. Skillnaden mellan undersökningen åren är inte signifikant.

Har du någon gång använt narkotika?	2006	2009	2012	2015	2018
Ja, en gång	-	-	1	2	3
Ja, ett fåtal gånger	-	-	1	1	2
Ja, flera gånger	-	-	1	3	3
Nej	-	-	97	94	92

Svarsskalan för ungdomars bruk av cigaretter, snus och alkohol har ändrats, vilket kan påverka möjligheten att följa resultaten över tid. Svarsskalan har ändrats från att 2006 vara sju-gradig, 2012 sex-gradig, för att slutligen 2015 bli fem-gradig.

För att kunna göra jämförelser över tid har några svarsalternativ slagits samman.

- 2006 och 2009 års data innefattar svarsalternativet "Sällan eller aldrig" tre svarsalternativ: "Aldrig", "En gång om året eller mer sällan" samt "Några gånger om året".
- 2012 års data innefattar svarsalternativet "Sällan eller aldrig" två svarsalternativ: "Aldrig" och "någon gång per år".

Ungas bruk av cigaretter ligger relativt konstant över tid, förutom en liten förändring 2012 då 3% uppgav att de någon eller några gånger i månaden röker cigaretter, jämfört med 5-7% i de andra undersökningarna åren.

Det är omkring 7% av alla ungdomar som snusar i stort sett varje dag. Andelen har legat konstant förutom en minskning till 3% i 2012 års undersökning.

Ungas bruk av folköl ligger relativt konstant över tid, förutom en liten förändring 2012. I 2012 års undersökning uppgav 91% att de sällan eller aldrig dricker folköl, jämfört med 84% 2009 eller 87% 2018.

Andelen ungdomar som flera gånger i veckan, upp till i stort sett varje dag dricker starka alkoholhaltiga drycker ligger konstant över åren. Det har skett en liten minskning bland de unga som uppger att de dricker starka alkoholhaltiga drycker en gång i veckan. Andelen unga som uppger att de sällan eller aldrig dricker starka alkoholhaltiga drycker ökade mellan 2006 till 2012 för att efter det sjunka igen.

Hur ofta brukar du...	2006	2009	2012	2015	2018
...röka cigaretter?					
I stort sett varje dag	3	5	4	4	4
Flera gånger i veckan	3	3	3	2	2
En gång i veckan	2	2	2	2	1
Någon eller några gånger i månaden	5	7	3	7	7
Sällan eller aldrig	88	84	88	86	86
...snusa?					
I stort sett varje dag	7	7	3	6	7
Flera gånger i veckan	1	2	1	1	1
En gång i veckan	1	2	1	1	0,5
Någon eller några gånger i månaden	3	3	3	3	5
Sällan eller aldrig	87	87	92	89	86
...dricka folköl?					
I stort sett varje dag	1	2	1	2	2
Flera gånger i veckan	1	1	1	1	1
En gång i veckan	4	3	1	3	2
Någon eller några gånger i månaden	10	10	6	7	9
Sällan eller aldrig	85	84	91	88	87
...dricka starköl, starkcider, alkoholisk, vin eller sprit?					
I stort sett varje dag	1	2	2	2	2
Flera gånger i veckan	2	2	1	1	1
En gång i veckan	8	7	3	5	5
Någon eller några gånger i månaden	19	27	17	22	25
Sällan eller aldrig	71	62	78	70	67

ARBETE

Hur stor andel ungdomar som haft sommarjobb är svårt att följa över tid då svarsalternativen förändrades 2014. Svarskalan har ändrats från ett *Nej* till *Nej, men jag sökte utan att lyckas* och *Nej, jag sökte inget sommarjobb*, och det inte kan säkerställas hur ungdomarna tidigare värderat ett *Nej*. Förändring av svarsskalan gör det möjligt att visa skillnaden mellan att vilja ha ett sommarjobb och att inte vilja ha ett sommarjobb.

Andelen unga som svarat att de haft ett sommarjobb har ökat mellan undersökningsåren och är 2018 uppe på den högsta andelen, 55%. Andelen unga som inte sökt sommarjobb har minskat mellan 2012 till 2018.

Hade du ett sommarjobb i somras?	2006	2009	2012	2015	2018
Ja	48	47	45	50	55
Nej, men jag sökte utan att lyckas	-	-	10	7	11
Nej, jag sökte inget sommarjobb	-	-	45	43	34
Nej	52	53	-	-	-

Ungas inställning till att i framtiden starta eget företag ligger konstant över åren.

Kan du tänka dig att starta företag i framtiden?	2006	2009	2012	2015	2018
Jag har redan startat ett företag	-	-	-	4	4
Ja	50	50	47	51	51
Nej	10	10	10	10	13
Vet inte	40	40	43	32	36

FRAMTID

Det blir allt fler högstadieungdomar som efter grundskolan vill gå en gymnasieutbildning i den kommun de bor i. Andelen har ökat med 15 procentenheter mellan 2006 och 2018. Det är allt färre som efter grundskolan vill börja jobba. Andelen har minskat med 6 procentenheter mellan 2006 och 2018.

Vad skulle du <i>helst</i> vilja göra efter grundskolan?	2006	2009	2012	2015	2018
Gå en gymnasieutbildning i den kommun jag nu bor i	30	28	33	41	45
Gå en gymnasieutbildning i en annan kommun	41	37	43	34	33
Börja jobba	11	16	6	6	5
Vet inte	14	13	13	13	11
Annat	4	6	5	6	6

Vad ungdomar helst vill göra direkt efter gymnasiet har förändrats över åren. Det är allt fler ungdomar som helst vill börja jobba i kommunen eller i en annan kommun i närheten, en ökning med 12 procentenheter mellan 2006 och 2018. Det är allt färre som uppger att de helst vill jobba utomlands, en sänkning med 5 procentenheter mellan 2006 och 2018. Alternativet *Bo kvar hemma och bara ta det lugnt sedan få jag se vad jag ska göra* tog bort efter 2009 års undersökning.

Vad skulle du <i>helst</i> vilja göra direkt efter gymnasiet?	2006	2009	2012	2015	2018
Studera på högskola eller universitet i Sverige	20	17	22	20	18
Studera utomlands	9	10	9	8	4
Studera på Komvux	1	0	1	0	0,5
Studera på folkhögskola	2	1	3	2	1
Jobba här i kommunen eller i en annan kommun i närheten	10	9	12	14	22
Jobba någon annanstans i Sverige	9	9	9	11	11
Jobba utomlands	12	13	15	7	7
Resa	22	22	11	23	21
Bo kvar hemma och bara ta det lugnt sedan få jag se vad jag ska göra	5	5	-	-	-
Annat	6	5	8	5	6
Vet inte	5	9	11	11	11

Vad ungdomar tror att de kommer göra direkt efter gymnasiet har förändrats över åren. Det är allt fler ungdomar som tror att de kommer börja jobba i kommunen eller i en annan kommun i närheten, en ökning med 13 procentenheter mellan 2006 och 2018. Andelen unga som tror att de kommer studera på högskola eller universitet i Sverige ökade mellan 2006 till 2012, för att 2018 års undersökning minska igen.

En förändring har skett i frågans svarsalternativ. Svarsalternativet *vet inte* är inte med i 2015 och 2018 års undersökning, vilket kan ha påverkat vad ungdomarna svarat. Alternativet *Bo kvar hemma och bara ta det lugnt sedan få jag se vad jag ska göra* tog bort efter 2009 års undersökning.

Vad tror du att du kommer göra direkt efter gymnasiet?	2006	2009	2012	2015	2018
Studera på högskola eller universitet i Sverige	24	27	30	28	23
Studera utomlands	4	4	5	5	3
Studera på Komvux	1	0	1	2	1
Studera på folkhögskola	2	3	2	2	1
Jobba här i kommunen eller i en annan kommun	20	19	15	23	33
Jobba någon annanstans i Sverige	10	12	11	13	14
Jobba utomlands	4	5	9	5	4
Resa	10	6	7	13	10
Bo kvar hemma och bara ta det lugnt sedan få jag se vad jag ska göra	9	9	-	-	-
Annat	7	5	8	9	11
Vet inte	10	10	15	-	-

FÖRDJUPNING

Mora kommuns fördjupning fokuserar på tre områden; landsbygd ur ett ungdomsperspektiv, ungas delaktighet och inflytande samt ungas hälsa. Fördjupningen ställer ett urval av Mora kommuns Lupp-resultat i en större samhällelig kontext och resonerar kring vilka insatser som kan göras eller hur man kan förstå ett visst resultat.

Landsbygd ur ett ungdomsperspektiv

Att unga som grupp inte är homogen är känt, värt att påminnas om är även att unga som individer inte heller är homogena. De är ombytliga, kanske mer idag än unga i tidigare generationer. Genom en allt mer globaliserad värld där omvärlden finns nära dig genom digitalisering förändras bilden av omvärlden och kanske även av dig själv. Unga hanterar dagligen ett stort informationsflöde, bland annat genom sociala medier. Intrycken ger en bred bild av omvärlden men kan bli övermäktiga och svåra att sortera.⁷⁴ Intrycken kan omvandlas till en krav- eller önskelista på vem du ska vara, var du ska vara och vad du ska göra. De kan göra det svårt att sälla bort det oviktiga och att självreflektion nedprioriteras i massan av andras viljor och liv.

Ung och fri

För att leva som föränderlig ung på landsbygd behövs möjligheter till frihet i det vardagliga livet. Det handlar om att kunna ta del av den digitala världen likväl som den verkliga världen. Som kommun ställer det krav på samhällsutvecklingen, fritidsutbud och tillgänglighet.

Att vara ung idag är för många en frihet, med tillgång till världens information i en knapptryckning. Tillgången på information visar på möjligheten att bryta upp med gamla mönster, flytta, prova nya saker och lära känna nya personer. Det är nästintill en norm idag, att bryta upp, då unga idag, i mindre utsträckning än tidigare, väljer att leva efter färdiga kulturella mönster. Gamla traditioner och föräldrars kultur, eller en orts kultur, är inte längre en fast ram att förhålla sig till, utan snarare ett av många möjliga livsalternativ. Det är upp till individen att finna sin egen väg i dagens sociala landskap. Det är en stor frihet, men det kan också ge en osäkerhet och skapa otrygghet.⁷⁵ För att minska osäkerheten behövs utrymme att prova på nya saker, att ge unga möjligheten till sin frihet. Det kan handla om ett fritidsutbud med nya typer av aktiviteter för att känna delaktighet. Aktiviteter som förändras med tiden, som de unga kan vara med och utforma, spontana aktiviteter utan krav på närvaro och aktiviteter både för de som bara vill aktivera sig för att det är kul och för de som vill elitsatsa.

Det kan även handla om att öka tillgängligheten för de unga. Unga har ett driv i att vara tillgängliga, att vara "där det händer". Det skapar en önskan om rörelsefrihet. I 2018 års Lupp-undersökning visar ungdomarnas öppna svar att de önskar bättre och billigare kollektivtrafik samt bättre cykelvägar – en önskan om att kunna förflytta sig enkelt och säkert. Studier från Trafikverket visar att barn och ungas rörelsefrihet har minskat under de senaste trettio åren och den främsta anledningen är att föräldrarna inte tycker att det är säkert för barnen att förflytta sig

---

⁷⁴ Statens Medieråd (2018), *Sociala Medier*, <https://statensmedierad.se/larommedier/medierdaochnu/socialamediersuppkomstochroll.379.html> (Hämtad: 2019-04-25)

⁷⁵ Pedagogiska Magasinet (2004), *Utgå från elevernas kultur*, (<https://pedagogiskamagasinet.se/utga-fran-elevernas-kultur/>) (Hämtad: 2019-04-25)

på egen hand i trafiken.⁷⁶ Det är därför av vikt att erbjuda invånarna ett säkert vägnät, vilket skapar trygga möjligheter för barn och unga att förflytta sig på egen hand, och som de vuxna kan lita på. Barn och unga får möjlighet att "vara där det händer" genom att på ett säkert sätt, på egen hand ta sig till och från sina vänner, skolan och fritidsaktiviteterna. Studier visar också att de barn och unga som på egen hand tar sig till och från skolan mår bättre.⁷⁷

Möjligheten att vara den man är

Det bästa med Mora är, enligt ungdomarna, familj och släkt samt kompisar och partners. Det är alltså människorna som är viktigast. Samma resultat visas då vi tittar på det nationella snittet.⁷⁸ Att ha familj, släkt och vänner nära och att kunna ta sig till dem är betydelsefullt för att bibehålla känslan av tillhörighet och gemenskap. 8% tycker att det bästa med Mora är att de kan vara den de är. Siffran kan verka låg, men den är dubbelt så hög som det nationella resultatet.⁷⁹ Hur kan Mora kommun arbeta för att bibehålla den siffran eller stärka den än mer?

En möjlighet för att fortsatt stärka upplevelsen av Mora som en kommun där "du kan vara den du är", är att i samhällsplanering titta på planerade insatser och den vardagliga verksamheten ur ett ungdomsperspektiv. Vad är det som unga tycker är viktigt? Vilka insatser inom samhällsplanering skulle få störst inverkan hos gruppen unga på landsbygd och unga i Mora i allmänhet? Vi vill här lyfta ett exempel från Karlskoga kommun som införde jämställd snöröjning. Karlskoga insåg att det vid snöväder var svårare att ta sig fram till fots eller på cykel än vad det var att ta sig fram med bil. Därav omprioriterades snöröjningen till att först prioritera cykel- och gångvägar samt busshållplatser, vilket gynnade de som i större utsträckning går, cyklar eller åker kollektivt däribland främst barn, ungdomar och kvinnor.⁸⁰ Hur kan ett sådant perspektiv användas, för att synliggöra vilka prioriteringar som är av vikt för att vardagen ska fungera på bästa sätt för de unga? Kan ett liknande arbete utföras i Mora kommuns arbete med dess landsbygdsutveckling?

Ungas delaktighet och inflytande

Strax över hälften av de unga i Moras Lupp-undersökning 2018 vill vara med och påverka i frågor som rör deras kommun. Det är en ökning från 2006 då siffran låg på 30%. 2018 är det också en femtedel som upplever att de har goda möjligheter att påverka och göra sin röst hörd, vilket är en siffra som stadigt ökat från Lupp-undersökningen 2006. För en god ungdomsdelaktighet bör den senare siffran fortsätta öka. De unga ska känna att deras åsikter är betydelsefulla och att de kan göra skillnad. Hur kan Mora kommun synliggöra för unga att deras åsikter gör skillnad, och på vilket sett åsikterna tas tillvara?

---

⁷⁶ Trafikverket (2015), *Barns rörelsefrihet*, <https://www.trafikverket.se/resa-och-trafik/Trafiksakerhet/barn-och-unga-i-trafiken/barn-och-narsamhalle/Fakta-om-barn-och-trafik/Barns-rorelsefrihet/> (Hämtad: 2019-04-25)

⁷⁷ Forskning.se (2018), *Barn som själva tar sig till skolan mår och presterar bättre*, <https://www.forskning.se/2018/01/12/barn-som-sjalva-tar-sig-till-skolan-mar-och-presterar-battre/> (Hämtad 2019-04-25)

⁷⁸ Egna resultatbearbetningar av samtliga Lupp 2018

⁷⁹ Ibid.

⁸⁰ Jämställ.nu (2012), *Jämställd snöröjning i Karlskoga*, <http://www.jamstall.nu/praktiska-exempel/samhallsplanering/jamstalld-snorojning-i-karlskoga/> (Hämtad: 2019-04-25)

Vänskapsband för ökat förtroende

I Moras strategidokument Politisk Plattform 2019–2022 uttrycks ett mål om att unga ska vara en remissinstans i frågor som berör dem.⁸¹ För att nå detta mål krävs det att upplevelsen kring att kunna påverka beslut stärks hos de unga. På frågan om vart de unga vänder sig för att påverka i kommunen svarar de att de främst vänder sig till någon som de känner och att de har högre förtroende för vuxna i allmänhet än vad de har för politiker. Kan relationen mellan politiken och de unga bli starkare? Kan politiken bygga vänskapsband med de unga? I så fall hur? Förtroendet för politiker sjunker även nationellt sett i alla åldersgrupper. 59% av väljarna i valet 2018 uppger att de känner ett stort förtroende för politiker, vilket är en minskning med åtta procentenheter sedan förra valet.⁸² Hur speglas de vuxnas sjunkande förtroende för politiker hos de unga?

Prata med unga om det som intresserar dem

De tre viktigaste samhällsfrågorna för unga nationellt sett är ökad jämställdhet mellan könen, miljö och klimat samt ökade resurser till sjukvård och omsorg. Tätt efter dessa tre kommer att motverka rasism.⁸³ Ökad jämställdhet mellan könen samt jämlikhet mellan olika grupper är även i Mora högt prioriterade frågor bland de unga, tätt efter påståendet om att ett ökat inflytande för unga är bra för kommunen. En sammanställning från Ungdomsbarometern indikerar att de ungas politiska agenda toppas av andra frågor än de politiska partierna gått till val på. Detta tros vara en av de bidragande orsakerna till att det nationellt sett är 45 procent av de unga som inte anser att något av de politiska partierna representerar dem på ett bra sätt.⁸⁴ Kan förtroendet för politiker lokalt förändras/förbättras om den politiska agendan har möjlighet att lyfta de frågor som är viktiga för de unga? Hur kan politiker samtala med de unga?

Att låta alla ungas röster höras

46% av ungdomarna i Moras Lupp-undersökning svarar att de inte vill vara med och påverka i frågor som rör deras kommun. Detta är en tydlig minskning sedan 2006 års undersökning då 70% inte ville vara med och påverka. En minskning i andelen som inte vill vara med och påverka bådär gott för att nå målet om unga som remissinstans i frågor som berör dem, men en utmaning kvarstår i att nå *alla* ungdomar. De unga som är enklare att nå är ofta de som redan är politiskt aktiva, vilket oftast är en liten andel. De unga som inte vill vara med och påverka har minst lika värdefulla tankar och idéer att fånga upp som de ungdomar som uttryckligen vill vara med och påverka. Men gruppen är svårare att nå. Att nå unga förutsättningslöst, genom icke-traditionella kanaler och på platser där unga rör sig, kan vara ett sätt att få inspel från olika målgrupper. Ett exempel som nämnts tidigare i analysavsnittet för politik och samhälle är Unik i Västerås.⁸⁵ Genom verktyg likt initiativet Unik får unga, oavsett engagemangsnivå, göra sina röster hörda och deras åsikter får ta plats i den lokala politiken och kommunens verksamhetsutveckling.

---

⁸¹ MoraAlliansen (2019), *Hållbar utveckling i ett växande Mora med stärkt samhällsgemenskap, MoraAlliansens politiska plattform 2019–2022*

⁸² SVT (2018), *SVT Valu, Förtroende för politiker*, <https://www.svt.se/special/valu2018-fortroende-for-politiker/> (Hämtad: 2019-04-25)

⁸³ Ungdomsbarometern (2018), *Kraftigt ökad framtidsopinion bland unga*, <http://www.ungdomsbarometern.se/kraftigt-okad-framtidsoptimism-bland-unga/> (Hämtad: 2019-04-25)

⁸⁴ Ibid.

⁸⁵ UNIK (2019), *Ungdomsdialog – Din väg till inflytande i Västerås*, <https://www.ungdomsdialog.com/> (Hämtad: 2019-04-25)

Ungas hälsa

Inom området hälsa kan två huvudområden ringas in – hemmet och skolan. Dessa påverkar de ungas mående både psykiskt och fysiskt i stor utsträckning.

Att kunna prata med sina nära

I hemmet är det av vikt att de unga känner sig trygga och att de har en bra relation till sina vårdnadshavare. Unga i skolåldern uppger i större utsträckning att de kan prata med sin mamma än vad de uppger att de kan prata med sin pappa. Tjejer och killar upplever i stort samma sociala stöd från familjen, däremot uppger tjejer i högre grad att de får stöd från sina vänner.⁸⁶ Hur kan Mora kommun vara delaktiga i att stötta familjer för att bygga jämlika relationer mellan unga och föräldrar? Varför pratar inte killar och tjejer i samma utsträckning med sina vänner när de behöver stöd? Kan kommunen hjälpa till i de relationerna?

Skolans inverkan på hälsan

Även i skolan är det viktigt att trivas och känna sig trygg för att må bra. Där ska det finnas vuxna personer att vända sig till för att få stöd, både i skolarbetet och med sitt mående. 81% av de unga i Moras Lupp-undersökning tycker att elevhälsan är ganska eller mycket bra. Elevhälsan är viktig för ungdomar och en närhet till den kan göra stor skillnad i ungdomarnas mående. Nationellt sett har dock trivseln i skolan minskat.⁸⁷ I Mora visar Lupp-resultatet en likvärdig trend då det är färre som trivs med stämningen på sin skola 2018 jämfört med 2015. Skolan upplevs också som mer otrygg jämfört med 2015, eleverna känner i lägre grad känner sig lyssnade på och delaktiga i beslut och en fjärdedel uppger att de blivit mobbade under det senaste halvåret – främst i skolan.

Det kan vara av vikt att fokusera på de goda resultaten i Lupp-mätningen gällande skolmiljön, för att förändra och förbättra den övriga bilden som unga har av skolan. Möjligheten att få stöd från lärare är något som de unga i hög grad är nöjda med såväl som elevhälsan. Hur kan lärare och elevhälsa arbeta för att siffrorna gällande trivsel i skolan inte fortsätter att sjunka? Hur kan lärare och elevhälsa arbeta för att minska andelen mobbade, trakasserade och utfrysta ungdomar? Hur kan de tillsammans bidra till en ökad dialog med eleverna och öka elevers inflytande i frågor som rör dem och deras skolmiljö?

En jämställd hälsa

Vi vill även lyfta resultat som framkommer både i Moras Lupp och i andra hälsomätningar nationellt - att tjejer mår sämre än killar.⁸⁸ Det är viktigt att ta på allvar. Däremot är det också av vikt att vara medveten om hur samhällsnormer kan spela in i hur de unga svarar. Enligt SCB har det visat sig att män i högre utsträckning än kvinnor uppger att de mår bättre än vad de gör, i synnerhet då det handlar om psykisk hälsa. Detta leder till att de senare söker hjälp och stöd än

---

⁸⁶ Folkhälsomyndigheten (2019), *Skolbarns hälsovanor i Sverige 2017/18 – grundrapport*, <https://www.folkhalsomyndigheten.se/publicerat-material/publikationsarkiv/s/skolbarns-halsovanor-i-sverige-201718---grundrapport/> (Hämtad: 2019-04-25)

⁸⁷ Ibid.

⁸⁸ Folkhälsomyndigheten (2019), *Statistik över vuxnas psykiska hälsa*, <https://www.folkhalsomyndigheten.se/livsvillkor-levnadsvanor/psykisk-halsa-och-suicidprevention/statistik-psykisk-halsa/vuxnas-psykiska-halsa/> (Hämtad: 2019-04-25)

vad kvinnor gör.⁸⁹ Hälsofrågan måste därav problematiseras utifrån rådande normer. Killar förväntas visa sig starka fysisk och psykiskt, modiga och maktutövande medan tjejer förväntas se bra ut, vara empatiska, högpresterande och vara till lags. Det får konsekvenser för hälsan, för när, hur och om de unga söker vård och det gör att tjejer och killar är olika utsatta för olika riskfaktorer.⁹⁰ Att arbeta med mansrollen och normer om vad det innebär att vara man respektive kvinna är av vikt för att synliggöra hälsoproblem hos båda könen på ett jämlikt sett. Hur arbetar elevhälsan med tjejer respektive killar? Ett arbete att inspireras av kan vara Region Värmlands projekt "En riktig man".⁹¹ Där finns bland annat material att hämta med diskussionsfrågor om mansrollen som kan vara intressant att använda i klassrummet, lärarrummet, föräldramötet eller på annat sätt för att få in andra perspektiv och arbeta med att förändra stereotypa könsroller.

ATTITYD FÖRESLÅR

Utifrån Lupp-resultatet och reflektionerna i fördjupningsavsnittet har Attityd tagit fram idéer och alternativa åtgärder på hur Mora kommun kan arbeta med frågor som rör unga. Idéerna som redovisas är förslag på aktiviteter som kan förbättra och bibehålla goda resultat.

De föreslagna aktiviteterna tar avstamp ur MUCF:s rapport *FOKUS 18, Vilka ska med? – Ungas sociala inkludering i Sverige*⁹². Aktiviteterna sorteras under de fem aspekter som MUCF tagit fram som betydelsefulla att ha med sig i arbetet med ungas sociala inkludering.

Tillhörighet

Området tillhörighet handlar om hur unga känner sig inkluderade i samhället, både på nationell, regional och lokal nivå. Knappt hälften av de unga i Sverige känner att de är inkluderade i Sverige och andelen är lägre i landsbygder än i övriga områden. Ungefär fyra av tio unga känner sig inkluderade i sin kommun.⁹³ För att känna tillhörighet uppger de unga nationellt att de behöver känna de som bor i närheten och ha goda sociala relationer med dem. Negativa rykten om sin hemort och dåligt bemötande från de som bor där uppges skapa tvivel på hur man uppfattas av andra, vilket kan skapa distans i tillhörigheten.⁹⁴

I Mora uppger unga att familj, kompisar och fritidsintressen är det bästa med att bo i Mora kommun. Detta är positivt i relation till att känna tillhörighet. Det uttrycks i öppna kommentarer en avsaknad av platser att umgås på, nya ytor för andra aktiviteter än sport och fler aktiviteter i byarna. Detta kan behöva ett framtida fokus för att öka ungas känsla av gemenskap och samhörighet med Mora som plats. Det kan också utläsas i de öppna svaren att de äldre ungdomarna inte i lika stor utsträckning känner tillhörighet i aktiviteter och till ungdomens hus som de yngre, något som även unga upplever nationellt.⁹⁵

---

⁸⁹ Statistiska Centralbyrån (2015), *Den manliga könsrollen både gynnar och missgynnar män*, <https://www.scb.se/sv/Hitta-statistik/Artiklar/Den-manliga-konsrollen-bade-gynnar-och-missgynnar-man/> (Hämtad: 2019-04-25)

⁹⁰ Nationella sekretariatet för genusforskning (2011), *Tuffa förväntningar på tjejer*, <https://www.genus.se/nyhet/tuffa-forvantningar-pa-tjejer/> (Hämtad: 2019-04-25)

⁹¹ Region Värmland (2019), *En riktig man*, <https://www.regionvarmland.se/utveckling-tillvaxt/jamstalldhet/en-riktig-man/> (Hämtad: 2019-04-25)

⁹² MUCF (2019) *Vilka ska med? – Ungas sociala inkludering i Sverige*, Fokus 18

⁹³ Ibid.

⁹⁴ Ibid.

⁹⁵ MUCF (2019) *Vilka ska med? – Ungas sociala inkludering i Sverige*, Fokus 18

Förslag på åtgärder:

1. Ungdomsambassadörer i sociala medier.

- Visa vilka unga som finns i kommunen, både för Moras egna invånare men även i annan marknadsföring nationellt. Låt de unga få synas i flera olika sammanhang och inte bara då innehållet rör specifika ungdomsfrågor och aktiviteter. Variera bilden av vem en ungdom är – den sportintresserade, hemmasittaren, motorintresserade, kulturintresserade, den sociala etc.

2. Skapa spontana aktiviteter för äldre unga

- Arrangera tillfälliga aktiviteter, gärna tillsammans med föreningslivet i kommunen, som de unga inte behöver delta i regelbundet för att kunna ta del av. Låt aktiviteten vara kravlös och ta vara på mötet snarare än prestationer och aktivt deltagande.

3. Skapa umgängesytor

- Var kan de unga umgås i kommunen förutom på biblioteket, ungdomsgården eller på stan? Kan det skapas nya umgängesytor i kommunen som blir platser att träffas på utanför hemmet och utan att vuxna nödvändigtvis är närvarande? Unga, och särskilt de äldre ungdomarna, saknar platser att hänga på.

Tips att inspirerats av, initiativ för ökad känsla av tillhörighet:

- Aktivitetsytan Rosens röda matta, Malmö Stad⁹⁶
- Bildhandboken Bilder som förändrar världen, Gävle kommun⁹⁷

Delaktighet i samhällslivet

Delaktighet i samhällslivet handlar om hur unga upplever sina möjligheter att ta del av fritidsaktiviteter, arbete och ideell verksamhet. Många unga på landsbygd uttrycker att det finns ett ensidigt utbud av aktiviteter.⁹⁸ Detta speglas även i Moras Lupp-resultat där det uttrycks att det finns mycket att göra om man är intresserad av sport.

Vad gäller arbete vill större delen av de unga arbeta efter studenten, främst i kommunen eller i en närliggande kommun. En femtedel av de unga i Mora har redan idag ett extrajobb och hälften av alla gymnasieungdomar kan tänka sig att starta eget företag. Resultatet visar att de unga ser möjligheter för sysselsättning i kommunen vilket är ett viktigt resultat att fortsätta bygga vidare på, för ungas delaktighet i samhället.

Förslag på åtgärder

1. Förändra aktivitetsutbudet

Många unga uppger att det finns saker att göra men inget som intresserar dem. Det skapar ett glapp i känslan av delaktighet. Kan kommunen förändra utbudet av fritidsaktiviteter? Finns det aktiviteter redan idag som de unga inte känner till men som kan vara intressant att lyfta?

2. Se över de befintliga aktiviteternas tid och plats

Var arrangeras aktiviteter? Hur kan de unga ta sig dit? Vilka tider ligger aktiviteterna på?

⁹⁶ Malmö Stad (2019) *Rosens röda matta*, <http://video.malmo.se/?bctid=2938325670001> (Hämtad: 2019-05-22)

⁹⁷ Gävle kommun (2019), *Bildhandboken Bilder som förändrar världen* (2019), <https://www.gavle.se/gilla-gavle/bildhandboken-bilder-som-forandrar-varlden/> (Hämtad: 2019-05-22)

⁹⁸ Ibid.

Se över så att unga har möjlighet att delta i olika aktiviteter både i relation till skoltider, föräldrars arbetstider och föreningsliv.

3. Stärk ungas intresse för att arbeta i kommunen

Morakontraktet och Elevuppdraget är goda initiativ för att unga ska få kunskap om det arbetsliv som finns lokalt.

Tips att inspireras av, för ökad känsla av delaktighet:

- Satsningen Prao-pilot, Karlstad Innovation Park⁹⁹
- FRALLA – Fritid för Alla, Piteå kommun¹⁰⁰

Möjligheter till inflytande

Möjligheter till inflytande handlar om ungas upplevelse kring deras påverkansmöjligheter över samhällets aktörer samt att de kan framföra sina åsikter och förslag till beslutsfattare. Nationellt sett uppger knappt tre av tio unga att de har ganska eller mycket stora möjligheter att föra fram sina åsikter till de som bestämmer i kommunen.¹⁰¹ I Mora kommun ligger andelen något lägre då två av tio unga upplever att de kan föra fram åsikter till de som bestämmer lokalt. I Mora uppger stor andel av de unga att inte heller vet vilka möjligheter de har för att framföra sina åsikter. Närmare hälften av de unga tycker däremot att ett ökat ungdomsinflytande är bra för kommunen.

Förslag på åtgärder

1. Politikbesök i skolan

Låt kommunpolitikerna komma till skolan, vilket de unga i Mora efterfrågar. Kan politiker få praoa som elever för att uppleva en dag som skolelev? Kanske arrangera speeddejting där eleverna får fråga politikerna vad de vill – både politiska frågor och mer privata frågor för att bygga relation.

2. Bjud in unga till att tycka till

Innan beslut ska tas i kommunen är det en idé att bjuda in unga till att delta i processen – särskilt i frågor som rör deras vardag. Viktigt är då att vara tydlig med hur de ungas åsikter tas tillvara för att bibehålla ett förtroende. Att bjuda in unga kan vara genom en kort fråga på Instagram, workshop med unga, enkätundersökning eller personliga besök på ungdomens hus – använd de kanaler och platser där unga rör sig.

3. Använd Lupp-resultatet

Ta vara på Lupp-mätningen och dess resultat. På MUCF:s webbplats finns ett seminarium med exempel på hur man kan arbeta vidare efter Lupp.¹⁰²

⁹⁹ NWT (2019), *Prao-Pilot kommunicerar teknikyrken*, <https://www.nwt.se/2019/05/11/prao-pilot-kommunicerar-teknikyrken/> (Hämtad: 2019-05-22)

¹⁰⁰ Piteå kommun (2012), *FRALLA – Fritid för Alla*, <https://www.pitea.se/Invanare/Kommun-politik/avslutade-projekt/genomforda-projekt/FRALLA---Fritid-for-Alla/> (Hämtad: 2019-05-22)

¹⁰¹ MUCF (2019) Vilka ska med? – *Ungas sociala inkludering i Sverige*, Fokus 18

¹⁰² MUCF (2016) *Ungdomsperspektiv i praktiken*, <https://www.mucf.se/ungdomsperspektiv-i-praktiken> (Hämtad: 2019-05-16)

Tips att inspireras av, för ökad känsla av möjlighet till inflytande:

- Ungdomsdialog, UNIK, Västerås Stad¹⁰³
- SpeakApp, applikation från Sveriges Ungdomsråd¹⁰⁴

Samhällsservice

Hur upplever unga sin tillgång till grundläggande samhällsservice såsom exempelvis utbildning, hälso- och sjukvård och boende? Möjligheten att kunna använda och ha tillgång till den service samhället erbjuder är en förutsättning för att känna sig inkluderad i ett samhälle.

Ett exempel på samhällsservice som kan vara bra att titta närmare på för att också öka de ungas rörelsefrihet och inkludering i samhället är kollektivtrafiken. Nationellt sett uppger åtta av tio unga att det finns ganska eller mycket stora möjligheter att använda kollektivtrafik. För unga på landsbygd ligger siffran på sex av tio.¹⁰⁵ De öppna kommentarerna i Moras Lupp-mätning speglar detta resultat då flera unga uttrycker att kollektivtrafiken inte är tillräckligt bra i kommunen.

Förslag på åtgärder

1. Planera samhället ur ungdomsperspektiv

- Hur rör sig de unga i samhället? Vad gör de? När rör de sig i offentliga miljöer? Titta närmare på de ungas rörelsemönster, var de umgås och vad de gör i offentliga miljöer för att skapa en samhällsservice anpassad efter deras behov.

Tips att inspireras av, för ökad närhet till samhällsservice:

- Jämställd snöröjning i Karlskoga, Karlskoga kommun¹⁰⁶

Sociala relationer

Hur upplever unga sina möjligheter till stöd från familj och sociala nätverk? I vilka sammanhang upplever unga utsatthet i sociala relationer? Att känna sig hörd och omtyckt socialt är viktigt för välmående. Sociala relationer är betydelsefullt för oss alla och en aspekt att ha med sig då ungas liv diskuteras.

I Mora uppger en fjärdedel att de har blivit mobbade. Största andelen av dem har blivit utsatta i skolan. Det är även fyra av tio som uppger sig ha blivit orättvist behandlade. Största andelen av dem har blivit orättvist behandlade av andra elever eller ungdomar eller personal inom skolan. Majoriteten av de unga i Mora vet var de kan vända sig för att få stöd om de mår dåligt men något som visat sig i nationella mätningar är att killar uppger att de mer sällan än tjejer anförtror sig åt någon vuxen då de behöver stöd.¹⁰⁷

---

¹⁰³ UNIK (2019), *Ungdomsdialog – Din väg till inflytande i Västerås*, <https://www.ungdomsdialog.com/> (Hämtad: 2019-04-25)

¹⁰⁴ Sveriges Ungdomsråd (2019), *SpeakApp: Vad tycker ungdomarna i din kommun?* <http://www.sverigesungdomsråd.se/speakapp> (Hämtad: 2019-05-22)

¹⁰⁵ MUCF (2019) Vilka ska med? – *Ungas sociala inkludering i Sverige*, Fokus 18

¹⁰⁶ Jämställ.nu (2012), *Jämställd snöröjning i Karlskoga*, <http://www.jamstall.nu/praktiska-exempel/samhallsplanering/jamstalld-snorojning-i-karlskoga/> (Hämtad: 2019-04-25)

¹⁰⁷ Ibid.

Förslag på åtgärder

1. Kill- och tjejträffar

Inspireras av konceptet "Killmiddagar" från Make Equal och skapa samtalsträffar där killar och tjejer får prata om hur det är att vara kille eller tjej. Skapa trygga samtalsmiljöer för att stärka känslan av att man inte är ensam.

2. Trygghet och otrygghet i skolan

Då stor del av de som har mobbats eller utsatts för orättvis behandling uppger att det skett i skolan, är skolan som plats en viktig miljö att titta närmare på. Vad händer i korridorerna och på skolgården? Finns trivselvärdar eller annan närvaro av vuxna tillhands? Det kan vara en idé att titta på skolans fysiska miljö för att skapa umgängesytor som är trevliga att hänga på. Arbeta med miljöerna – soffor, kuddar, måla om och låt de unga själva skapa sin miljö för att ta fram sociala platser att vilja umgås på.

3. Ge stöd till vårdnadshavare att prata med sina barn

Vilket stöd kan vårdnadshavare få för att kunna nå sina unga? Vet vårdnadshavarna att det skiljer sig på hur killar respektive tjejer pratar med vuxna? Bjud in till samtal eller workshops om hur man pratar med unga för att arbeta med att minska avståndet mellan vuxen och ung.

Tips på initiativ för ökad känsla tillhörighet att inspireras av:

- Lunga Gata, Fryshuset¹⁰⁸
- En riktig man, Region Värmland¹⁰⁹

---

¹⁰⁸ Fryshuset (2019), *Lugna Gatan*, <https://www.fryshuset.se/verksamhet/lugna-gatan/> (Hämtad: 2019-05-22)

¹⁰⁹ Region Värmland (2019), *En riktig man*, <https://www.regionvarmland.se/utveckling-tillvaxt/jamstallldhet/en-riktig-man/> (Hämtad: 2019-04-25)

REFERENSER

B. Hibell et.al (2012) The 2011 ESPAD Report, *Substance Use Among Students in 36 European Countries*.

Brå (2017) *Skolundersökning om brott 2017*

CAN (2018) *Från Norrbotten till Skåne – ANDT-användning bland skolungdomar i länen 1978–2018*

CAN (2017) *Ungdomars drickande förr och nu*, <https://www.iq.se/fakta-om-alkohol/ungdomars-drickande-forr-och-nu>

CAN (2017), *Skolelevers drogvanor 2017*, <https://www.can.se/Publikationer/rapporter/skolelevers-drogvanor-2017/>

Centrum för idrottsforskning (2016), <https://centrumforidrottsforskning.se/sv/regeringsuppdrag-uppfoljning-av-statens-idrottsstod/cifs-regeringsuppdrag/cifs-regeringsuppdrag-2016/>

E. Amnå et. al. (2016) *Ungdomars politiska utveckling*.

Ekonomifakta, *Ungdomsarbetslöshet*, <https://www.ekonomifakta.se/Fakta/Arbetsmarknad/Arbetsloshet/Ungdomsarbetsloshet-per-manad/>

F. Tipple & A. Carlander, SOM-institutet, Göteborgs universitet (2017), *Svenska demokratitrender*

F. Wallen, *Ung Företagsamhet* (2016) *Studie om företagande och UF på regionnivå*.
https://ungforetagsamhet.se/sites/ungforetagsamhet.new/files/studie_om_foretagande_och_uf_pa_regionniva_2.pdf

Folkhälsomyndigheten (2018) *Nationella folkhälsoenkäten - Hälsa på lika villkor*

Folkhälsomyndigheten (2018) *Kortversion av Varför har den psykiska ohälsan ökat bland barn och unga i Sverige?*

Folkhälsomyndigheten (2018) *Skillnader i positiv psykisk hälsa bland skolungdomar, Analys utifrån Liv och hälsa ung undersökningsåren 2014 och 2017*

Folkhälsomyndigheten (2019), *Skolbarns hälsovanor i Sverige 2017/18 – grundrapport*,
<https://www.folkhalsomyndigheten.se/publicerat-material/publikationsarkiv/s/skolbarns-halsovanor-i-sverige-201718---grundrapport/>

Folkhälsomyndigheten (2019), *Statistik över vuxnas psykiska hälsa*,
<https://www.folkhalsomyndigheten.se/livsvillkor-levnadsvanor/psykisk-halsa-och-suicidprevention/statistik-psykisk-halsa/vuxnas-psykiska-halsa/>

Forskning.se (2018), *Barn som själva tar sig till skolan mår och presterar bättre*,
<https://www.forskning.se/2018/01/12/barn-som-sjalva-tar-sig-till-skolan-mar-och-presterar-battre/>

Friends (2015) *Ett trygghetslyft för skolan*, <https://static.friends.se/wp-content/uploads/2015/04/Ett-trygghetslyft-f%C3%B6r-skolan.pdf>

- Friends (2019) *Om mobbning*, <https://friends.se/fakta-forskning/om-mobbning/>
- Friends (2017) *Friendsrapporten 2017*, https://static.friends.se/wp-content/uploads/2017/08/Friendsrapporten_2017_webb.pdf
- Fryshuset (2019), *Lugna Gatan*, <https://www.fryshuset.se/verksamhet/lugna-gatan/> (Hämtad: 2019-05-22)
- FYSS (2016) http://www.fyss.se/wp-content/uploads/2017/09/FYSS-kapitel_FA_Stress_FINAL_2016-12.pdf
- Gävle kommun (2019), *Bildhandboken Bilder som förändrar världen* (2019), <https://www.gavle.se/gilla-gavle/bildhandboken-bilder-som-forandrar-varlden/> (Hämtad: 2019-05-22)
- Gävle kommun (2017) *Trossen – deltagande arbetsplatser*. <http://old.gavle.se/Naringsliv--arbete/samverkanskolaarbetsliv/Kom-med-i-vara-samverkansgrupper/Trossen/>
- Hiltunen, Linda (2017) *Lagom perfekt: erfarenheter av ohälsa bland unga tjejer och killar*
- Internetstiftelsen (2018) *Svenskarna och internet*.
- Jordbruksverket, Bjelke (2013) *Allt om landet: Allt om att bo, leva och vara på landsbygden*
- Jämställ.nu (2012), *Jämställd snöröjning i Karlskoga*, <http://www.jamstall.nu/praktiska-exempel/samhallsplanering/jamstalld-snorojning-i-karlskoga/>
- Lennerås, Maria, Livsmedelsverket (2011), *Lunch och lärande*
- Liu M, Wu L, Yao S. (2016) *Dose-response association of screen time-based sedentary behaviour in children and adolescents and depression: a meta-analysis of observational studies*.
- Malmö Stad (2019) *Rosens röda matta*, <http://video.malmo.se/?bctid=2938325670001> (Hämtad: 2019-05-22)
- MoraAlliansen (2019), *Hållbar utveckling i ett växande Mora med stärkt samhällsgemenskap, MoraAlliansens politiska plattform 2019–2022*, Strategidokument
- MUCF (2017) *Bryt trenden – fler unga i politiken*
- MUCF (2019) *Det här kan du göra inom ungdomspolitik*, <https://www.mucf.se/det-har-kan-du-gora-inom-ungdomspolitik>
- MUCF (2007) *Ungdomar, fritid och hälsa. En forskningsöversikt om fritidens skydds- och riskfaktorer*
- MUCF (2019) *Ung idag*, http://www.ungidag.se/indikator/kultur_och_fritid/laeser-boecker
- MUCF (2017) *Ungas etablering i arbets- och samhällslivet, Fokus 17:1*
- MUCF (2014) *Ungas fritid och organisering, Fokus 14*

- MUCF, Temagruppen unga i arbetslivet (2017) *Vägar och omvägar till arbetsmarknaden*
- MUCF (2019) Vilka ska med? – *Ungas sociala inkludering i Sverige*, Fokus 18
- N. Gustafsson & L. Höglund & Gustavsson, SOM-institutet, Göteborgs universitet (2011) *Sociala medier och politiskt engagemang*
- Nationella sekretariatet för genusforskning (2011), *Tuffa förväntningar på tjejer*, <https://www.genus.se/nyhet/tuffa-forvantningar-pa-tjejer/>
- NWT (2019), *Prao-Pilot kommunicerar teknikyrken*, <https://www.nwt.se/2019/05/11/prao-pilot-kommunicerar-teknikyrken/> (Hämtad: 2019-05-22)
- Pedagog Sundsvall (2018), *SSA 2018*, <https://pedagogsundsvall.se/ssa2018/>
- Pedagogiska Magasinet (2004), *Utgå från elevernas kultur*, <https://pedagogiskamagasinet.se/utga-fran-elevernas-kultur/>
- Piteå kommun (2012), *FRALLA – Fritid för Alla*, <https://www.pitea.se/Invanare/Kommun-politik/avslutade-projekt/genomforda-projekt/FRALLA---Fritid-for-Alla/> (Hämtad: 2019-05-22)
- Region Dalarna (2015) *Dalarna – Sveriges bästa ungdomsregion*, Strategidokument
- Region Värmland (2019), *En riktig man*, <https://www.regionvarmland.se/utveckling-tillvaxt/jamstalldhet/en-riktig-man/>
- Statistiska Centralbyrån (SCB) (2015), *Den manliga könsrollen både gynnar och missgynnar män*, https://www.scb.se/sv/_Hitta-statistik/Artiklar/Den-manliga-konsrollen-bade-gynnar-och-missgynnar-man/
- SCB (1999) *Från folkbrist till en åldrande befolkning – glimtar ur en unik befolkningsstatistik under 250 år. Fakta inför 2000-talet.*
- Statens Medieråd (2018) *Sociala medier*, <https://statensmedierad.se/larommedier/medierdaochnu/socialamediersuppkomstochroll.379.html>
- Stockholms stads idrottsförvaltning (2014), *Föreningsliv igår idag och i framtiden*
- Svenskt Näringsliv (2019) *Företagsamheten 2019 Dalarnas län*
- Sveriges Ungdomsråd (2019), *SpeakApp: Vad tycker ungdomarna i din kommun?* <http://www.sverigesungdomsrad.se/speakapp> (Hämtad: 2019-05-22)
- SVT (2018), *SVT Valu, Förtroende för politiker*, <https://www.svt.se/special/valu2018-fortroende-for-politiker/>
- SVT (2019) *Skavlan, intervju med psykiatrikern och överläkaren Anders Hansen*

Tillväxtverket (2017) *Entreprenörskapsbarometern 2016*, <https://tillvaxtverket.se/vara-tjanster/publikationer/publikationer-2016/2016-11-17-entreprenor-skaps-barometern-2016.html>

Trafikverket (2015), *Barns rörelsefrihet*, <https://www.trafikverket.se/resa-och-trafik/Trafiksakerhet/barn-och-unga-i-trafiken/barn-och-narsamhalle/Fakta-om-barn-och-trafik/Barns-rorelsefrihet/>

Ung företagsamhet, *Ung företagsamhet ger resultat*, https://ungforetagsamhet.se/sites/ungforetagsamhet.new/files/ung_foretagsamhet_ger_resultat.pdf

Ung företagsamhet, *Vår utbildning ger resultat*, <https://ungforetagsamhet.se/om-oss/var-utbildning-ger-resultat>

Ungdomsbarometern (2018), *Kraftigt ökad framtidsopinion bland unga*, <http://www.ungdomsbarometern.se/kraftigt-okad-framtidsoptimism-bland-unga/>

UNIK (2019), *Ungdomsdialog – Din väg till inflytande i Västerås*, <https://www.ungdomsdialog.com/>

Utbildningsdepartementet (2014) *Prop. 2013/14:191*

Wilhsson, Marie (2017) *Ungdomars strävan mot att lyckas och nå framgång i livet – skolan som hälsofrämjande arena*

1177 Vårdguiden (2018) *Sömnen är viktig för din hälsa* <https://www.1177.se/liv--halsa/stresshantering-och-somn/somnen-ar-viktig-for-din-halsa/>

ANNA STAAKE

Projektledare

054-777 06 05

anna@attitydikarlstad.se

